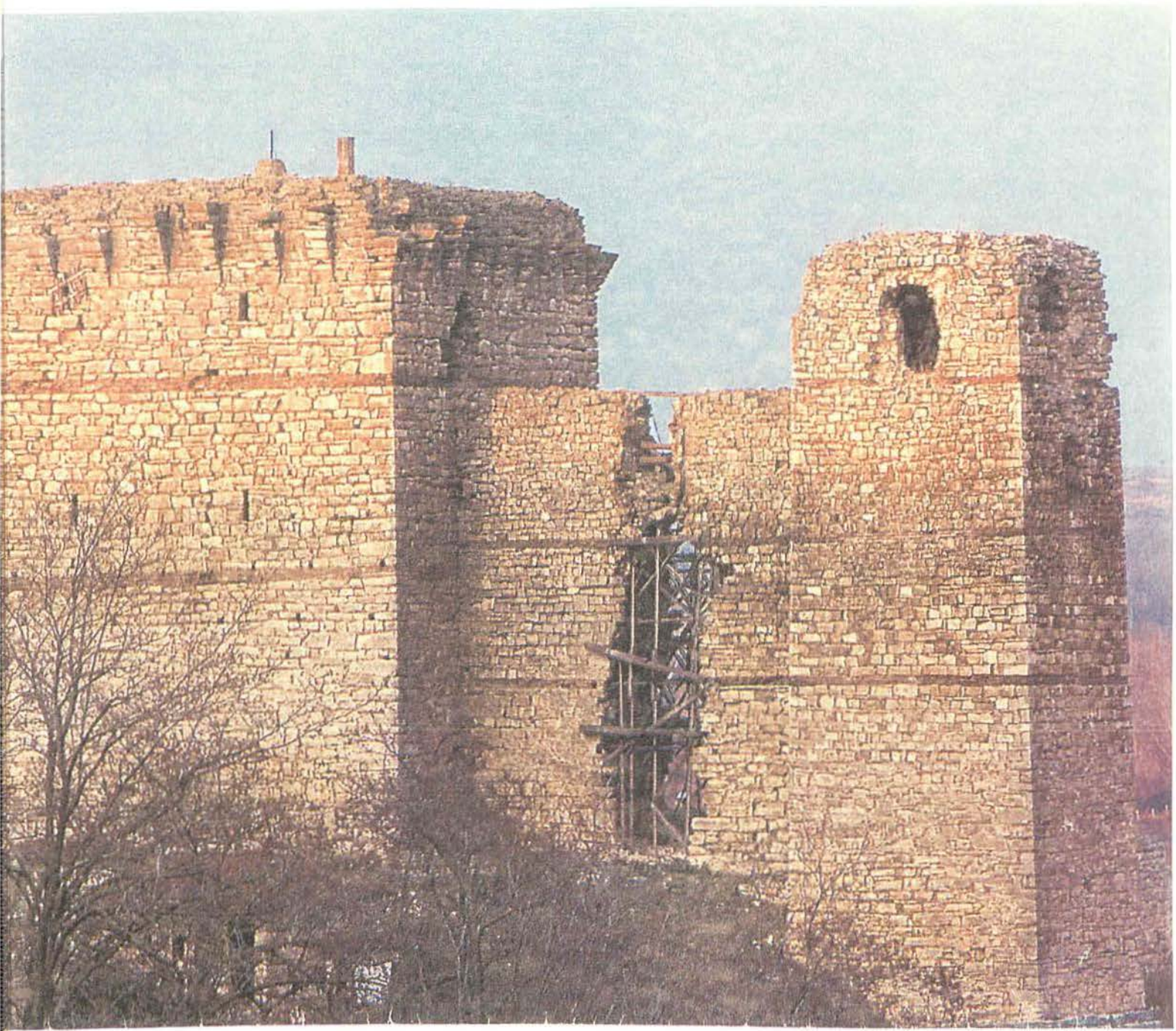
207
ΠΟΛ.

ΚΑΣΤΡΑ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

ΣΚΟΡΔΑ ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ

ΣΑΒΒΙΔΟΥ ΕΙΡΗΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Τα οχυρά του χρόνου 1

Βυζαντινή οχυρωματική 3

Το πρότυπο έργο της οχυρωματικής 5

Θράκη 12

Πύθιο 16

Διδυμότειχο 27

Σαμοθράκη κάστρα CATTILUZI 45

Φέρρες 48

Τραιανούπολη – Χάνα 48

Μάκρη – Μεσήμβρια 49

Μαρώνια 51

Κομοτηνή 52

Γρατίνη 53

Μαξιμιανούπολη- Μονοσυνοπολη 53

Αναστασιούπολη – Περιθεώριον 54

Άλβηρα – Πολύστυλον 55

Ξάνθεια 56

Τοπείρος 57

ΤΑ ΟΧΥΡΑ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

Στα βουνά και στα περάσματα της Θράκης, τα Βυζαντινά οχυρά, έργα ανθρώπινα της προηγούμενης χιλιετίας, έχουν ενταχθεί στο φυσικό περιβάλλον και αποτελούν πια μέρος της ίδιας της φύσης καθώς γενιές ανθρώπων τα βιώνουν σαν κάτι αιώνιο.

Βουνά, ποτάμια, λόφοι, βράχια, πύργοι, υλικά δομής αποτελούν ένα αδιαίρετο σύνολο, κατάληλο όχημα για ένα νοητό ταξίδι στο χρόνο. Ταραγμένες εποχές διαδέχονται η μία την άλλη με φόντο μια αδιατάραχτη και δυνατή φύση, που μεταδίδει στους ανθρώπους την εσωτερική της ενέργεια και ένταση. Παλιά ο ανθρωπος ήταν στενά δεμένος με τη φύση, εξαρτημένος από αυτή και, ανήμπορος να την τιθασεύσει, τη δεχόταν σαν εχθρό ή σαν σύμμαχο και σαν σύμαχος έγινε αναπόσπαστο κομμάτι της οχθρωματικής τεχνικής.

Απόκρυμνα υψώματα, ποτάμια, στενά περάσματα επιλέγονται σαν βάσεις για τα οχυρά, αφού εκεί η φύση συμμαχούσε με τους αμυνόμενους και εμπόδιζε τους εχθρούς. Η ανατολική γλυκήτητα της Θράκης, οι ομίχλες και τα χιόνια της οι πεδιάδες και οι κοιλάδες της είναι αποτυπωμένες σε πολλές φωτοφραφίες.

Η εργασία αυτή ανιχνεύει ένα δίχτυο οχυρών στη Θράκη που δημιουργήθηκε στην προσπάθεια του ανθρώπου να αναπτύξει τις δραστηριότητες του και να επιβιώσει.

Με άξονα το δρόμο που ενώνει τις δύο μεγάλες πόλεις της Βυζαντινής αυτοκρατορίας, τα κάστρα αυτά ακμάζουν παρακμάζουν, μετατοπίζονται, αλλάζουν τις ονομασίες τους και το μεγεθός τους και προσαρμόζονται στη ροή της ιστορίας.

Τα περισσότερα από αυτά τα οχυρά φαίνεται να δίνουν ακόμα και σήμερα τη μάχη τους ενάντια στην εγκατάλειψη και το χρόνο, που έχει απομείνει ο μοναδικός τους εχθρός. Η μάχη με το χρόνο διαρκεί αιώνες και έχει πάρει διάφορες μορφές, καθώς η εξέλιξη των κοινωνιών μεταβάλει την συμπεριφορά των ανθρώπων απέναντι σε αυτά τα οχυρά.

Δέχθηκαν επεμβάσεις, επαχρησιμοποιήση των υλικών τους και σύνχρονες αναστηλώσεις. Στο Θεοδοσιανό Κώδικα περιλαμβάνεται νόμος που επιτρέπει τη χρήση των παλιότερων υλικών στην ανοικοδόμηση και στις επισκευές των τειχών. Πολλές φορές λοιπόν τα τοίχη μοιάζουν με ένα τεράστιο ψηφιδωτό καθώς κίονες, κιονόκρανα, επιτύμβιες πλάκες, σαρκοφάγοι, επιγραφές, μαρμάρινοι δοκοί ενσωματώθηκαν βιαστικά στην τοιχοποιία.

Η δεύτερη αυτή χρήση των υλικών δεν πρέπει να θεωρηθεί ως έλειψη σεβασμού προς την παλαιότερη κοινωνία που τα δημιούργησε, αλλά μάλλον ως πρακτική λύση για το παρόν με την περιουσία του παρελθόντος. Στην διάρκεια των αιώνων, οι πιεστικές συνθήκες επιβίωσαν και διαφορετική αντίληψη επέτρεψαν στον κόσμο να χρησιμοποιεί με αυτό τον τρόπο τα παλιότερα υλικά.

Όταν τα κάστρα αυτά έπαψαν να εκπληρώνουν τον αρχικό τους σκοπό, τα δομικά τους υλικά χρησιμοποιήθηκαν για την ανοικοδόμηση σπιτιών των γειτονικών οικισμών, αφού τα υλικά, πέτρες και πλίνθοι, παρέμεναν τα ίδια. Αυτό συνεχίστηκε μέχρι την εγκατάσταση των ελλήνων προσφύγων απο την Ασία και την τουρκική Θράκης στην Βόρεια Ελλάδα, μια εποχή που το πρόβλημα της στέγης ήταν πολύ έντονο. Αργότερα, όταν ξεπεράστηκαν οι πρώτες ανάγκες και άρχισε ένα άλλο είδος ανάπτυξης για τη χώρα, τα κάστρα δεν κατάφεραν να ενταχθούν στο νέο αυτό είδος ανάπτυξης.

Η συνείδησης της προστασίας των αρχαίων, της ανάδειξης και της αρμονικής συνύπαρξης του νέου με την παλαιότερη πολιτιστική κληρονομιά, ήρθε πολύ αργά, όταν καταλάγιασε η πρώτη αγωνία της επιβίωσης και όταν η ανάπτυξη πήρε επικίνδυνες διαστάσεις για τη φύση, την πολιτιστική κληρονομιά αλλά και για τον ίδιο τον άνθρωπο.

Έτσι η εικόνα που παρουσιάζουν σήμερα αυτά τα κάστρα, καταπτοημένα απο το χρόνο και τα έργα των ανθρώπων, είναι αποσπασματική. Νέοι νόμοι, θεσμοί, υπηρεσίες, ανέλαβαν την προστασία τους. Οι έλληνες αρχαιολόγοι απο το 1920, αμέσως μετά την απελευθέρωσης της Θράκης απο τους Τούρκους, άρχισαν τον εντοπισμό, την καταγραφή και τη μελέτη αυτών των κάστρων.

Από το 1947 που ιδρύθηκε η πρώτη Εφορεία στη Θεσσαλονίκη και απο το 1973 στη Θράκη, έγιναν μικρές προσπάθειες διάσωσης αυτών των μνημείων μέσα σε μια αρνητική κοινωνική αντιμετώπισης, αφού τα πρότυπα της κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης ήταν διαφορετικά.

Τη δεκαετία του 80 άρχισαν σε κάποια κάστρα εργασίες μεγαλύτερης κλίμακας, έρευνας, συντήρησης και αναστήλωσης. Οι εργασίες αυτές ήταν περισσότερο εναρμονισμένες με τις διαθέσεις των τοπικών κοινωνιών, οι οποίες είχαν σιγά - σιγά να ανακαλύψουν την αξία της πολιτιστικής κληρονομιάς. Υπολείπονται ακόμα πολλά να γίνουν και απο τις τοπικές κοινωνίες και απο τις κεντρικές υπηρεσίες και απο τους μελετητές για να αποκτίσουν τα κάστρα τη θέση που τους ταιριάζει στο κοινωνικό και φυσικό τους περιβάλλον.

Σήμερα, μέσα στο περιβάλλον των κάστρων, καλλιεργείται μια συγκινησιακή σχέση ρομαντικού ερειπιώνα. Η πορεία αυτών των εργασιών και η εμπειρία που θα αποκομιστεί με την συνδρομή της γνώσης και της φαντασίας, μπορούν να δώσουν και άλλες δυνατότητες επαφής του ανθρώπου με αυτά τα οχυρά του χρόνου.

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΟΧΥΡΩΜΑΤΙΚΗ

Τα κάστρα της Θράκης αποτελούσαν ένα μέρος από το γενικό σύστημα άμυνας, το οποίο εκτεινόταν σε όλη την ένταση της "οικουμενικής" βυζαντινής αυτοκρατορίας.

Η έκταση της αυτοκρατορίας, που απλωνόταν απο την Ιταλία μέχρι την Μικρά Ασία και απο την Βόρεια Αφρική μέχρι τον Δούναβη στη μεγαλύτερη της ακμή, αυξομειωνόταν κατά την διάρκεια της χιλιόχρονης ζωής της.

Σήμερα η έκταση αυτή ανήκει σε διαφορετικά κράτη, με διαφορετικούς βαθμούς ανάπτυξης, νεότερη ιστορία και οικονομική εξέλιξη, όπως η Ελλάδα, η Τουρκία, ο Λίβανος, η Συρία, το Ισραήλ, η Αίγυπτος, η Αλγερία, η Τυνησία, η Ισπανία, η πρώην Γιουγκοσλαβία, η Βουλγαρία και η Ρωσία. Στην καλύτερη περίπτωση τα οχυρά αυτά έχουν ενταχθεί στην πολιτιστική κληρονομιά της εκάστοτε χώρας, δεν έχουν όμως μελετηθεί και δεν έχουν αντιμετωπισθεί ως μια ενότητα που αποτελούσε την άμυνα της αυτοκρατορίας.

Οι συνοριακές γραμμές, ο έλεγχος και η προστασία της υπαίθρου, η προστασία των πόλεων, ήταν οι βασικοί στόχοι του αμυντικού συστήματος της βυζαντινής αυτοκρατορίας. το σύστημα αυτό εξυπηρετούσε πάντα τις ανάγκες της κεντρικής εξουσίας της πρωτεύουσας, η οποία όμως έπαιρνε υπόψη της τις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες της εκάστοτε επαρχίας.

Τα διαφορετικά υλικά, το πολιτισμικό υπόβαθρο, οι ιστορικές εξελίξεις κάθε περιοχής, δημιουργησαν μικρές διαφοροποιήσεις στα αμυντικά συστήματα.

Το Βυζάντιο διαμορφώθηκε πάνω στην γεωγραφική ενότητα και το πολιτιστικό υπόβαθρο που διέπλασε ο ελληνορωμαικός πολιτισμός. Παλαιότεροι λαοί με σημαντικούς πολιτισμούς, Πέρσες, Αιγύπτιοι, Ιουδαίοι, άσκησαν την επίδρασή τους στη νέα αυτή αυτοκρατορία. Νεότεροι λαοί, Γότθοι, Σλάβοι, Άραβες, Φράγκοι, Τούρκοι, επηρεάστηκαν και επηρέασαν με τη σειρά τους, για να επωφεληθούν αργότερα απο το Βυζαντινό πολιτισμό και τα εδάφη της αυτοκρατορίας.

Δεν υπήρξε μεγάλη ή βίαιη τομή ανάμεσα στη ρωμαική και βυζαντινή αυτοκρατορία. Για αιώνες το Βυζάντιο χρησιμοποίησε τη γλώσσα, τη διοίκηση, την τεχνολογία και τις τεχνικές της Ρώμης. Όταν η αυτοκρατορία περιορίστηκε στις περιοχές ελληνικής επίδρασης, η ελληνική γλώσσα επικράτησε και πάλι. Έτσι οι βυζαντινές οχυρώσεις ακολουθησαν την ελληνορωμαική παράδοση της οχυρωματικής τέχνης.

Τα στρατηγικά εγχειρίδια των ελληνιστικών χρόνων εξακολούθησαν να είναι σε χρήση, όπως αυτό του Φίλωνα του Βυζαντίου που έζησε το 2ο αι. π.χ. και έγραψε:

Πρώτα - πρώτα πρέπει αυτοί που κτίζουν μια οχύρωση να σκάψουν καλά μέχρι να βρούν βράχο ή νερό ή σταθερό έδαφος, ώστε να στερεώσουν την οχύρωση όσο γίνεται καλύτερα και να κάνουν τα θεμέλια με ασβέστη, ώστε να μην διαλυθούν οι τοίχοι των θεμελίων και υπονομευτούν τα τοίχη.

δεύτερον οι πύργοι πρέπει να χτίζονται όπως ταιριάζει σε κάθε τόπο, οι μεν εξωτερικοί στρογγυλοί, που εσωτερικά έχουν την επιφάνεια σαν να τέμνει έναν κύλινδρο στη μέση, οι δε εξάγωνοι και πεντάγωνοι να κατασκευάζονται με μια γωνία να προεξέχει, ώστε να προστατεύονται μεταξύ τους με τα βέλη που μπορούν να ρίχνονται από τους πλάγιους τοίχους και να μην βάλλονται και καταβάλλονται απο τους κριούς και τα πετρόβολα, γιατί τα χτυπήματα που έρχονται κάθετα είναι ισχυρά, ενώ αυτά που φτάνουν πάνω απο μια γωνία που προεξέχει χάνουν κάθε δύναμη.

Οι Βυζαντινοί έκαναν επιτομές ή επεξεργασία παλαιοτέρων έργων με ελάχιστες καινοτομίες ή βελτιώσεις. Από τον 7ο αιώνα εμφανίζεται η χρήση του υγρού πυρός και αυτό υπαγορεύει αλλαγές στην πολεμική τακτική που παρουσιάζεται στα μεταγενέστερα στρατιωτικά εγχειριδια.

ΤΟ ΠΡΟΤΥΠΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ ΟΧΥΡΩΜΑΤΙΚΗΣ

Το μνημειωδέστερο έργο της οχυρωματικής τεχνικής και της Βυζαντινής καστροκτισίας που σώζεται είναι τα τοίχη της Κωσταντινούπολης.

Απο τη διαχρονικότητα της πόλης γίνονται φανερά τα στοιχεία που διαμόρφωσαν το Βυζάντιο. Το πρώτο τείχισμα κτίσθηκε απο τους Μεγαρείς αποίκους, τον 7ο αι. π.χ.

Ο Σεπτίμιος Σέβηρος, στα τέλη του 2ου - αρχές 3ου αιώνα, διεύρυνε την πόλη. Ο Μέγας Κωσταντίνος, τον 4ο αιώνα, πετραπλασίασε την ένταση της και έχτισε νέα τοίχη. Ο Θεοδόσιος Β΄, τον 5ο αιώνα, έκτισε τα τοίχη που στο σύνολο τους σώζονται μέχρι σήμερα. Μεγάλες επεμβάσεις έγιναν στην εποχή των Κομνηνών και των Παλαιολόγων.

Η βασική χάραξη και η πορεία των τοίχων δεν άλλαξε. Έγιναν μικρές μόνο αλλαγές που υπαγορεύονταν απο τις αλλαγές των τεχνικών της άμυνας και απο τις νέες ανάγκες.

Τα τοίχη αυτά άντεξαν για περισσότερα απο χίλια χρόνια για να παραδοθούν το 1453 στα πρώτα κανόνια που εφευρέθηκαν εκείνη την εποχή και χρησιμοποιήθηκαν απο τους κατακτητές Τούρκους. Ακόμα και μετά την κατάληψη της Κωσταντινούπολης απο τους Τούρκους, οι επεμβάσεις συνεχίστηκαν μέχρι τον 18ο αιώνα, οπότε η χρησιμότητα τους εκμηδενίστηκε με την ανάπτυξη και διάδοση νέων όπλων και τεχνικών του πολέμου.

Μετά απο εγκατάλειψη δυο περίπου αιώνων, στις μέρες μας, τα τοίχη της Κωνσταντινούπολης δέχτηκαν μια ακόμα σοβαρή επέμβαση, την αναστήλωση που πραγματοποιήθηκε τελευταία με χρηματική υποστήριξη της UNESCO. Η τελευταία επέμβαση δεν εξυπηρετούσε την αρχική χρήση, δηλαδή την άμυνα και την ασφάλεια των κατοίκων της πόλης, αλλά μια νέα ανάγκη μιας κοινωνίας με γρήγορη ανάπτυξη που χρειάζεται τη συντήρηση της μνήμης της. Ο νέος εχθρός είναι πια ο χρόνος και η ανάγκη "ανάπτυξης".

Η Βυζαντινή οχυρωματική βασιζόταν γενικότερα στην παράταξη φυσικών εμποδίων, όπως η τάφρος, το προτείχισμα και το τοίχος. Οι επιτιθέμενοι, για να φτάσουν στους εσωτερικούς πύργους, έπρεπε να καλύψουν μεγάλη απόσταση μεταξύ των εμποδίων αυτών, εκτεθειμένοι στους καταπέλτες και στα βέλη των υπερασπιστών, που αμύνονταν απο το προτείχισμα και το τείχος.

Με αυτό το τύπο προηγμένης τεχνικής, αποτελεσματικότητας και αισθητικής κτίστηκαν τα τείχη σε όλη την αυτοκρατορία και προσαρμόστηκαν στις υπάρχουσες καταστάσεις και τις νέες ανάγκες.

Στις περισσότερες μεγάλες κλασικές ή ελληνιστικές πόλεις, Αθήνα, Μίλητο, Έφεσσο, Πέργαμο, Σάρδεις, Σπάρτη, Θεσσαλονίκη, Νίκαια, κτίστηκαν νέα σημαντικά τείχη τον 3ο αιώνα, την εποχή των μεγάλων γοτθικών επιδρομών. Τα τοιχει αυτά, παχους απο 1,5 ως 3 μ. , είναι συνήθως πρόχειρα φτιαγμένα και χρησιμοποιούν πολύ οικοδομικό υλικό, κίονες, σαρκοφάγους, γλυπτά, απο την αρχαία πόλη.

Τον 4ο και 5ο αιώνα οι πόλεις που έχουν σωθεί ανοικοδομούν τείχη. Όπου αυτά δεν υπήρχαν, όπως στην Κόρινθο, κατασκευάζουν νέα, όπου τα υπάρχοντα δεν αποδείχθηκαν αρκετά αποτελεσματικά, όπως στη Θεσσαλονίκη, αρκούνται σε επέμβαση μικρής κλίμακας για τη βελτιωσή τους. Στην εποχή του Μεγάλου Θεοδοσίου (4ος αιώνας) χρονολογείται και το κτίσιμο του μικρού οχυρωματικού περίβολου της Κομοτηνής, η οποία αποτελούσε σταθμό της Εγναντίας Οδού.

Στις αρχές του 6ου αιώνα, αποδίδεται με κάποια επιφυλακτικότητα στον αυτοκράτορα Αναστάσιο ένα άλλο μεγάλο έργο διαφορετικής κλίμακας και οργάνωσης, τα μακρά τοίχη της Θράκης. Δεν πρόκειται πια για την οχύρωση μιας πόλης αλλά για τον έλεγχο μίας διάβασης και την εξασφάλισης μιας ολόκληρης περιοχής. Μετά από τις εμπειρίες των επιδρομών των Γότθων και άλλων λαών, δημιουργείται ανάγκη ελέγχου και στο εσωτερικό της αυτοκρατορίας.

Ανάλογα έργα φαίνεται ότι υπήρχαν και χρησίμευαν για πολλούς αιώνες σε όλη την επικράτεια της Βυζαντινής αυτοκρατορίας. Σώζονται στη Μικρά Ασία αλλά και στη Ελλάδα, στον Ισθμό της Κορίνθου, όπου από τον 3ο αιώνα, εποχή της επιδρομής των Γότθων, κτίζεται ένα μακρύ τοίχος. Ο Ιουστινιανός αργότερα το ανακατασκευάζει και το οργανώνει καλύτερα για να διαφυλάξει τη χερσόνησο.

Στην Καβάλα επίσης μαρτυρείται ένα μακρύ τοίχος, το οποίο απέκλειε τη διέλευση από και πως τη Θράκη και την Μακεδονία και το οποίο κτίστηκε αργότερα, κατά τον 14ο αιώνα.

Ίχνη και από τα τρία τείχη στην Τουρκική σημερινή Θράκη, την Καβάλα σώζονται μέχρι σήμερα. Στον ίδιο αυτοκράτορα Αναστάσιο, αποδίδεται η ίδρυση ή επανίδρυση της Αναστασιούπολης στη δυτική Θράκη.

Την εποχή του Ιουστινιανού πραγματοποιούνται τα μεγάλα έργα οχύρωσης. Ενισχύονται τα οχυρά των συνόρων, νέες πόλεις οχυρώνονται και κατεστραμμένες πόλεις ανασυστήνονται. Οχυρώσεις πόλεων, ακροπόλεις, φρούρια ή quadriburgia, πύργοι, πυργοκάστελα σχεδιάζονται, κατασκευάζονται ή επισκευάζονται.

Εκμεταλλεύονται το παραμικρό φυσικό πλεονέκτημα της κάθε τοποθεσίας και έτσι περάσματα, οχυροί λόφοι, ποτάμια, λίμνες εξυπηρετούν τους αμυντικούς σκοπούς της αυτοκρατορίας.

Η οικονομική υποστήριξη για την κατασκευή των τειχών μπορεί να προέρχεται κατευθείαν από τον αυτοκράτορα ή από το στρατιωτικό ταμείο του δούκα της περιοχής ή ακόμα και από τα λάφυρα ενός νικηφόρου πολέμου. Οι άνθρωποι που τα κατασκευάζουν είναι συνήθως οι κάτοικοι της πόλης.

Ιδιαίτερη φροντίδα υπάρχει για την εξασφάλιση του νερού μέσα στο κάστρο. Δεξαμενές ή κινστέρνες για συγκέντρωση βρόχινου νερού, χρησιμοποιούνται για το σκοπό αυτό.

Οι δεξαμενές ήταν μεγάλα συνήθως ορθογώνια κτίσματα επιχρισμένα με υδραυλικό κονίαμα. Υπήρχαν επίσης κυκλικοί πύργοι – δεξαμενές. Κατασκευάσθηκαν υδραγωγεία, όπου οι συνθήκες το επέτρεπαν. Σε μερικές περιπτώσεις το υδραγωγείο χρησιμοποιήθηκε και για αμυντικούς σκοπούς, όπως π.χ. στην Αναστασιούπολη, όπου το υδραγωγείο, που έφερε νερό στην πόλη από το βουνό, χρησίμευε για να φράξει τη δίοδο που δημιουργούνταν ανάμεσα στο βουνό και στην πόλη.

Ένα συνολικό σχέδιο συγκρότησης της άμυνας της χώρας πραγματοποιήθηκε επί Ιουστινιανού και είναι ευτύχημα ότι καταγράφηκε από τον ιστορικό Προκόπιο σε ιδιαίτερο βιβλίο με τίτλο «Περί κτισμάτων». Ο Προκόπιος αναφέρει 600 σημεία στα οποία κτίστηκαν ή βελτιώθηκαν τειχίσματα από τον Ιουστινιανό. Οι πόλεις αυτές τειχίστηκαν για να εξασφαλίσουν την ειρηνική και αποδοτική ζωή των κατοίκων τους, για να οργανώσουν την άμυνα της αυτοκρατορίας αλλά και για άλλους θρησκευτικούς λόγους.

Πολλές από τις τοποθεσίες έχουν ταυτισθεί με ονόματα από τις πηγές, δεν έχουν όμως μελετηθεί σε βάθος. Καθώς δε αυτά τα οχυρωματικά έργα βρίσκονται σε πολλά σύγχρονα κράτη, τα οποία έχουν διαφορετικές θρησκείες και ρυθμούς ανάπτυξης, είναι πολύ δύσκολο να ερευνηθούν και να γίνουν επιπλέον συγκριτικές μελέτες.

Πολλά από αυτά τα οχυρά μετά το θάνατο του Ιουστινιανού σύντομα πέρασαν σε διαφορετικούς λαούς. Μερικά καταστράφηκαν και άλλα δέχτηκαν τις νεότερες επεμβάσεις των κατακτητών τους.

Ενσωματώθηκαν έτσι σε νέα σύνολα κάνοντας έτσι την ανίχνευσή τους πιο δύσκολη και πιο επίπονη. Έγιναν όμως η βάση για τη δημιουργία αυτών των νέων κατασκευών διαδίδονται τις τεχνικές της βυζαντινής οχύρωσης.

Στην περιοχή που θα εξετάσουμε τα κάστρα **Διδυμοτείχου, Τόπειρου, Μαξιμιανούπολης, Τραϊανούπολης, Αναστασιούπολης** είτε έχουν σαφή δείγματα αυτών των επισκευών ή μαθαίνουμε από τον Προκόπιο για αυτές τις επεμβάσεις του Ιουστινιανού.

Σε πολλές περιπτώσεις οι υπάρχουσες πόλεις που δεν πρόσφεραν μεγάλη φυσική προστασία, μεταφερόταν σε πιο ασφαλή μέρη. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της Πλατιανούπολης και του Διδυμοτείχου.

Στα σύνορα υπήρχε οι ρωμαϊκή παράδοση οχυρών στρατοπέδων. Πρόκειται για ορθογώνιους οχυρωματικούς περιβόλους με τέσσερις πύργους στις τέσσερις γωνίες, κατά το ελληνικό παράδειγμα, μόνο που τώρα οι πύργοι είναι στρογγυλοί. Από το Δούναβη μέχρι τις ερήμους της βόρειας Αφρικής και της Μέσης Ανατολής, αυτά τα οχυρά παρείχαν εγγύηση για την ασφάλεια της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας αρχικά και της βυζαντινής αργότερα.

Οι μεγάλες ελληνιστικές – Ρωμαϊκές πόλεις περιορίζονται. Όπου ακόμα είναι σε χρήση τα μεγάλα δημόσια κτίρια και οι μεγάλες κατοικίες διατηρούνται. Ότι δεν χρησιμεύει πια μένει έξω από τα τείχη.

Τον 6° αιώνα η λέξη πόλη χρησιμοποιείται για να γίνει διάκριση από τα χωριά και τις οχυρώσεις.
Από τα τέλη του 6° αιώνα η διαφορά ανάμεσα στην πόλη και το κάστρο δεν είναι σαφής.

Η λέξη κάστρο έχει τρεις έννοιες, το κάστρο, την οχυρωμένη ακρόπολη μιας πόλης, το σύνολο μιας οχυρωμένης πόλης. Η διαφοροποίηση της έννοιας της λέξης ανταποκρίνεται σε μια πραγματικότητα που φαίνεται να έχει διαμορφωθεί ανάμεσα στο 7° ως το 9° αιώνα. Οι πόλεις χάνουν την έκτασή τους, την υπόσταση τους τη λάμψη τους και κυρίως τη μορφή της ελληνορωιμαικής παράδοσής τους. Με αργό τρόπο διαμορφώνεται η μεσαιωνική κοινωνία και η πόλη.

Τα δύσκολα χρόνια 7ος – 9ος αιώνας

Την ίδια περίοδο από τον 7° ως τον 9° αιώνα πιθανόν εμφανίζονται και νέες οχυρώσεις, οι οποίες δεν έχουν τα χαρακτηριστικά των μεγάλων ελληνιστικών πόλεων, αφού δεν σώζουν μεγάλα δημόσια κτίρια, εκτός ίσος από κάποια εκκλησία, αλλά ούτε και πολλές κατοικίες. Έχουν όμως ένα μεγάλο οχυρωματικό περίβολο, ο οποίος περιβάλλει συνήθως ένα φυσικό οχυρό λόφο, ένα πέρασμα.

Πρόκειται μάλλον για οχυρά που έχουν σκοπό την προστασία του τοπικού πληθυσμού της Θράκης. Είναι δε πιθανόν να χρονολογούνται αυτήν την εποχή, αλλά δεν έχουν ακόμα ερευνηθεί σε βάθος.

Ωστόσο και σε αυτή τη δύσκολη περίοδο οι βυζαντινοί εξακολουθούν να κτίζουν ή να συντηρούν τις οχυρώσεις τους, πολύ περισσότερο τώρα που οι απειλές και ο κίνδυνος είναι κοντινοί και πιεστικοί.
Οχυρώσεις πόλεων πρέπει να πραγματοποίησε και ο Κωσταντίνος. στη Θράκη.

Νέα ακμή 9ος - 11ος αιώνας

Απο τον 9ο έως το 11ο αιώνα έχουν πια συντελεστεί οι διαδικασίες της αλλαγής της πόλης. Οι ελληνιστικές - ρωμαικές πόλεις που εξακολουθούν να επιβιώνουν, έχουν μειωθεί στο μέγεθος και μερικές δεν επιβιώνουν πια.

Τα λιμάνια της Θράκης, η Μαρώνεια και τα Άβδηρα, που υπήρξαν ακμαίες αρχαίες πόλεις, περιορίζονται μόνο στην περιοχή που περιλάμβανε το αρχαίο λιμάνι.

Πόλεις που είχαν ακμή και σε προηγούμενες εποχές, εμφανίζονται με άλλο όνομα, όπως η Μαξιμιανούπολη, η οποία από τον 9ο αιώνα αναφέρεται ως Μοσυνόπολις. Τα Άβδηλα ονομάζουμε Πολύστυλον τον 9ο αιώνα.
Στην αρχαία Πύδνα, το κέντρο του οικισμού μετατοπίζεται

Από το 10ο έως το 11ο αιώνα διαδίδεται αυτός ο νέος τύπος οχύρωσης για τις βασικές ανάγκες του τοπικού πληθυσμού, όπως τον είδαμε ακόμα απο τον 7ο - 9ο αιώνα. Μικρά κάστρα που προορίζονται για τον έλεγχο της υπαίθρου και την προστασία αγροτικού πληθυσμού, εξασφαλίζουν την έδρα των βασικών λειτουργιών και της κεντρικής εξουσίας. Η παρουσία τεχνιτών, όπως σιδεράδες, τσουκαλάδες, υφαντές, μαρτυρούνται μέσα στα κάστρα.
Οι νέες πόλεις, πολίσματα και πολίχνες, έχουν πολύ μικρή έκταση.

Παρόλες τις μεγάλες απειλές, η βυζαντινή αυτοκρατορία έχει περάσει τους μεγάλους κινδύνους και ξαναζεί μια νέα περίοδο ακμής. Η κεντρική εξουσία έχει ενισχυθεί και μπορεί να ελέγχει τα εδάφη που της ανήκουν, ενώ έχει ανακτήσει πολλά απο αυτά που της είχαν αποστασθεί.

Η εποχή των Κομνηνών είναι μια κρίσημη εποχή για το βυζάντιο, καθώς νέοι κίνδυνοι εμφανίζονται, κυρίως οι φράγκοι και οι Τούρκοι. Η αυτοκρατορία, παρόλο το χάσιμο κάποιων εδαφών, τους συνεχείς πολέμους και τη συνεχή οικονομική εξάντληση, παρουσιάζεται συγροτημένη, ενώ παρατηρούνται κάποιες θετικές αλλαγές.
Μεγάλη οικοδομική δραστηριότητα παρουσιάζεται και στις οχυρώσεις.

Ο Αλέξιος έχει αντιμετωπίσει τους Νορμανδούς και τους πρώτους Σταυροφόρους, που περνούν για πρώτη φορά δια της Εγναντίας Οδού.

Παράληλα τα κάστρα της Μακεδονίας, στη θράκη αλλάζουν κυρίαρχους για σύντομα χρονικά διαστήματακαι όλοι προσπαθούν να τα επισκεύασουν και να οργανώσουν την άμυνα τους καλύτερα.

Η τοιχοποιία αυτή την εποχή είναι ιδιαίτερα καλαίσθητη. Οι πλίνθοι δεν είναι αυστηρά τοποθετημένοι σε πλινθοπερίκλειστο σύστημα ούτε υπάρχουν οι σειρές των πλίνθων σε κανονικά διαστήματα. Είναι δυνατόν να υπάρχει μια σειρά πλίνθων και ακόμη στους κάθετους αρμούς κομμάτια πλίνθων που περικλείουν τις πέτρες με ακανόνιστο αλλά καλαίσθητο τρόπο.

Ο άλλος γιός του Αλέξιου Α΄ κτίζει το μοναστήρι της Κοσμοσώτειρας στις Φέρρες και πιθανόν τον οχυρωματικό περίβολο του μοναστηριού.

Στην εποχή των Παλαιολόγων, παρά τις έντονες αντιξοότητας και τη συρρίκνωσης της αυτοκρατορίας, κτίζονται νέα κάστρα και επισκευάζονται παλιά. Οι οχυρώσεις γίνονται πάντα με την ίδια αρχή της προστασίας του πληθυσμού και την αντίσταση σε επιτιθέμενους εχθρούς.

Στο χώρο της Μακεδονίας και της Θράκης το οχυρωματικό έργο των Παλαιολόγων είναι πολύ εμφανές. Το Πύθιο, η Αναστασιούπολη - Περιθεώριο, η οποία παίρνει αυτό το όνομα απο τον Ανδρόνικο Γ΄, η Γρατινή, τα Άβδηρα - Πολύστηλο, η Ξάνθεια, ο Τόπειρος φαίνεται οτι έχουν δεχθεί επισκευές ή κατασκευάσθηκαν εξαρχής αυτή την εποχή.

Το μακρύ τείχος της Καβάλας έλεγχε τηδιάβαση μεταζύ Μακεδονίας και Θράκης και κτίσθηκε απο τον Ανδρόνικο Β΄. Το τελευταίο τμήμα αυτού του τείχους χρησίμευε συγχρόνως και σαν υδραγωγείο που εξασφάλιζε τη μεταφορά νερού μέσα στην πόλη. Ένας κυκλικός πύργος, το Πεντάζωνο, στο κάστρο του Διδυμότειχου, που χρονολογείται μάλλον σε αυτήν την εποχή, χρησίμευε ως πηγάδι - δεξαμενή για άντληση νερού από τον ποταμό.

Από την εποχή αυτή έχουμε περισσότερες πληροφορίες για τους πύργους που αποτελούν μέρος της οχύρωσης, ενώ μερικοί από αυτούς χρησιμοποιήθηκαν και για κατοικίες. Τέτοιοι πύργοι σώζονται στο Πύθιο, στο Γυναικόκαστρο. Μεμονωμένοι πύργοι, οι οποίοι χρησίμευαν για έλεγχο διοδίων, για αποθήκευση προιόντων, ως στρατιωτικοί σταθμοί, ακόμα και ως κατοικίες, σώζονται στην Απολλωνία.

Οι πύργοι είχαν δυο ή τρείς ορόφους. Πολλές φορές η είσοδός τους είναι σε υψηλότερο επίπεδο απο τη γη, για μεγαλύτερη ασφάλεια. Η πρόσβαση γινόταν με ξύλινη σκάλα, την οποία τραβούσαν στον όροφο. Φωτιστικές θυρίδες και παράθυρα ανοίγοταν στους ορόφους.

Ο τελαιταίος όροφος στεγαζόταν με κεραμίδια ή δημιουργούσε ένα δώμα και το υπερυψωμένο τείχος δημιουργούσε επάλξεις. Η πρόσβαση κατευθείαν στον πρώτο όροφο ήταν κάτι συνηθισμένο στους πύργους των τειχών αλλά και σε ιδαίτερες πυργοειδείς κατασκευές.

Στο σύνολο αυτών των έργων είναι εμφανής η διατήρηση των παραδοσιακών τρόπων οχύρωσης και διακρινονται και οι νέες τάσεις της οχυρωματικής. Νέα στοιχεία της εποχής είναι οι καταχύστρες ή ζεματίστρες, που σώζονται στο Πύθιο αλλά και οι πρόβολοι που στηρίζουν τον εξώστη και τις πολεμίστρες του πύργου του Πυθίου.

Οι μικρότερης έκτασης περίβολοι και ο κεντρικός πύργος ως έδρα του διοικητή αποτελούν κοινά στοιχεία της εποχής. Η τοιχοποιία είναι αρκετά επιμελημένη και γίνεται χρήση πλίνθων, οι οποίες ίσως τώρα έχουν λιγότερη χρησιμότητα και αποβλέπουν περισσότερο στην αισθητική του κτίσματος.

Οι τεχνικές της οχύρωσης διατηρήθηκαν σε όλη τη διάρκεια της βυζαντινής αυτοκρατορίας. Ακόμα και στις πιο δύσκολες στιγμές οικονομικής και στρατιωτικής κρίσης εκτελούταν μεγάλα έργα καθώς ήταν απαραίτητα για την άμυνά της. Η εποχή του Ιουστινιανού, 6ος αιώνας, και την εποχή των Παλαιολόγων, 13ος - 15ος αιώνας, για διαφορετικούς λόγους η κάθε μία, μας άφησαν τα μεγαλύτερα οχυρωματικά έργα. Ο μέν 6ος αιώνας λόγω του συνολικού σχεδιασμού άμυνας της χώρας μετά την εμπειρία των πρώτων επιδρομών, ο δε 13ος - 15ος αιώνας γιατί είχαν ήδη γενικευθεί νέες τακτικές πολέμου και γιατί είχαν αυξηθεί οι απειλές.
Ο ρόλος των μικρών κάστρων είχε ενισχυθεί και είχαν ανεξαρτοποιηθεί σε μεγάλο βαθμό απο την πρωτεύουσα.

Τα βυζαντινά οχυρά δεν πέρασαν στη νέα εποχή και στις μεγάλες αλλαγές που επέβαλε η γενικευμένη χρήση των όπλων με πυρίτιδα, αφού η οθωμανική κατάκτηση σταμάτησε την ανάπτυξή τους σε αυτή την εποχή.

Πάντως μέχρι τις τελευταίες μέρες πριν από την πτώση της Κωσταντινούπολης γινόταν εργασίες, όπως μαρτυρούν οι πηγές αλλά και κάποιες κυκλικές πολεμίστρες, που πιθανόν προσαρμόστηκαν για να χρησιμοποιηθούν απο τα λίγα αρκεβούζια που είχαν οι τελευταίοι υπερασπιστές της βασιλεύουσας.

ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ
ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΟ
Πύθιο
Π. Έβρος
Ανατολική Ροδόπη
Π. Νέστος
ΔΡΑΜΑ
Κομνηνά
ΞΑΝΘΗ
Μαξιμιανούπολη
- Μοσυνόπολη
Γρατινή
ΚΟΜΟΤΗΝΗ
Τόπειρος
Αγαθαστασιούπολη
- Περιθεώριο
ΘΡΑΚΗ
Φίλιπποι
ΚΑΒΑΛΑ
(Χριστούπολις)
Άδηρα
Πολύστυλο
Μαρώνεια
Φέρες
Μάκρη
Τραϊανούπολη
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ-
ΠΟΛΗ
Οροπαγγαίο
Οισύμη
Ανακτορούπολη
Είον
Χρυσούπολη
Απολλωνία
Ν. ΘΑΣΟΣ
Ν. ΣΑΜΟΘΡΑΚΗ
Ουρανόπολη
ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ
Ν. ΙΜΒΡΟΣ
ΤΟΥΡΚΙΑ
Ν. ΛΗΜΝΟΣ
Ν. ΤΕΝΕΔΟΣ

ΘΡΑΚΗ

Όταν η Κωνσταντινούπολη έγινε η πρωτεύουσα του ρωμαικού κράτους η Θράκη έγινε το κέντρο αυτής της απέραντης αυτοκρατορίας και έπαιξε το ρόλο της ενδοχώρας που προστατεύει και τρέφει την πρωτεύσα. Όταν η ρωμαική αυτοκρατορία εξελίχθηκε σε ελληνογενή βυζαντινής, το κέντρο του ελληνισμού μετατοπίστηκε από τη νότια Ελλάδα στο χώρο ανάμεσα στη Θεσσαλονίκη και την Κωνσταντινούπολη.

Αλλά τι ήταν η Θράκη;

Η αρχαία ελληνική μυθολογία με το δικό της τρόπο οργάνωσε τις γεωγραφικές ενότητες. Η Θράκη ήταν η κόρη του Ωκεανού και της Παρθενόπης και η αδερφή της Ευρώπης, της Ασίας και της Λιβύης. Εκείνη την εποχή η Θράκη θεωρούνταν ιδιαίτερο τμήμα γης. Ο γεωγραφικός και ιστορικός χώρος της καταλαμβάνει το νοτιοανατολικό άκρο της Ευρώπης και χωρίζεται με μια μικρή στενή θαλάσσια δίοδο από την Ασία. Ανάμεσα στο Αιγαίο και τη Μαύρη θάλασσα έχοντας στην αγκαλιά της το Βόσπορο, η Θράκη δέχτηκε πολιτισμούς της Ευρώπης και της Ασίας, υπήρξε ένα σταυροδρόμι πολιτισμών. Απλώνεται σε μια περιοχή από το Αιγαίο ως τα Καρπάθια και από τη Μακεδονία ως το Δνείπερο.

Ο γεωγραφικός αυτός χώρος ανήκει σήμερα σε τρείς χώρες, τη Βουλγαρία, την Τουρκία και την Ελλάδα. Ο ελληνικός αποικισμός που άρχισε απο τον 7ο π.χ. αιώνα μεταμόρφωσε το χώρο.

Στην ελληνιστική περίοδο ολοκληρώθηκε ο εξελληνισμός των Θρακών. Κατά τη διάρκεια της ρωμαικής αυτοκρατορίας, η δημιουργία νέων πόλεων (Τραιανούπολη, Πλωτινούπολη, Ανδριανούπολη), που κτίστηκαν από τον Τραιανό και τον Ανδριανό η κατασκεύη μεγάλων οδικών αρτηριών, που συνέδεσαν την περιοχή με την Κεντρική Ευρώπη και τη θάλασσα, και κυρίως η οργάνωσης της Εγνατίας Οδού, από το Δυρράχιο μέχρι το βυζάντιο, δημιούργησαν νέες προυποθέσεις ανάπτυξης της περιοχής.

Το τμήμα της Θράκης που ανήκει σήμερα στην Ελλάδα, ορίζεται δυτικά από τον ποταμό Νέστο και ανατολικά από τον ποταμό Έβρο. Στο κέντρο αυτής της περιοχής δεσπόζει ο ορεινός όγκος της Ροδόπης. Έτσι η Θράκη περιλαμβάνει μια εκτεταμένη ακτή προς το Αιγαίο που πλαισιώνεται από μία στενή λωρίδα πεδιάδα, τον ορεινό όγκο της Ροδόπης και τις παραποτάμιες περιοχές. Η κάθε μία από αυτές τις γεωγραφικές ενότητες έχει τα ιδιαίτερά της χαρακτηριστικά.

Τα λιμάνια και οι πόλεις της πεδιάδας αποτελούν συνέχεια των αρχαιοελληνικών ή ρωμαικών πόλεων, όπως η Μαρώνεια, η Μάκρη, τα Άβδηλα, η Μαξιμιανούπολη, η Κομοτηνή, η Τραιανούπολη, ο Τόπειρος.

Στον ορεινό όγκο της Ροδόπης, τα φρούρια που έλεγχαν τις διαβάσεις και εξελίχθηκαν σε αγροτικά κέντρα, όπως η Γρατινή, η Ξάνθεια, η Γλαύκη, ιδρύθηκαν στην κυρίως βυζαντινή εποχή.

Στην όχθη του Έβρου τα μνημεία και οι οχυρώσεις, όπως το Πύθιο, το Διδυμότειχο, οι Φέρρες, είχαν την άμεση επίδραση της Κωσταντινούπολη. Τα δυο κάστρα απέκτησαν ιδιαίτερη σημασία την εποχή των Παλαιολόγων. Όλες όμως αυτές οι πόλεις, τα κάστρα, τα φρούρια, τα μοναστήρια ήταν σε μικρή απόσταση μεταξύ τους και παρείχαν εγγύηση για μια αρκετά ασφαλή διακίνηση προσώπων και εμπορευμάτων.

Οι βυζαντινοί αυτοκράτορες συνδέθηκαν ιδιαίτερα με κάποιες από αυτές τις πόλεις. Ο Αναστάσιος έκτισε την Αναστασιούπολη. Ο Ιουστινιανός φρόντησε για την οχύρωση του Διδυμοτείχου, της Τραιανούπολης, ίσως της Αναστασιούπολης, της Μαξιμιανούπολης και του Τόπειρου.

Ο Κωσταντίνος Ε΄φρόντισε για την τείχιση κάποιων πόλεων της Θράκης. Ο βασίλειος Β΄στη διάρκεια των εκστρατειών του εναντίον των Βουλγάρων, πέρασε πολλούς χειμώνες στην Μαξιμιανούπολη - Μοσυνόπολη. Στην Τραιανούπολη, το 1077, οι στρατιώτες του Νικηφόρου Βρυέννιου, διοικητή του Δυρραχίου και διεκδικητή του θρόνου, τον ανακήρυξαν αυτοκράτορα και του φόρεσαν τα κόκκινα πέδιλα και την αλουργίδα. Ο Αλέξιος Α΄ στην διάρκεια των νορμανδικών πολέμων και της Α΄ σταυροφορίας, πέρασε πολλές φορές απο την περιοχή. Ο σεβαστοκράτορας Ισαάκιος Κομνηνός, ο τρίτος γιός του, έκτισε τη μονή της Κοσμοσωτήρας και πιθανόν τάφηκε σε αυτό το χώρο. Η Αναστασιούπολη - Περιθεώριο, τα Άβδηλα - Πολύστυλο δέχθηκαν την ενίσχυσαν την ενίσχυση του Ανδρονικού Γ΄Παλαιολόγου. Η ιστορία του Ιωάννη Κατακουζηνού και του Ανδρόνικου Γ΄ Παλαιολόγου είναι στενά δεμένη με την περιοχή και κυρίως με το Διδυμότειχο, όπου παρέμεναν για μεγάλο διάστημα οι οικογένειες και των δυο. Εδώ γεννήθηκε ο διάδοχος Ιωάννης Ε΄Παλαιολόγος, εδώ στέφτηκε αυτοκράτορας ο Καντακουζηνός και σε αυτή την περιοχή κυρίως διαδραματίστηκε ο εμφύλιος πόλεμος ανάμεσα τους, " περίοδο της συγχύσεων ", όπως ονομάζουν οι πηγές την περίοδο των εμφυλίων.

Σε όλη τη διάρκεια της χιλιόχρονης ιστορίας της αυτοκρατορίας εκτελούνται εργασίες ενίσχυσης των κάστρων της Θράκης, αφού αυτά εγγυώνονται τη βασική άμυνα της περιοχής και την επιβίωσης του πληθυσμού. Η ελλιπής όμως ακόμα μελέτη, δεν επιτρέπει να προχωρήσουμε στην πλήρη χρονολογική κατάταξη αυτών των εργασιών.

Σύμφωνα όμως με τους ιστορικούς και τη νεότερη αρχαιολογική έρευνα, βλέπουμε οτι δύο ήταν οι περίοδοι της έντονης ανοικοδόμησης ή ενίσχυσης των κάστρων, ο 6ος και ο 14ος αιώνας ίσως γιατί σε αυτές τις δύο εποχές έζησαν δύο μεγάλοι ιστορικοί, ο Προκόπιος, τον 6ο αι. και ο ίδιος ο αυτοκράτορας Ιωάννης Στ΄ Καντακουζηνός το 14ο αι. οι οποίοι έγραψαν για τα οχυρωματικά έργα της εποχής και το ιστορικό τους έργο σώθηκε μέχρι σήμερα.

Ο πρώτος, ως επίστημος ιστορικός της αυλής που ήθελε να εξάρει το έργο του αυτοκράτορα, και ο δεύτερος, γιατί είχε πάρει μέρος στους πολέμους και είχε προσωπική εμπειρία από αυτές τις οχυρώσεις.

Δύο εποχές πολύ διαφορετικές μεταξύ τους 6ος αι. η περίοδο της μεγαλύτερης ακμής, και ο 14ος, η εποχή της μεγαλύτερης συρρίκνωσης, καταλήγουν στο ίδιο αποτέλεσμα για διαφορετικές αιτίες.

Τον 6ο αι. τα κάστρα της Θράκης αποτελούν μέρος του συνόλου της άμυνας αλλά και της ευημερίας της αυτοκρατορίας. Το 14ο αι. μς τις γενικότερες κοινωνικές αλλαγές που έχουν συντελεστεί στην υπόλοιπη Ευρώπη και στην ίδια την αυτοκρατορία, τα κάστρα είναι μικρότερα, εγγυώνται την ασφάλεια του πληθυσμού, λειτουργούν όμως περισσότερο ως μονάδες κοινωνικές σχεδόν αυτάρκεις, στις οποίες συχνά παραμένει ο αυτοκράτορας ή μέλη της αυτοκρατορικής οικογένειας.

Μετά την οθωμανική κυριαρχία στη Θράκη, που πραγματοποιήθηκε σταδιακά από το 1361 ως 1375, πολλές πόλεις παρακμάζουν και μερικές νέες ιδρύονται. Τα κάστρα χάνουν τη σημασία και τον αρχικό τους προορισμό καθώς δημιουργείται η μεγάλη οθωμανική αυτοκρατορία, που δημιουργεί ένα αίσθημα ασφάλειας από εξωτερικούς εχθρούς στο εσωτερικό της χώρας.

Οι οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες δεν έδωσαν περιθώρια να αναπτυχθούν πυργοειδείς κατασκεύες ανάλογες με την Ευρώπη, που αποτελούσαν την έδρα των ευγενών.

Οι Οθωμανοί έποικοι εγκαταστάθηκαν στην πεδιάδα. Οι ελληνικοί πληθυσμοί συσπειρώθηκαν και διατήρησαν την επαφή τους με τα κέντρα Θεσσαλονίκης και Κωσταντινούπολης και αργότερα με την Κεντρική Ευρώπη.

Τα κάστρα μετατρέπονται σε ερειπιώνες καθώς παύουν να υπάρχουν τα δεδομένα που τροφοδοτούσαν την ύπαρξη και την εξέλιξή τους. Στις πόλεις που συνέχισαν να ζούν, ο χώρος του κάστρου μετατρέπεται σε γειτονιές των καταπιεσμένων κοινοτήτων της οθωμανικής αυτοκρατορίας, όπως οι Εβραίοι στην Κομοτηνή, οι Έλληνες στο Διδυμότειχο.

Η Θράκη επανεντάσσεται στην Ελλάδα το 1920. Από νωρίς έλληνες μελετητές ασχολούνται με τις αρχαιότητες της περιοχής. Το 1931 δημοσιεύνται τα Θρακικά Ταξίδια του Στ. Κυριακίδη, όπου υπάρχουν οι πρώτες παρατηρήσεις για το Περιθεώριο και για άλλες πόλεις της Θράκης.

Μετά το 1963, οπότε ιδρύθηκε η Εφορεία της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, άρχισαν κάποια έργα. Μετά το 1974 το Πύθιο, το Διδυμότειχο, οι Φέρρες, η Μοσυνόπολη, η Μαρωνεια, τα Άβδηρα δέχθηκαν τις φροντίδες της 12ης ΕΒΑ, η οποία συνεχίζει το έργο της με τους επιτρεπόμενους ρυθμούς της νεοελληνική πραγματικότητας.

Κάστρο του Πύθιου

ΠΥΘΙΟ

Σε μικρή απόσταση, μόλις 16 χλμ., από το Διδυμότειχο και λίγο μεγαλύτερη από την Ανδριανούπολη συναντάμε το τρίτο κάστρο πάνω στην κοιλάδα του Έβρου.

Με τον όγκο του εκμηδενίζει το χαμηλό στρογγυλό λόφο πάνω στον οποίο είναι κτισμένο, ελέγχει από το ύψος του τα περάσματα της κοιλάδας του Έβρου, αλλά και τον ίδιο ποταμό, που εκείνη την εποχή ήταν πλωτός ως ΄λενα σημείο.

Το μνημειώδες επιβλητικό φρούριο, το οποίο χτίσθηκε ανάμεσα στο 1331 – 1341 για να εξυπηρετήσει ανάγκες άμυνας και κατοικίας και συγχρόνως έχει μια αναπτυγμένη αισθητική με την επιμελημένη τοιχοποιία του, την ολοκληρωμένη σύλληψη του σχεδίου και την ανάπτυξη των όγκων του.

Έχει κάποιες ομοίοτητες με τα φρούρια που κτίζονταν στη Δύση εκείνη την εποχή, γεγονός που σχετίζεται και με τον ίδιο τον ιδρυτή του, τον Ιωάννη Κατακουζηνό, ο οποίος, όταν το έκτισε, δεν ήταν ακόμα βασιλιάς, αλλά ένας δυνατός άρχοντας. Το φρούριο χρησιμοποίησε αρχικά ο Κατακουζηνός ως προσωπικό καταφύγιο.

Στη Δύση, τα κάστρα αυτά ήταν έδρες μεγάλων φεουδαρχών, όχι ένα κομμάτι του αμυντικού συνόλου της χώρας. Ομοιότητες παρουσιάζει το κάστρο του Πυθίου και με τα κάστρα που έχτισε ο Ανδρόνικος Γ΄ για να ελέγχει τις διόδους και να προστατεύει τις περιοχές, όπως το Γυναικόκαστρο και το Σιδηρόκαστρο.

Το Πύθιο αποτέλεσε για πολύ καιρό το οχυρό και το κλειδί του Διδυμοτείχου. Αν η Ανδριανούπολη και το Διδυμότειχο είναι κάστρα - πόλεις, το Πύθιο, το κάστρο Εμπυθίου, είναι ένα στρατιοτικό φρούριο που χρησιμοποιήθηκε κυρίως την εποχή των εμφυλίων πολέμων του 14ος αι., την περίοδο της συγχύσεως.

Μέσα στο χώρο σώζονται τα ίχνη ενός ευρύτερου οχυρωματικού περίβολου, που πιθανόν είναι ο εξωτερικός περίβολος. Σήμερα σώζεται σε αρκετά καλή κατάσταση μόνο ο εσωτερικός περίβολος, η έκταση του οποίου είναι μικρή και δεν ξεπερνά το 1,5 στρ. Ο μικρός περίβολος σώζει δυο πύργους.

Η επικοινωνία ανάμεσα στους ορόφους γίνεται απο μία κτιστή εσωτερική σκάλα. Ο πύργος πρέπει να χρησιμοποιηθεί σαν κατοικία. Στο πάνω μέρος του φέρει προβόλους, που στηρίζουν έναν πλατύ όροφο ή εξώστη.

Οι δυο τετράγωνοι πύργοι του, ενώνονται με υψηλό τείχος δεσπόζουν στη ράχη του υψώματος αποτελούν μέρος μόνο του αρχικού συνόλου. Ο δεύτερος τετράγωνος μικρός έχει τρείς ορόφους και πιθανόν δώμα με καταχύστρα, η οποία έχει καταστραφεί. Οι καταχύστρες ή ζεματίστρες επιτρέπουν τον έλεγχο της

βάσης του πύργου και από εκεί μπορούσαν να ρίξουν καυτό νερό, λάδι, λιωμένο μολύβι εναντίον αυτών που υπονόμευαν τα θεμέλια του τείχους.

Αξιόλογα οικοδομικά κατάλοιπα αποδεικνύουν ότι τα ανατολικά του μεγάλου κεντρικού πύργου εκτείνεται τριγωνικός εσωτερικός περίβολος με ισχυρό πύργο στο με σωζόμενο ανατολικό άκρο του, ενώ ένας άλλος μεγαλύτερος σε τραπέζιο σχήμα εξωτερικός περίβολος εκτείνεται στα δυτικά.

Το μεταξύ των ισταμένων πύργων εγκάρσιο τείχος περιέχει τη μόνη σωζόμενη πύλη. Εκείνη που κάποτε οδηγούσε από τον εξωτερικό περίβολο στον εσωτερικό. Η κατασκευή του φρουρίου έγινε κατά στάδια :

Πρώτα κτίσθηκε ο μεγάλος κεντρικός πύργος, μετά ο ανατολικός περίβολος και τελευταίος ο δυτικός περίβολος.
Το συνολικό μήκος του φρουρίου ήταν 160μ. το μέγιστο πλάτος 56μ.

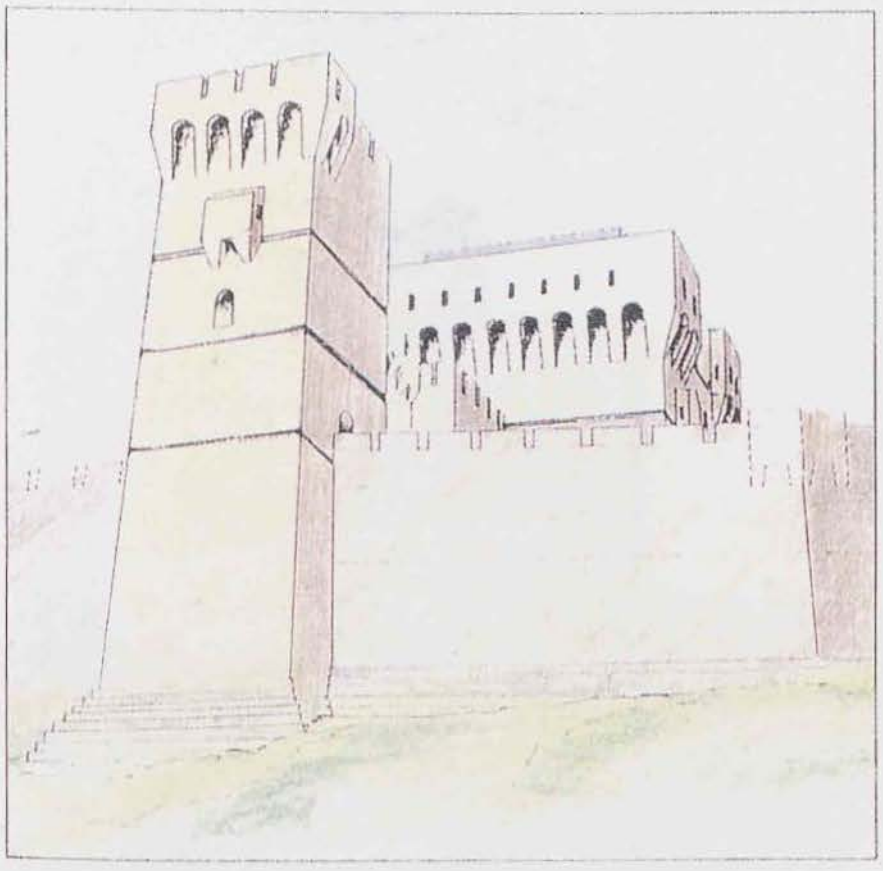
Ο μεγάλος κεντρικός πύργος διατηρείται σε ύψος τριών ορόφων συμπεριλαμβανομένου και μέρους των ισχυρών λίθινων προβόλων στηρίξεως του κατάφρακτου περιμετρικού εξωτερικού εξώστη ενός μη σωζόμενου ή ίσως απραγματοποίητου 4ου ορόφου.

Η είσοδος βρίσκεται στην βορειοανατολική πλευρά. Εξαιρούμενου του κάπως μεταγενέστερου μεσότοιχου του ισογείου, το εσωτερικό του πύργου δεν παρουσιάζει οριζόντια διαίρεση. Η κατά το ύψος διαίρεση σε τρεις ορόφους γίνεται με σφαιρικούς θόλους τέσσερις ανά όροφο, στηριζόμενες μέσω τόξων σε κεντρικό πεσσό και σε παραστάδες του τοίχου που βρίσκονται στα μέσα των τεσσάρων πλευρών και στις τέσσερις γωνίες του χώρου. Η επικοινωνία των ορόφων γίνεται με κλίμακα ενσωματωμένη στο πάχος του ανατολικού τοίχου.

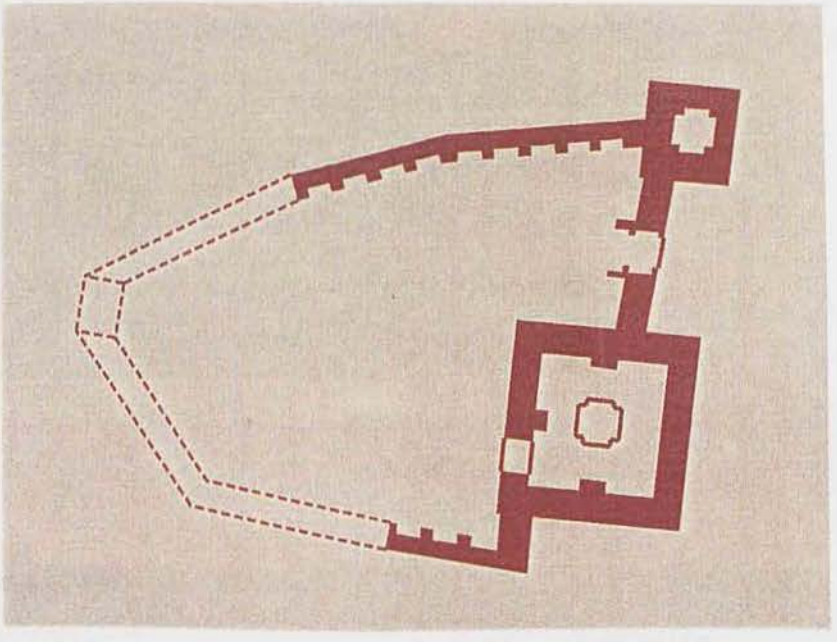
Σε όλες τις πλευρές του πύργου υπάρχουν ανοίγματα που υπηρετούσαν το φωτισμό, τον αερισμό και την αμυντική λειτουργία. Οι εξωτερικές διαστάσεις του πύργου είναι 15 Χ 15 μ. το πάχος του πύργου είναι 2.5μ. Ο νότιος ιστάμενος πύργος είναι ως προς την κάτοψη πολύ μικρότερος του κεντρικού και εδράζεται σε χαμηλότερο και λίαν επικλινές έδαφος. Σώζεται όμως στο μεγαλύτερο ύψος του. Το κατώτερο μέρος του είναι τελείως συμπαγές χωρίς εσωτερικό χώρο.

Οι τοίχοι των πύργων και των τειχών είναι κτισμένοι με πολύ μεγάλους λίθους. Συγκεκριμένα με οπτόπλινθους και με άφθονο ασβεστοκονίαμα εμπλουτισμένο με τρίμα κεράμων. Για την εφελκυστική ενίσχυση των τοίχων χρήσιμη κυρίως για το πρώτο στάδιο της πήξης των κονιαμάτων, είχαν παρεμβληθεί ξύλινες εσχάρες σε διάφορες στάθμες. Στις στάθμες των δαπέδων των ορόφων όπου εξωτερικός εκτεινόταν οριζόντιες ζώνες οπτόπλινθων, υπήρχαν επίσης τέτοιες εσχάρες. Στην κατασκευή τοξωτών και θολωτών κατασκευών έχουν χρησιμοποιηθεί μόνο οπτόπλινθοι. Σε ορισμένα τόξα και στις μεγάλες οριζόντιες ζώνες οπτόπλινθων έχει εφαρμοστεί το σύστημα της κρυπτής πλίνθου.

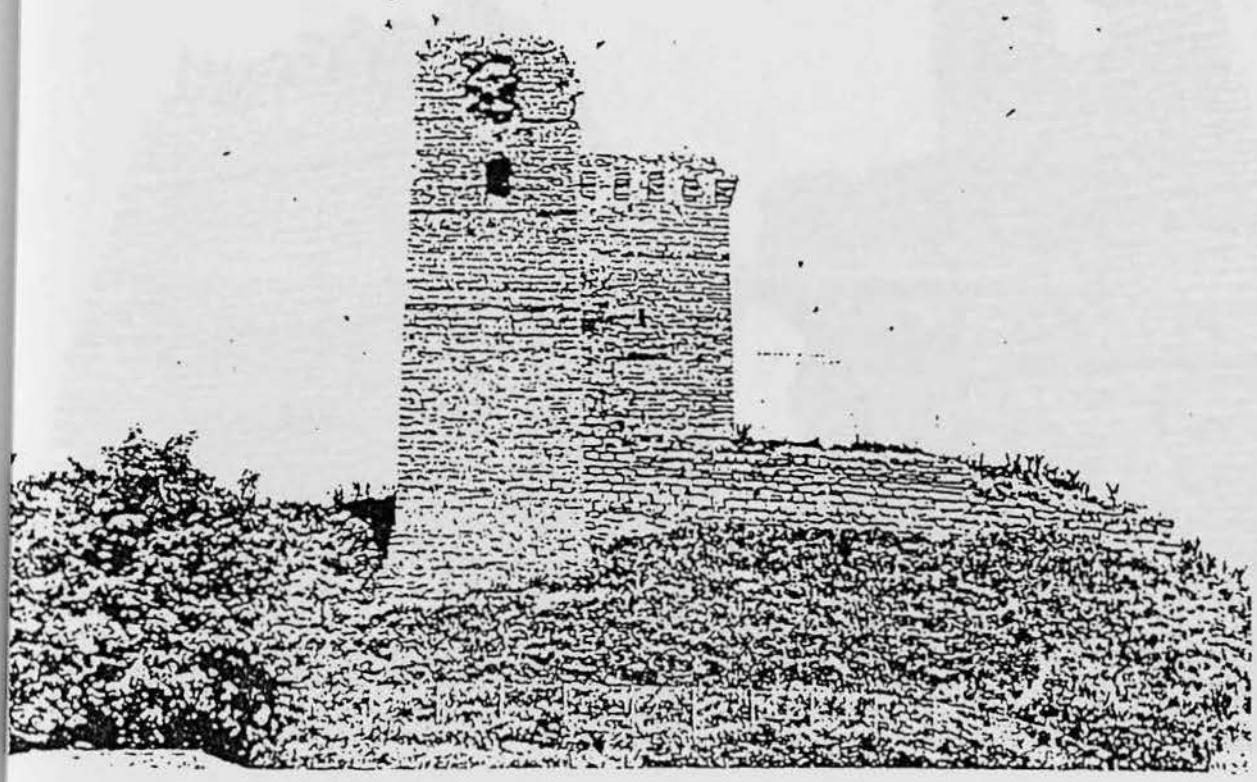
Η πτώση των κτισμένων στο χείλος του ανώτερου πλακοειδούς βράχου τειχών της βόρειας πλευράς συμπεριλαμβανομένων του ανατολικού πύργου και μερών του νοτίου και του δυτικού τείχους είναι δυνατόν να αποδοθεί κυρίως σε προοδευτική διάβρωση των σαθρότερων μερών του βράχου και συνακολουθεί υποχώρηση των σκληρότερων ενώ η εξαφάνιση των καταπεσόντων μερών είναι αποτέλεσμα της αναχρησιμοποίησης των υλικών από τους κατοίκους του χωριού.

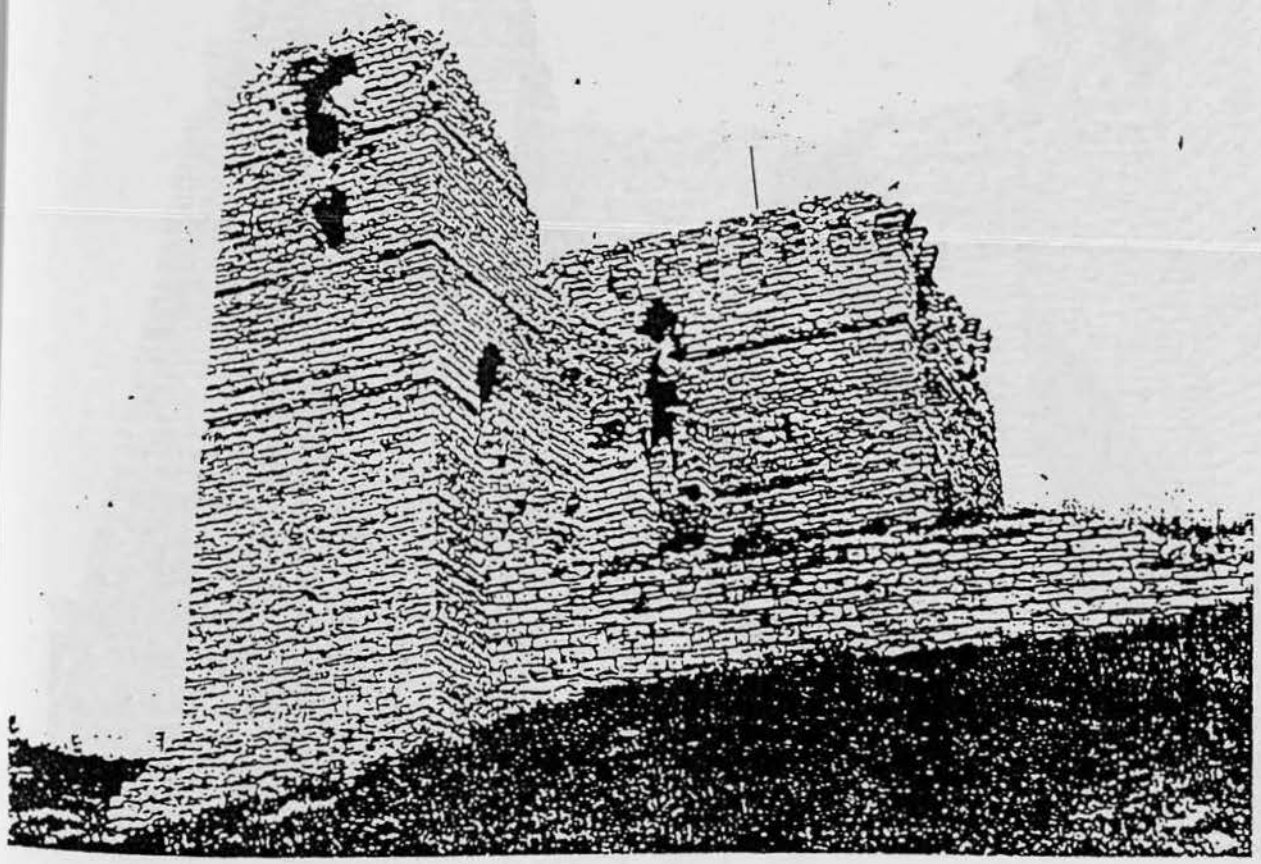
Αναπαράσταση του κάστρου του Πύδνου
Μ. Κορρές

Κάτοψη του φρουρίου
12η ΕΒΑ
Χ. Μπαμπτσής

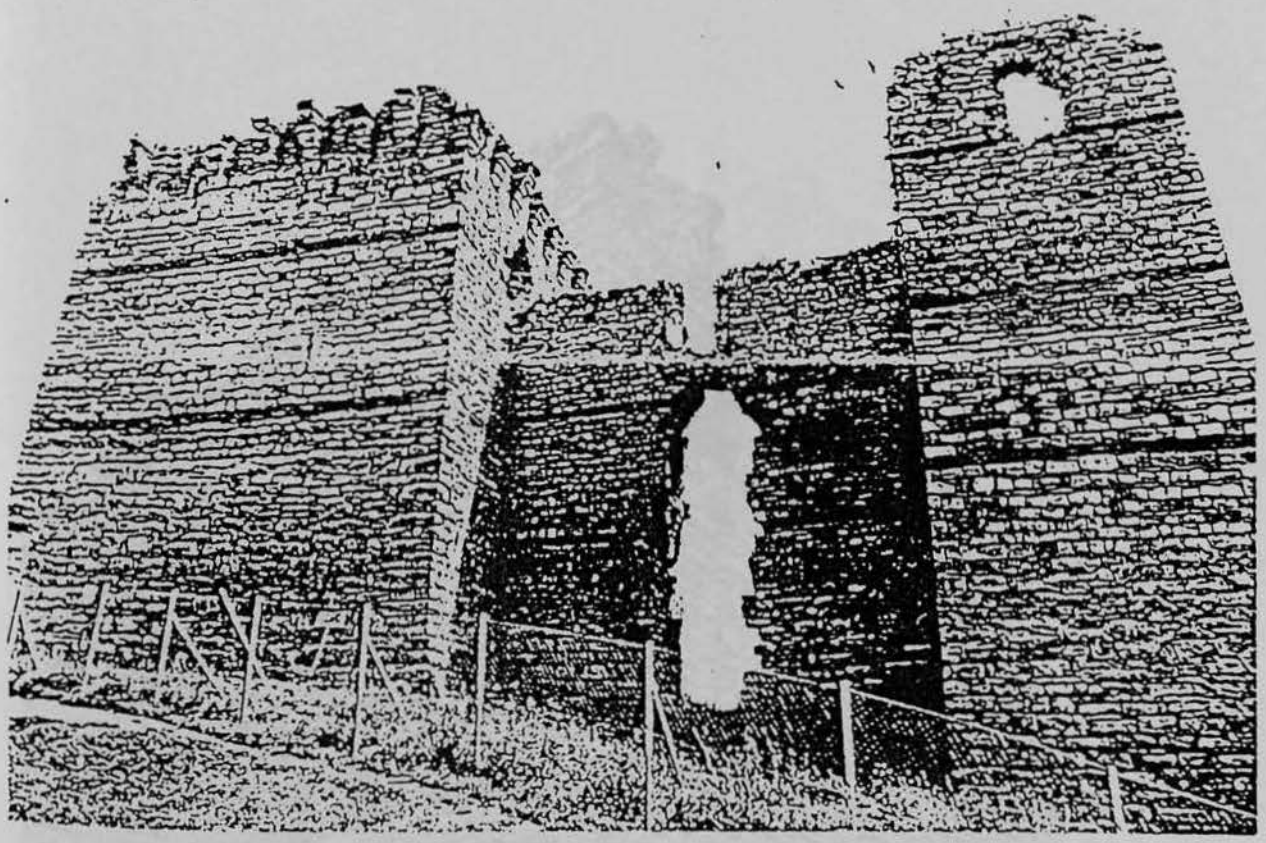

8

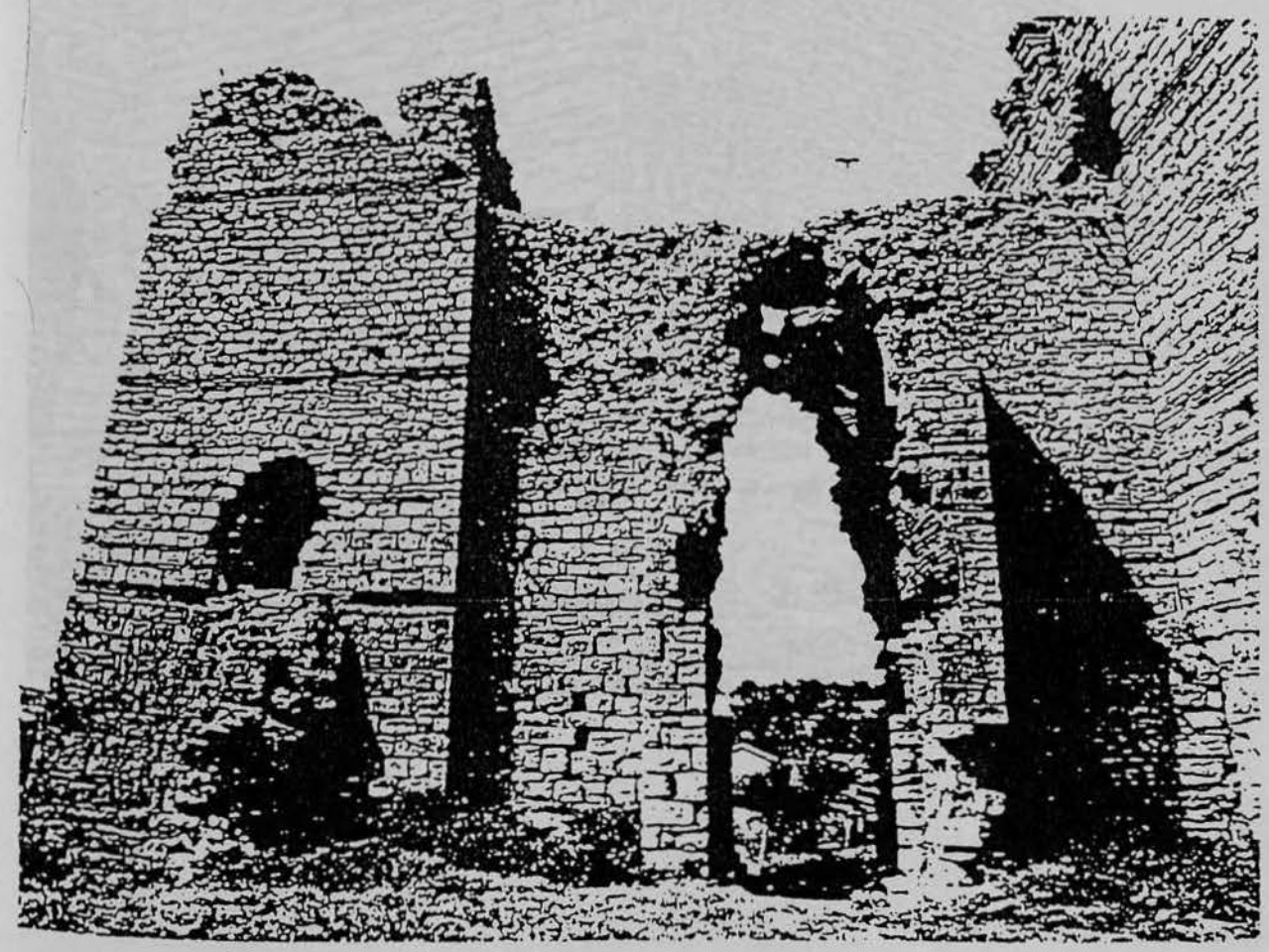

9

ον Πυθίου: Γενική άποψις τοῦ ἀνατολικοῦ τομέως ἀπό τά νότια.
ον Πυθίου: Γενική άποψις τοῦ ἀνατολικοῦ τομέως ἀπό τά νοτιοανατολικά.

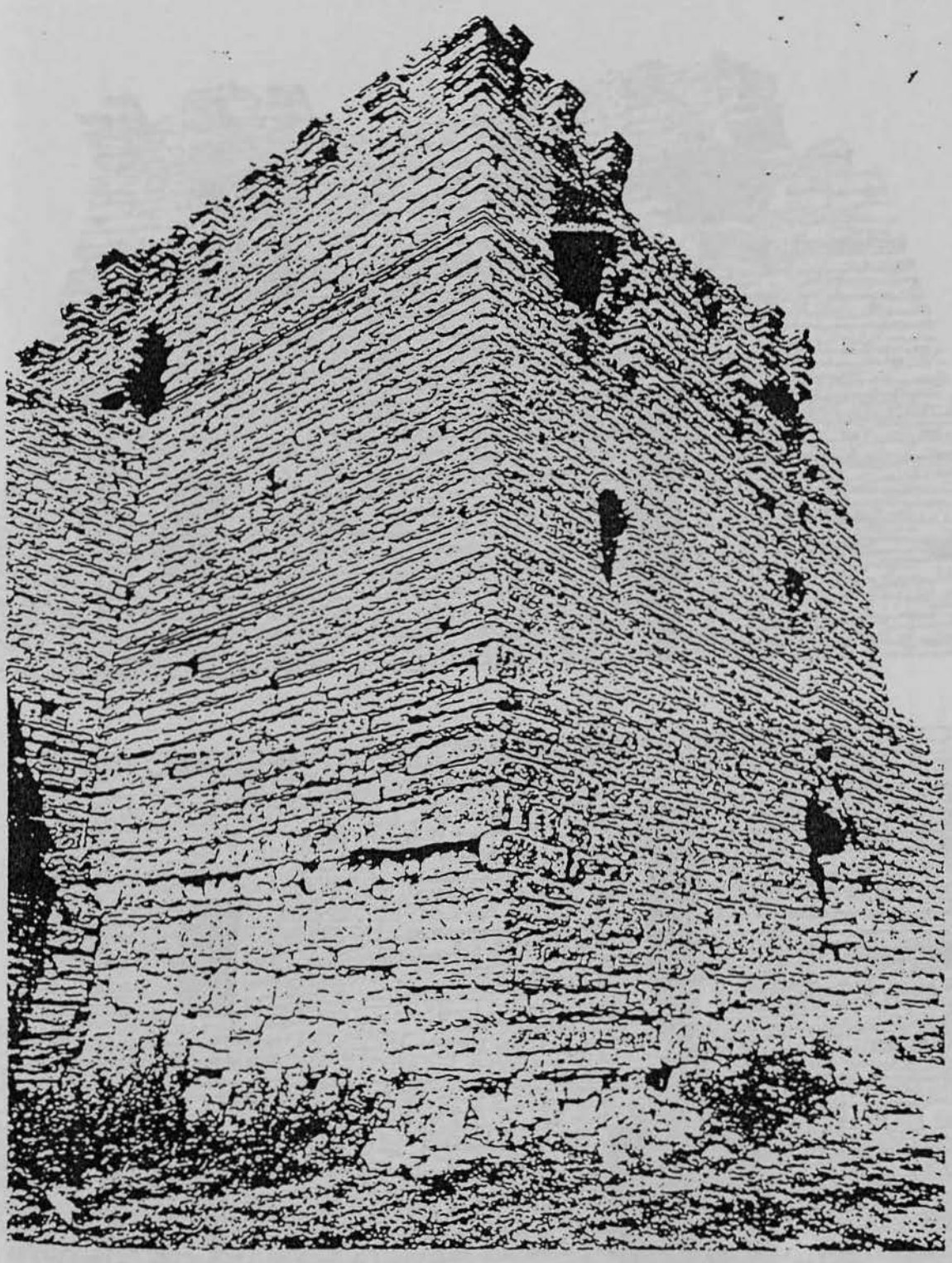

10

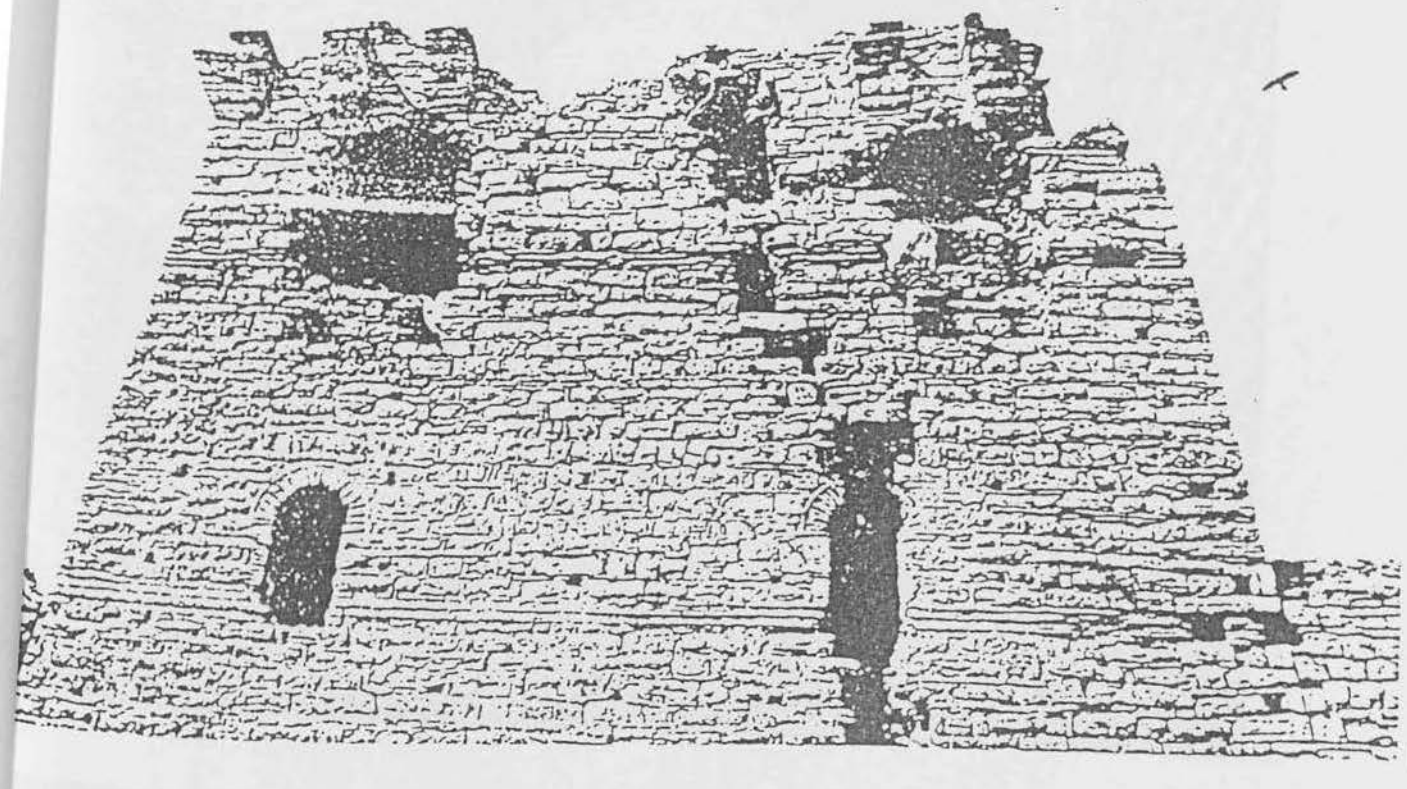
11

ραύριον Πυθίου: Ἡ ἐσωτερικὴ πύλη ἀπὸ τὰ δυτικά.
ραύριον Πυθίου: Ἡ ἐσωτερικὴ πύλη ἀπὸ τὰ ἀνατολικά.

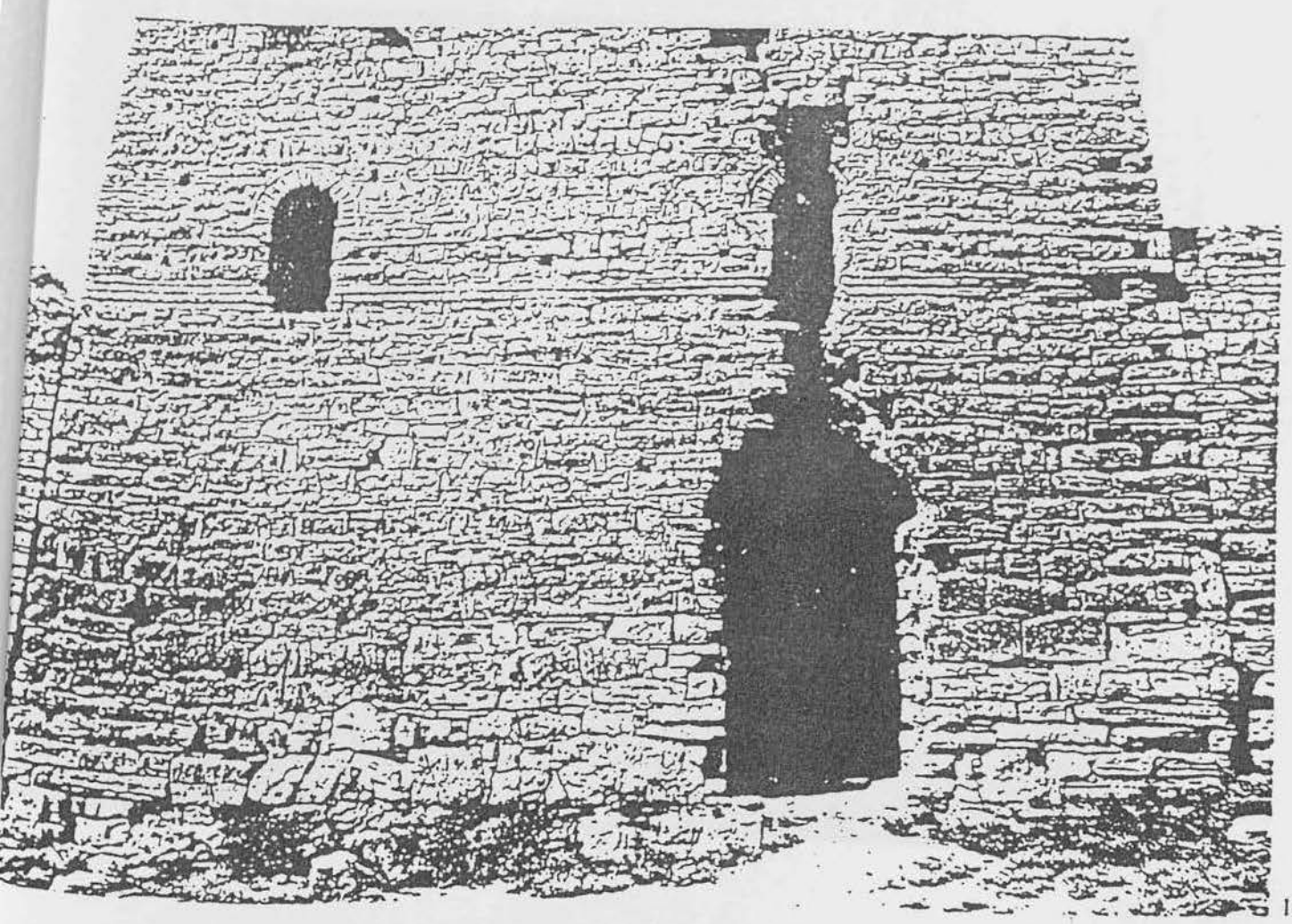

12

ον Πυθίου: Ὁ κεντρικός πύργος ἀπό τά νοτιοανατολικά.

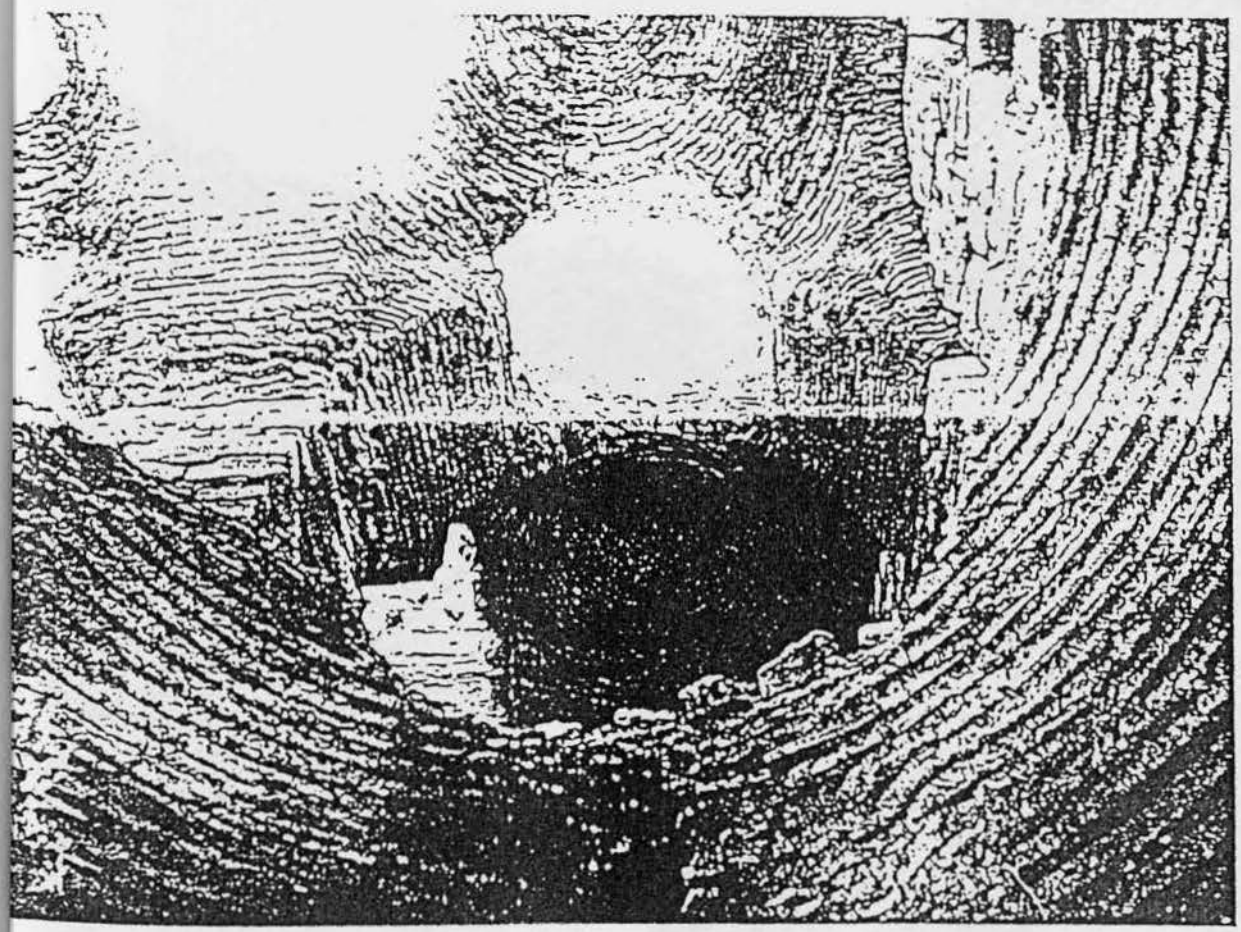

13

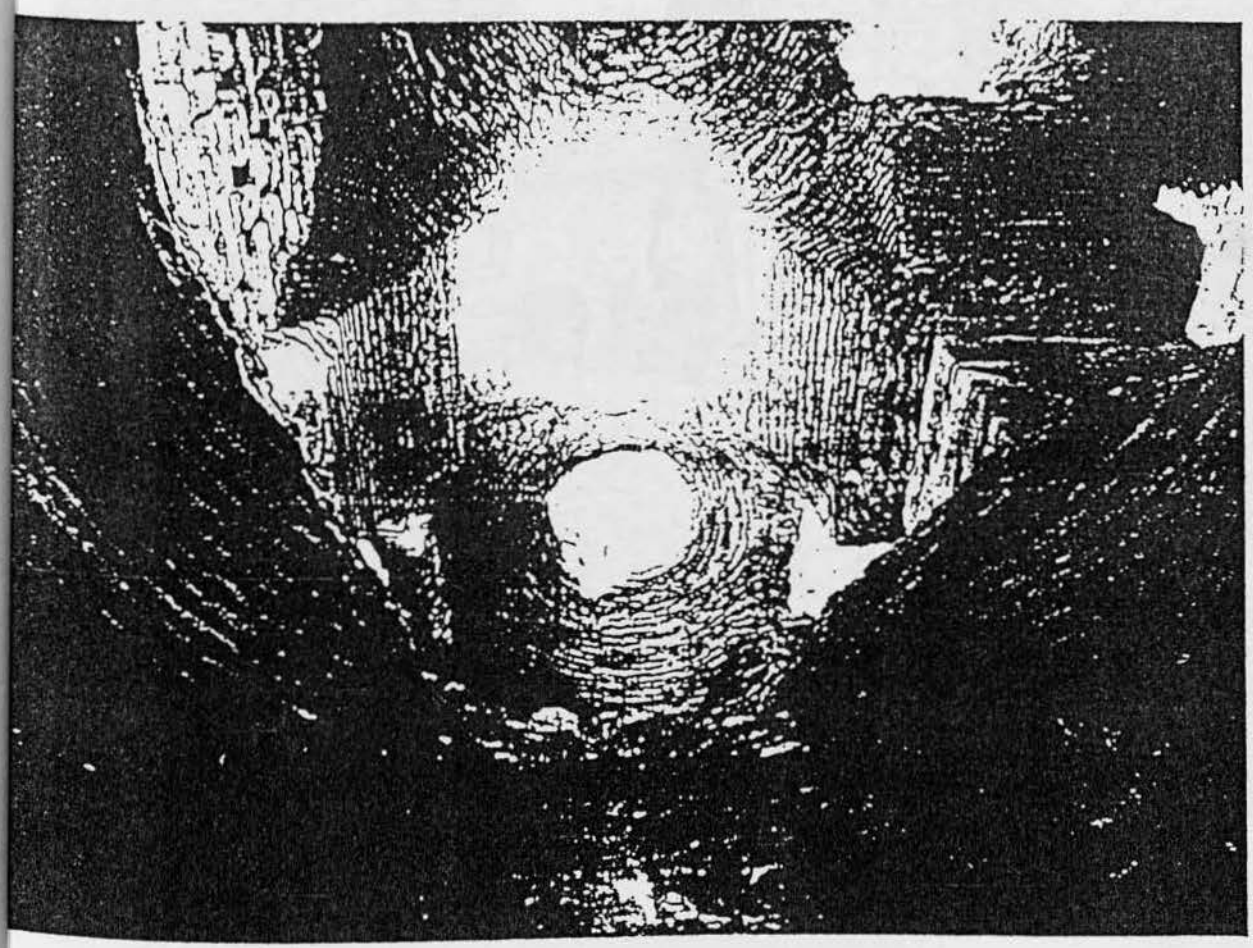

14

Φρούριον Πυθίου: Τό ἄνω μέρος τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ κεντρικοῦ πύργου.
Φρούριον Πυθίου: Τὸ ἄνω μέρος τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ κεντρικοῦ πύργου.

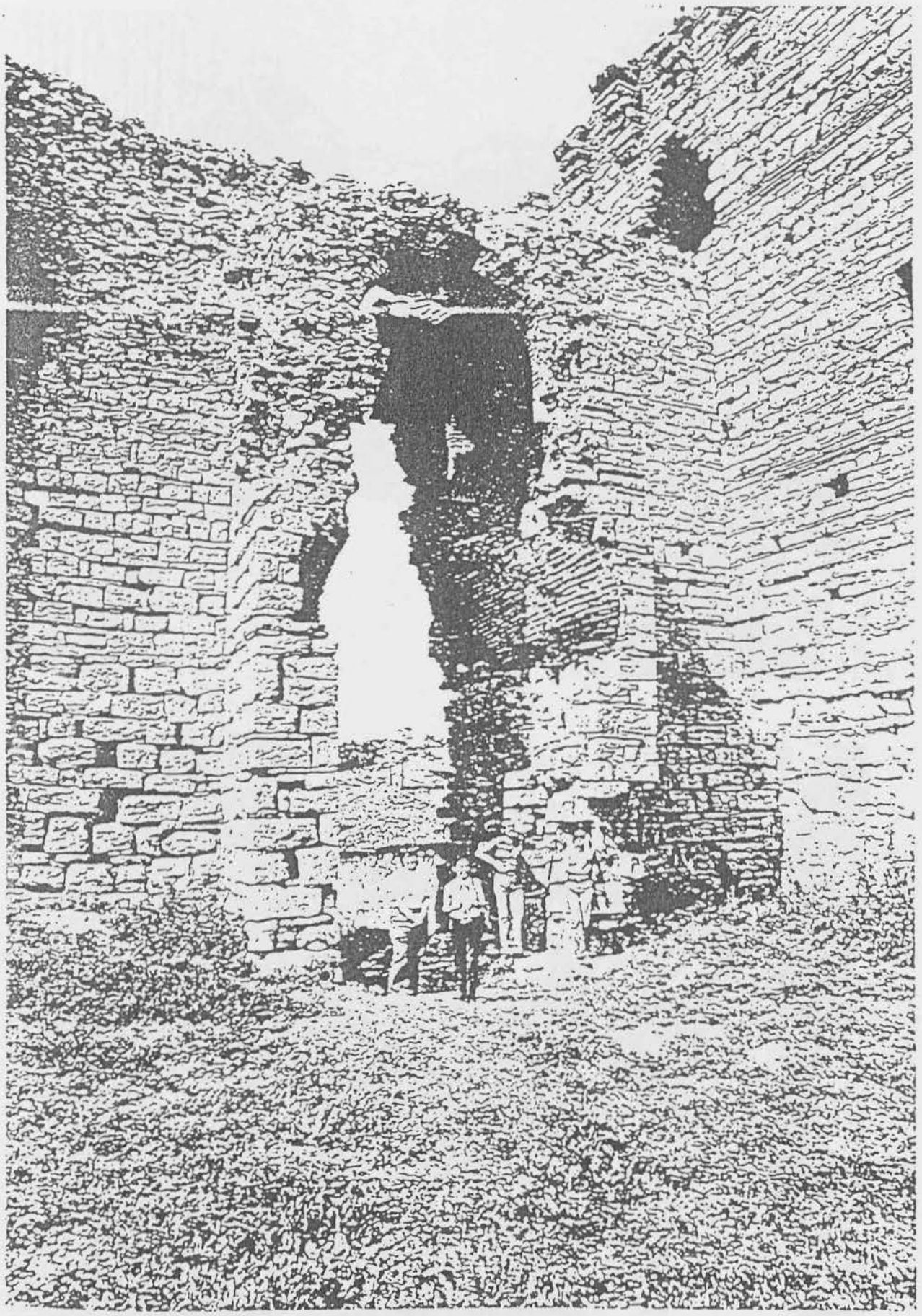

15

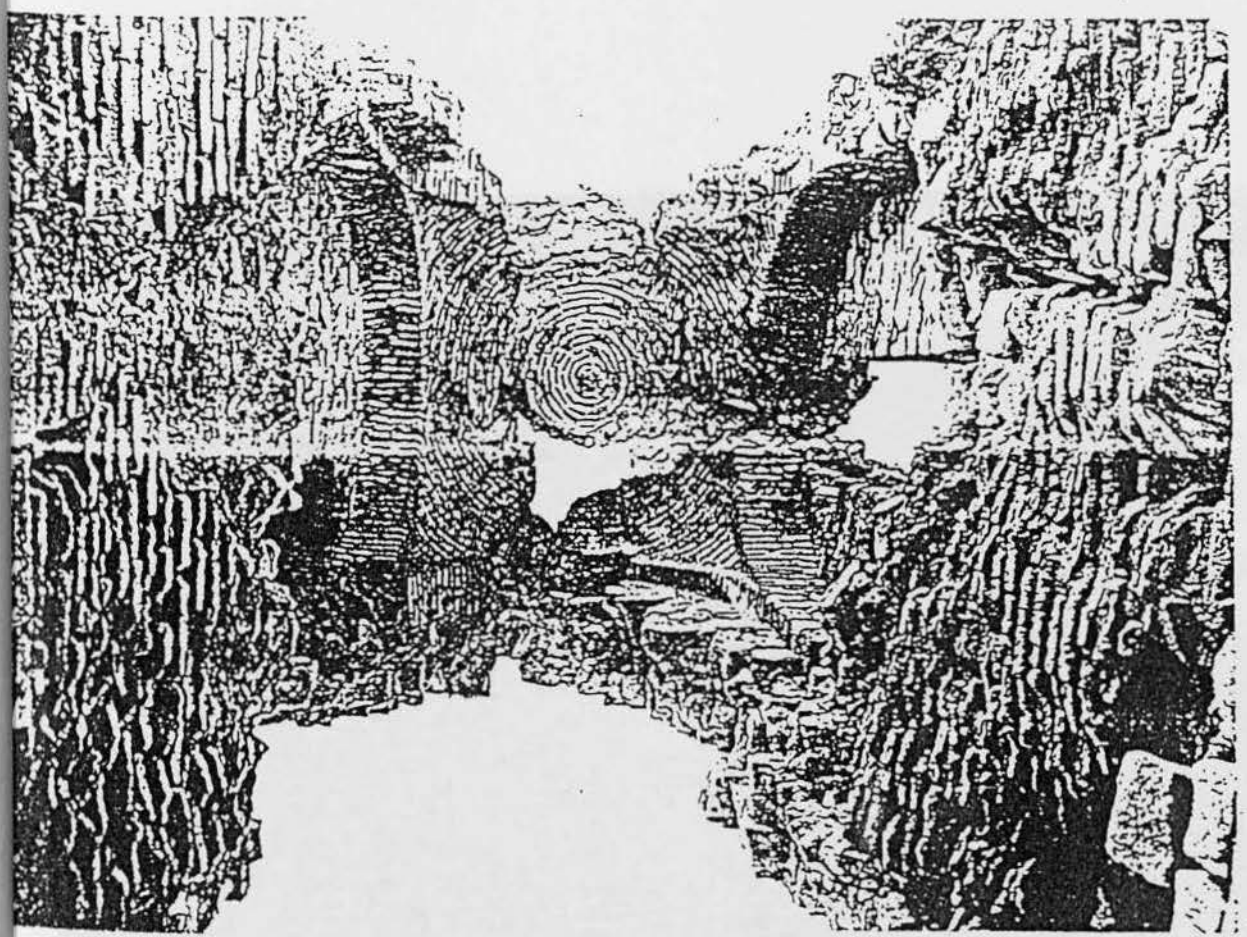

16

Πυθίου: Μέρος τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ κεντρικοῦ πύργου.
Πυθίου: Μέρος τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ κεντρικοῦ πύργου.

ούριον Πυθίου: Ἡ ἐσωτερικὴ πύλη ἀπό τά ἀνατολικά.

18

19

Πυθίου: Ἡ ἐσωτερικὴ πύλη ἐκ τῶν κάτω.
Πυθίου: Μέρος τοῦ τρίτου ὀρόφου τοῦ κεντρικοῦ πύργου.

Κάστρο του Πύλου

Το κάστρο στο πέρασμα των χρόνων – Κυριότερα χαρακτηριστικά στοιχεία

Οι σωζόμενοι πύργοι του και το ισχυρό με τις πυλόνες τείχος που τους συνδέει, αποτελούσαν το κεντρικό μέρος του φρουρίου. Ο συμπαγής όγκος του παραμένει εξόχως επιβλητικός και δεσπόζει σε μια πολύ μεγάλη έκταση καθώς είναι ορατός από απόσταση πολλών χιλιομέτρων και από πολλές διαφορετικές κατευθύνσεις.

Ο όγκος αυτός χωρίζει το αρχικό φρούριο σε δυο άνισα τμήματα. Το ανατολικό ή εσωτερικό, του οποίου μεγάλο μέρος των τειχών μαζί με ένα ακραίο πύργο έχει προ πολλού εξαφανισθεί ακολουθόντας την προοδευτική κατάρευση των πρανών του υψώματος και το ευρύτερο δυτικό ή εξώτερο, από το οποίο σώζονται ακόμα στη θέση τους αλλά σε μικρό μόνο ύψος τμήματα του βορείου και του δυτικού τείχους ανάμεσα στα σπίτια του χωριού.

Είναι προφανές ότι η αιτία της εξαφάνισης του μεγαλύτερου μέρους του φρουρίου δεν είναι φυσική. Στο περιβάλλον έδαφος βρίσκονται ελάχιστα μόνο πεσμένα υλικά ενώ σε πολλά από τα κτίσματα του χωριού απαντά παλαιότερο οικοδομικό υλικό. Εξάλλου, καθαυτή η οικιστική κατάληψη μερους του φρουρίου και του άμεσου περιβάλλοντος του ποτέ δεν θα είχε επιτραπεί αν προηγουμένως δεν είχε επισήμως και σε ανώτερο στρατηγικό επίπεδο αποφασισθεί η οριστική κατάργηση της λειτουργίας του φρουρίου. Αυτό πρέπει να συνέβη όχι πολύ μετά την Τουρκική κατάκτηση.

Ο ακρωτηριασμός του άνω μέρους των ιστάμενων πύργων δεν παρουσιάζει τη μορφή μιας τυχαίας ερείπωσης αλλά αντιθέτως μιας ιδιαίτερης κανονικότητας η οποία προδίδει μάλλον σχεδιασμένη αχρήστευση του κτιρίου με συστηματική καθαίρεση μόνο εκείνων των μερών του που ήταν κτίσιμα για την πολεμική του ικανότητα.

Διαφορετική περίπτωση φαίνεται αποτελεί η εξαιρετικά εκτεταμένη καταστροφή όλων των θολοδομικών στοιχείων. Τα πλίνθινα αυτά μέρη τόξα και θόλοι διαιρούν καθ' ύψος τους πύργους σε ορόφους και γεφυρώνουν όλα τα ανοίγματα θυρών, παραθύρων, θαλαμίσκων και κλιμάκων ενσωματωμένων στο πάχος των τοιχών. Η αρχική άρτια γεωμετρική μορφή και η αντίθεση του ζωηρού ερυθρού χρώματος των προ το λευκοκίτρινο των λίθων ήταν μαζί με τα ισχυρά προβάλλοντα στηρίγματα των εξωστών και τις επάλξης τα κύρια μέσα της αρχιτεκτονικής μόρφωσης και τη ςαισθητικής έκφρασης των πύργων.

Η εκτεταμένη καταστροφή των θολοδομικών στοιχείων αιφνιδιάζει τον επισκέπτη κυρίως επειδή είναι πολύ αντίθετη προς τη σχεδόν πλήρη διατήρηση των λίθινων μερών. Η Λασκαρίνα Μπούρα είχε τη γνώμη ότι η εκλεκτική καταστροφή των θολοδομικών στοιχείων του φρουριού έπρεπε να έχει την αιτία της μια συστηματική αναχρησιμοποίηση των πλίνθων στο κτίσιμο των φρουρίων του

χωριού ανά σειρά ετών. Αυτό φαίνεται να αληθεύει. Οι πλίνθοι έχουν αποσπασθεί συστηματικά μόνον από ζώνες των θολωτών κατασκευών προσιτές χωρίς χρήση ανεμόσκαλας ή ικριωμάτος. Αυτό δείχνει ότι η καταστροφή δεν έγινε από οργανομένο συνεργείο αλλά από περισσότερα μεμονομένα άτομα με πενιχρά μέσα.

Είναι χαρακτηριστικό ότι στο μεγάλο κεντρικό πύργο η αφαίρεση των πλίνθων παρουσιάζεται περίπου ολική μόνον στα ανοίγματα των τοίχων. Αντιθέτος στα μεγάλα φέροντα τόξα των ορόφων η αφαίρεση μόλις υπαιρβαίνει σε ύψος τα δυο μέτρα από το δάπεδο και επανεμφανίζεται μετά σε πολύ μεγαλύτερο ύψος στο άνω μέρος των τόξων ή των σφαιρικών θόλων, το οποίο είναι με τη σειρά του προσιτό από του υπερκείμενους χώρους.

Το αποτέλεσμα αυτής της υπο όρους λεηλασίας των πλίνθων είναι μια μοναδική στο είδος της μορφής ερείπωσης. Τα νέα σχήματα είναι γεωμετρικά κανονικά, οι επαναλαμβανόμενες σε όλους τους ορόφους θολωτές κατασκευές είναι από πολλές θέσεις ορατές ως μια ενιαία πολυσύνθετη και πολυεπίπεδη σπηλαιώδης χωροκατασκευή με μια κεντρική «σπονδυλική στήλη», με βασικό σκελετό επαλλήλων τόξων, που σχετίζονται σε αυτή και τους περιμετρικούς τοίχους και σε μεγάλα χάσματα ανοιγμένα σε τόξα και σφαιρικού θόλους, σε τρεις επαλληλες στάθμες, μεσα από τα οποία το φως της μέρας κατέρχεται ως τα βαθύτερα σημεία του ισογείου.

Από το 1977 μεγάλα τμήματα του μνημείου είναι υποστειλωμένα σε ικριώματα. Η μορφή του ερειπίου δεν είναι δυνατόν να διατηρηθεί ως έχει επί πολύ καιρό. Η κατάρρευση κάποιων ετοιμόρροπων τμημάτων του είναι τόσο πιθανή, όσο και εξόχως αναγκαία – για την αποτροπής της – η προγραμματισμένη από τη 12 Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων δομική αποκατάσταση και στέγαση του. Οι εργασίες αυτές θα αναχαιτίσουν τη ραγδαία φθορά είναι όμως προφανές ότι θα μεταβάλλουν ριζικώς τη ρομαντική εικόνα των εσωτερικών χώρων.

Οι αναγκαίες αυτές εργασίες δεν θα ήταν ποτέ δυνατόν να σχεδιαστούν αν προηγουμένος δεν είχε διαπιστωθεί με βεβαιότητα η αρχική μορφή όλων των σήμερα καταστραμμένων μερών. Η αποκατάσταση αυτή καταρχήν σε σχέδια μεγάλης ακρίβειας υπήρξε το αντικείμενο μακράς εξοωυχιστικής μελέτης κάθε δομικού στοιχείου και μιας σειράς δύσκολων μετρήσεων και πολύπλοκών υπολογισμών.

Η αρχική ύπαρξη και μορφή κάποιων πλίνθινων τόξων, σήμερα τελείως εξαφανισμένων, έγινε δυνατόν να αποδειχθεί μόνον χάρις στη μικροσκοπική σχεδόν αναζήτηση και ανακάλυψη ελαχίστων αποτυπωμάτων του εξωρραχίου των επάνω σε μάζες, συχνά μετακινημένες, των, επί το πλείστον κατεστραμένων υπερκείμενων λιθοδεμάτων. Ο υπολογισμός της αρχικής θέσεως του κέντρου δεν στηρίχθηκε μόνο σε καλές μετρήσεις αλλά συμπληρώθηκε με άμεσο επί τόπου έλεγχο με τη βοήθεια ενός είδους μεγάλου ξύλινου διαβήτου. Εκεί όπου τα μέρη του τόξο μιας καμάρας ή ενός σφαιρικού θόλου παρουσίαζουν σχετικές

μετατοπίσεις εξ αιτίας ρηγμάτων και γενικότερων παραμορφώσεων του κτιρίου, οι υπολογισμοί των κέντρων και των ακτίνων προυπέθεσαν άλλους υπολογισμούς για τη θεωρητική αποκατάσταση της αρχικής σχέσεως των διαφόρων μερών στο χώρο.

Ιδιαιτέρως πολύπλοκα προβλήματα αυτού του είδους τίθενται κυρίως από τα μετατοπισμένα μέρη του πολυτεμαχισμένου πύργου της πύληςκαι από το βάρος 120 τόννων μετατοπισμένο μέρος της βορειοανατολικής γωνίας του τρίτου ορόφου του μεγάλου πύργου. Το μέρος αυτό που περιέχει τμήματα δεκατριών διαφορετικών θολομικών στοιχείων, παρουσιάζει γραμμική και στροφική μετατόπιση της οποίας τα μέτρα υπολογίστηκαν ως γραμμικά και γωνιακά διανύσματα κατά τους τρεις άξονες X, Y, Z του χώρου. Αξίζει να αναφερθεί ότι μόνη αιτία σοβαρών μεταβολών των μέτρων του κτιρίου είναι οι μετατοπίσεις των στερεών τμημάτων, μετά από ρηγμάτωση. Ο παράγον των πλαστικών παραμορφώσεων εκτιμάται μάλλον μικρός επειδή τα κονιάματα είναι πολύ πλούσια σε αδρανή μεγάλου κοκομετρικού φάσματος ως εκ τούτου ο υπολογισμός των αρχικών διαστάσεων, είναι παρά τις δυσκολίες, εφικτός. Η συμπλήρωση του και με τον υπολογισμό των άλλωστε μικρών, ερπυστικών και συναφών παραμορφώσεων, επιτρέπει ακόμη και μια αξιόπιστη μετρολογική ανάλυση της αρχιτεκτονικής και της οικοδομικής του κτιρίου.

Τα κυριότερα στοιχεία των πλίνθινων μερών έχουν εν συντομία ως εξής :

- Η χάραξη των τόνων των διαφόρων ανοιγμάτων είναι ημικυκλική.
- Η χάραξη των τόξων, που φέρουν τους θόλους είναι ημικυκλική στο ισόγειο του μεγάλου πυργου και στους ορόφους των άλλων πύργων.
- Η χάραξη των τόξων, που φέρουν τους θόλους στους ορόφους του μεγάλου πύργου αποτελείται από δυο τεμνόμενα τόξα κύκλου ακτίνας 1.98 – 2.01. Η οριζόντια απόσταση των κέντρων αυτών των οξυκόρυφων τόξων είναι 0.19 – 0.20.
- Τα τόξα φέρουν τους θόλους του μεγάλου πύργου έχουν μικρότερο πάχος στο ισόγειο και μεγαλύτερο στους ορόφους.
- Οι θόλοι των ορόφων των πύργων έχουν μορφή σφαιρικής ζώνης, μικρότερης του ενός ημισφαιρίου, είναι δηλαδή ασπίδες και φέρονται επί των τόξων μέσω λοφίων (σφαιρικών τριγώνων).
- Οι ασπίδες έχουν γενικώς ακτίνα καμπυλότητος μικρότερης εκείνης των λοφίων και επομένως και επομένως μεταξύ αυτών των λοφίων εκδηλώνεται σαφής ακμή ένας οριζόντιος διαχωριστικός κύκλος, διερχόμενος από τις κορυφές των τόξων στηριξεως. Οι ασπίδες παρουσιάζουν σε όλους τους ορόφους του μεγάλου πύργου την αυτή περίπου διάμετρο. Τα ύψη όμως διαφέρουν. Αυτές του ισογείου, με ακτίνα καμπυλότητος 1.95, είναι πολύ υψηλότερες και συνεπώς η ακμή της γενέσεως της είναι οξύτερη. Η εντύπωση που παρέχουν είναι παραπλήσια με εκείνη ενός κανονικού ημισφαιρίου. Οι ασπίδες των ορόφων με ακτίνα 2.25 είναι εμφανώς χαμηλότερες, πάντως οι ακμή της γενέσεως των, αν και αμβλύτερη, είναι και πάλι σαφής.

- Στον 3° και στον 4° όροφο του νοτίου πύργου οι ασπίδες αποτελούσαν τη γεωμετρική συνέχεια της σφαιρικής επιφάνειας των λοφίων.
- Οι διατομές τόξων και κυλινδρικών θόλων ήταν παράγωντες των διαστάσεων ενός τύπου πλίνθου, της οποίας το μήκος είναι 38.5 – 39.0, το πλάτος 25.5 – 26 δηλαδή τα 2/3 του μήκους, και το πάχος 3.5 – 4.0. Έτσι τα μικρότερα τόξα είχαν πάχος 26 και τα μεγαλύτερα 52.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η μεγάλη ποικιλία των μεταξύ των πλίνθων διαστημάτων. Το σπουδαίο αυτό μορφολογικό φαινόμενο έχει πολλές διαφορετικές αιτίες και προς το παρόν η διερευνησή του δεν είναι εξατλητική. Πάντως είναι προφανές η ελάττωση του διαστήματος των στρώσεων των πλίνθων συνεπάγεται αύξηση της ποσότητας συνοδευόμενη από αντίστοιχη μείωση της ποσότητας του ασφεστοκονιάματος Είναι όμως γνωστό, ότι ενώ η πλίνθοι ως στερεές και ασυμπίεστες διατηρούν αμετάβλητο τον όγκο τους τα κονιάματα υφίστανται μια αναπόφευκτη μείωση του πάχους τους λόγω μηχανικής εκθλίψεως όταν ακόμη είναι παχύρρευστα και λόγω συρρικνώσεως όσο διαρκεί η πήξη και η λίθωσή τους

Από οικονομικής απόψεως η δόμηση με λεπτότερους αρμούς είναι δαπανηρότερη εκείνης με παχύτερους αρμούς, όχι μόνο εξαιτίας του υψηλότερου κόστους των πλίνθων, αλλά και εξαιτίας της προστιθέμενης εργασίας για την τοποθέτηση περισσότερων πλίνθων και μάλιστα με περισσότερη προσοχή, λόγω της μεγάλης ακρίβειας που απαιτείται όταν το πάχος των αρμών μικραίνει.

Το χαρακτηριστικό γνώρισμα της πλειονότητας των βυζαντινών πλινθοκατασκευών - λεπτότερες και αραιότερες στρώσεις πλίνθων, περισσότερο κονίαμα – είναι κυρίως αποτέλεσμα μιας συνεχούς συμπιέσεως του κόστους της κατασκευής τους.

Όμως όπως είναι φυσικό τέτοιες κατασκευές υφίστανται συνεχείς πλαστικές παραμορφώσεις που γίνονται ακόμα μεγαλύτερες όταν τα κονιάματα δεν περιέχουν ηφαιστειακές τέφρες ή όταν η κοκκομετρική σύνθεση των αδρανών τους είναι ατελής.

Για τον μετριασμό του μεγάλου μειονεκτήματος των παχύτερων αρμών μια μόνο λύση ήταν ικανοποιητική η ανάμιξη του κονιάματος με μια κατά το δυνατόν μεγαλύτερη ποσότητα στερεών αδρανών κάθε μεγέθους. Το σύστημα αυτό ήταν σπουδαίο όχι μόνο για τα καταπληκτικά μηχανικά πλεονεκτήματα που προσέφερε αλλά και από οικονομικής απόψεως επειδή εξοικονομούσε κατά πολύ τον δαπανηρό ασβέστη. Συγχρόνως επέτρεπε την καλύτερη δυνατή αξιοποίηση μεγάλων ποσοτήτων μιας δεύτερης κατηγορίας κεραμικού υλικού, το οποίο αν και ήταν λόγω ατελούς μορφής ακατάλληλο για χρήση στις εξωτερικές επιφάνειες, δεν έπαυε ως ύλη να διαθέτει μια οικονομική αξία πολύ μεγαλύτερης εκείνης ενός κοινού λίθινου υλικού πληρώσεως. Αυτό το κεραμικό υλικό φαίνεται ότι πολλές φορές ήταν άφθονο προερχόμενο από το ίδιο το πλινθοποιείο μετά από διαλογή των αρτίων και αρραγών πλίνθων αλλά και από θραυσμένες

κεράμους στεγών ή αχρηστεμένα κεραμικά σκεύη, των οποίων οι ποσότητες ήταν πάντα άφθονες ιδίως μετά από φυσικές ή άλλες καταστροφές.

Μια χαρακτηριστική αρχιτεκτονική εξέλιξη ενός πρακτικού τρόπου χρησιμοποίησης και των δευτέρας διαλογής πλίνθων είναι και η μορφή δομής η γνωστή στη βιβλιογραφία ως «κρύπτης πλίνθου». Οι κρυμμένες στρώσεις αποτελούνται άλλοτε από λεπτότερες ή μικρότερες πλίνθους και άλλοτε από πλίνθους ισοδύναμες προς τις ορατές.

Στο φρούριο του Πυθίου παρατηρούμε τα εξής :

- Πολύ πυκνή διάστρωση πλίνθων στα τόξα των εσωτερικών χώρων του νοτίου πύργου.
- Μετρίως πυκνή διάστρωση πλίνθων στα τόξα του ορόφου του πυλώνος.
- Αραιότερη διάσταση πλίνθων με παρεμβολή λεπτών και ατελών στρώσεων κρυμμένων πλίνθων στα μεγάλα τόξα του κεντρικού πύργου.
- Ακόμη αραιότερη διάσταση με παρεμβολή κανονικών κρυμμένων πλίνθων σε μερικά μικρά τόξα αλλά και σε οριζόντιες τριπλές ζώνες στις εξωτερικές επιφάνειες των τοίχων σε ύψη που αντιστοιχούν περίπου προς τις στάθμες των δαπέδων των οροφών. Οι παραπάνω ζώνες έχουν δυστυχώς υποστεί βαθιά διάβρωση των κονιαμάτων με αποτέλεσμα την αποκάλυψη των κρυμμένων στρώσεων. Όμως σε ορισμένα σημεία αυτό δεν συμβαίνει, η αισθητική αξία τους είναι προφανής. Οι ερυθρές πλίνθινες στρώσεις είναι πιο ευδιάκριτες και τα μεταξύ της πλατείας υπόλευκα διαστήματα, επίσης. Το ίδιο αισθητικό πλεονέκτημα είναι ορατό και στα εξωτερικά τόξα των παραθύρων στην ανατολική πλευρά του μεγάλου πύργου μάλιστα συνδυασμένο και με ένα άλλο: την αποφυγή του εξόχως σφηνοειδούς και αισθητικώς μάλλον ενοχλητικού σχήματος που θα είχαν οι αρμοί αν όλοι οι πλίνθοι ήταν ορατοί. Το φαινόμενο αυτό ήταν τόσο εντονότερο όσο μικρότερη γίνεται η ακτίνα ενός τόξου ή όσο μεγαλώνει το πάχος του.

  Τέλος ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η διάταξη των πλίνθων εκεί όπου δυο τόξα συναντιούνται κάθετα επάνω στις αντίστοιχες προχωρήσεις των τοίχων ή στο κεντρικό πεσό του μεγάλου πύργου.

Φυσικά ο τρόπος μορφώσεως αυτών των σημείων είναι από τα κοινότερα της βυζαντινής οικοδομής ωστόσο η ειδικότερη εξέτασή τους στο φρούριο του Πυθίου αποκτά ιδιαίτερη χρησιμότητα ως συμβολή στη μελέτη της βυζαντινής θολοδομίας, λόγω της ποιότητας του μνημείου και μάλιστα λόγω της καταστάσεώς του η οποία επιτρέπει πολύτιμες ανατομικές παρατηρήσεις.

Ενας μεσαιωνικός πύργος διαφαίνεται όλους τους ορόφους. Σε αυτόν τον πύργο εδράζονται τα πλινθόκτιστα τόξα που στηρίζουν τους θόλους της οροφής του μάτι παταώματος.

Γενικώς οι γωνίες που σχηματίζονται από την κάθετη συνάντηση δυο τόξων, είναι τρεις περιπτώσεις:

- Τα τόξα συνάπτονται κατά το εξωρράχιον και επομένως τα πάχη τους δεν αλληλοτέμνονται.
- Τα τόξα συνάπτονται κατά το εσωρράχιο και επομένως τα πάχη τους αλληλοτέμνονται πλήρως.
- Όλες μεταξύ τους οι παραπάνω εμδιάμεσες περιπτώσεις.

Τα τόξα του φρουρίου του Πυθίου ανήκουν κυρίως στη δεύτερη περίπτωση. Το πρόβλημα που συνοδεύει αυτήν την περίπτωση είναι ότι εφόσον οι πλίνθοι εκάστου τόξου ως θολότητες συγκλίνουν προς το οικείο κέντρο οι πλίνθοι που ευρίσκονται στην περιοχή της αλληλοτομίας των τόξων δεν είναι δυνατόν να είναι κοινές ως γωνιόπλινθοι και για τα δυο τόξα, επειδη πρέπει να συμμετέχουν σε δυο διαφορετικές ακτινοειδείς διαστάσεις.

Η τήρηση της ακτινοειδούς διατάξεως είναι δυνατή μόνο με αυτονόμηση των πλίνθων εκάστου τόξου, δηλαδή με απότμηση επάνω στο νοητό κατακόρυφο επίπεδο, που διχοτομεί τη δίεδρη γωνία των επιπέδων μετώπου των δυο τόξων.

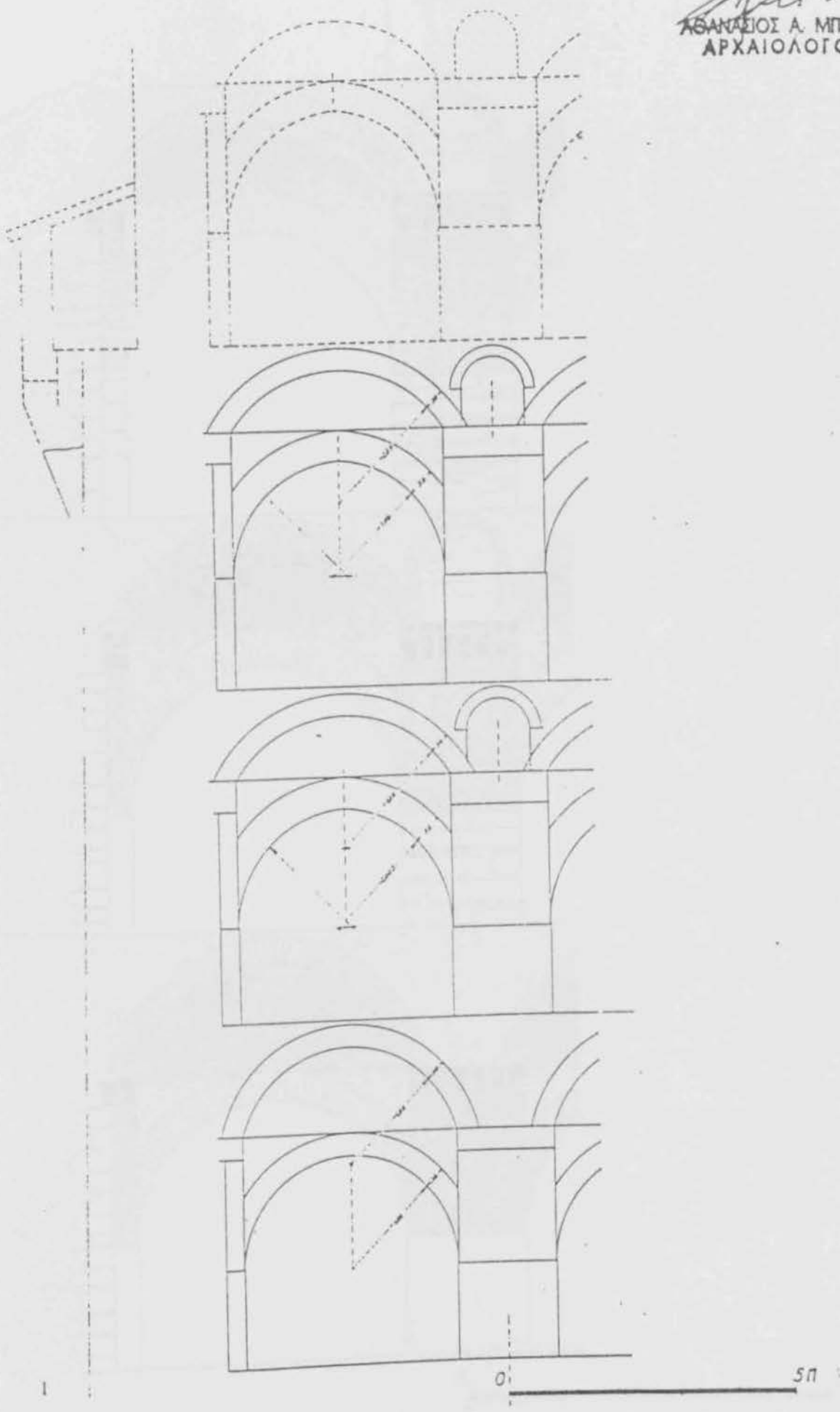
Αντίθετα η επίτευξη της συνέχειας των στρώσεων με γωνιόπλινθους είναι δυνατή μόνο όταν οι στρώσεις αντί να συγκλίνουν είναι απλός οριζόντιες. Πάντως στο φρούριο του Πυθίου εκτός μιας εξαίρεσης , οσχηματισμός των συναντήσεων των τόξων γίνεται με ένα συνδυασμό των δυο διαφορετικών τρόπων. Οι πρώτες στρώσεις, έξι μέχρι οκτώ, είναι συνεχείς οριζόντιες, οι επόμενες συγκλίνουν ακτινοειδώς και βεβαίως είναι αποτετμημένες.

Από τη μελέτη των διαστάσεων των γωνιαίων συνεχών πλίνθων των οριζοντίων στρώσεων γίνεται φανερό πως οι πλίνθοι αυτοί προέρχονται από κανονικές πλίνθους από τις οποίες έχουν παραχθεί με κατάλληλη τμήση της μιας γωνίας. Αποτέλεσμα αυτού είναι οι γωνιόπλινθοι να καταλαμβάνουν σε κάθε πλευρά μήκος μικρότερο από εκείνο των κανονικών πλίνθων και συνεπώς η κατά μήκος σύνθεση των στρώσεων τους δεν παρουσιάζει την κανονική διάταξη αλλά διάφορες άλλες.

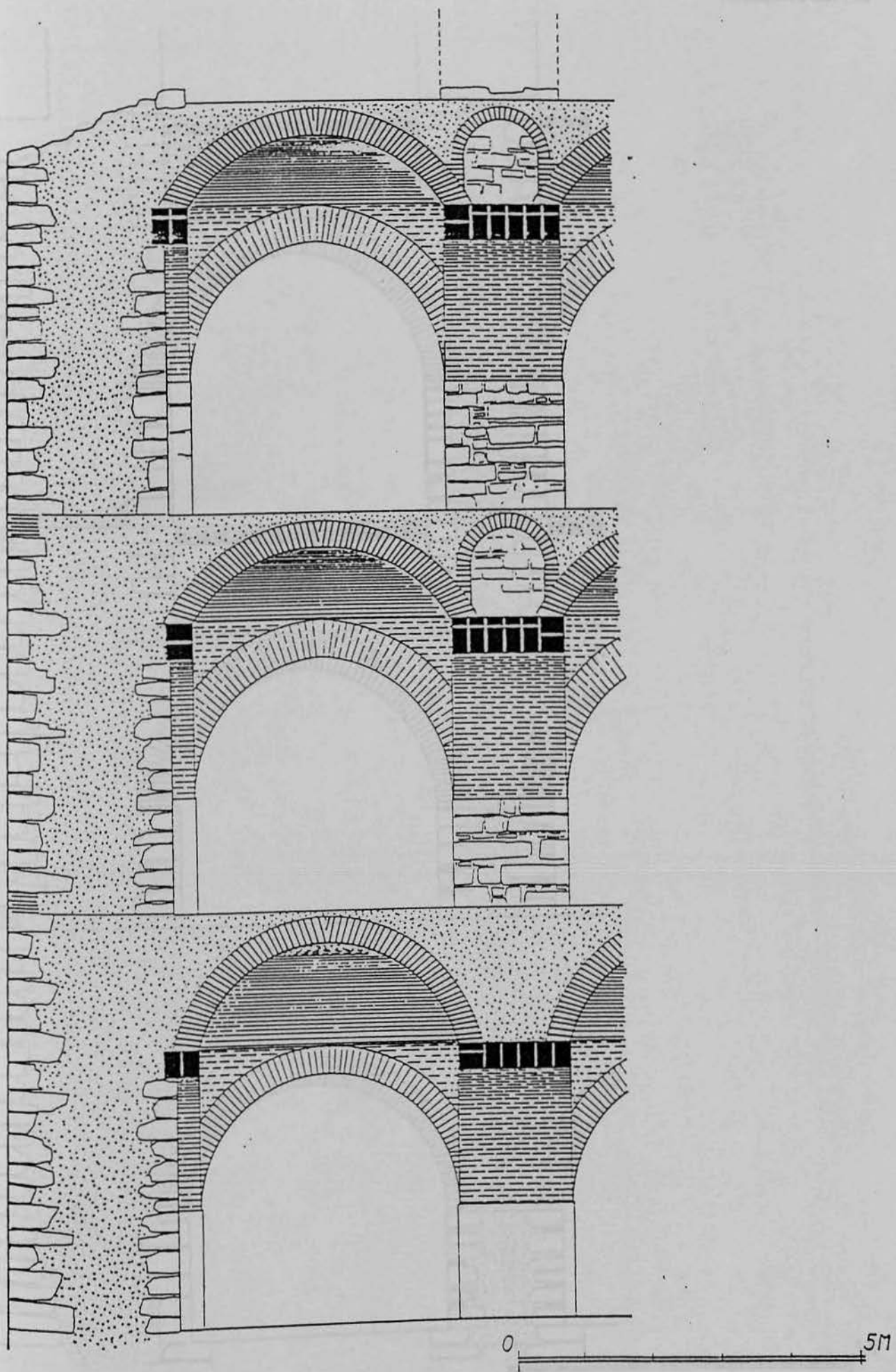
Ένα άλλο γνώρισμα των οριζοντίων στρώσεων είναι ότι κατά το εσωρράχιο παρουσιάζονται λοξότμητες ώστε να συμμορφώνονται προς αυτό. Αυτό έχει επιτευχθεί με κατάλληλη κατεργασία των οικείων πλίνθων.

Σε μια δυο περιπτώσεις συμβαίνει οι στρώσεις των οριζόντιων πλίνθων να αρχίζουν σε στάθμη κατώτερη εκείνης των κέντρων των τόξων και των ενέσεων τους. Οι στρώσεις αυτές παρουσιάζουν την απότμηση προς τα πάνω κατά τρόπο που καθιστά το τόξο ελαφρός πεταλόσχημο, συμπτωματικώς όμως και όχι εμπροσθέτως επειδή δεν πρόκειται παρά μόνο για το αποτέλεσμα ενός μηχανικού τρόπου ορισμού των αποτμήσεων, με λήψη σταθερών αποστάσεων από το κέντρο του τόξου, ακόμη και για τις υποκείμενες αυτού στρώσεις.

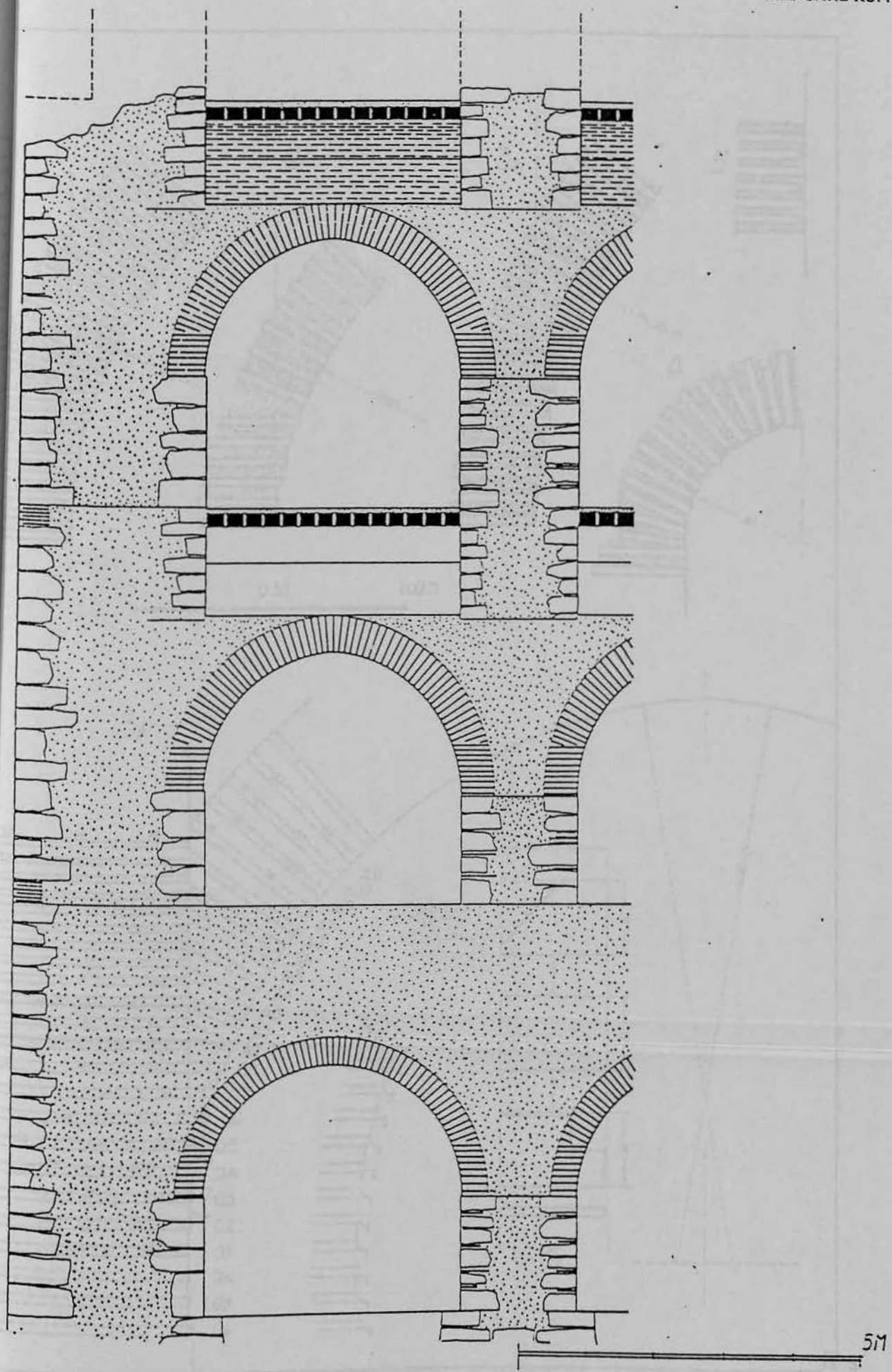
ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Α. ΜΠΡΙΚΑΣ
ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΣ

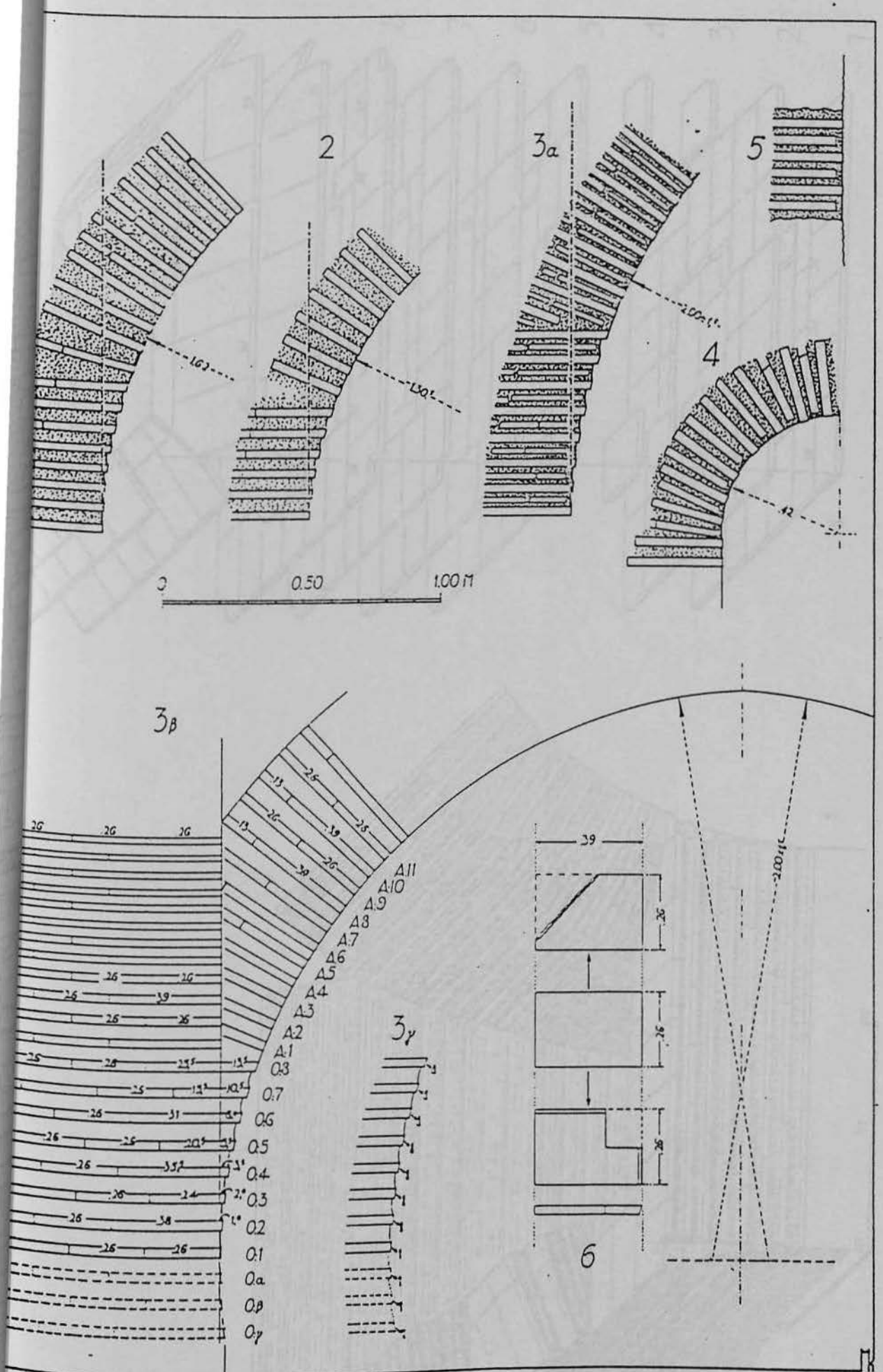
...ν Πυθίου: Κύρια μετρικά στοιχεῖα τῶν μεγάλων τόξων καί θόλων τοῦ κεντρικοῦ πύργου (ἀποσπασματική τομή κατά τόν ...ῶν θόλων, κλίμαξ 1:100).

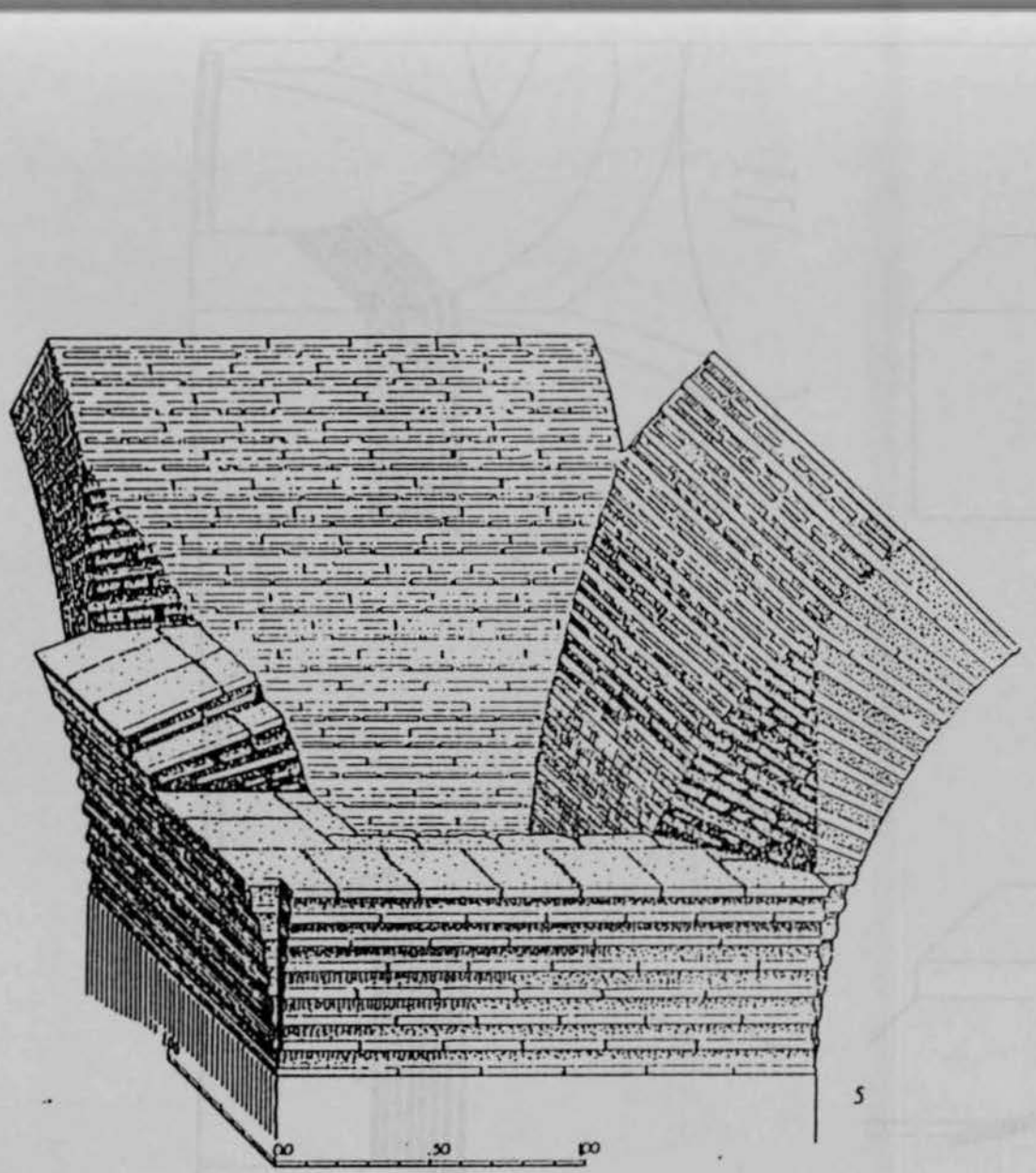
ν Πυθίου: Κύρια δομικά στοιχεῖα τῶν μεγάλων τόξων καί θόλων τοῦ κεντρικοῦ πύργου (ἀποσπασματική τομή κατά τόν
ὸν θόλων, κλίμαξ 1:80).

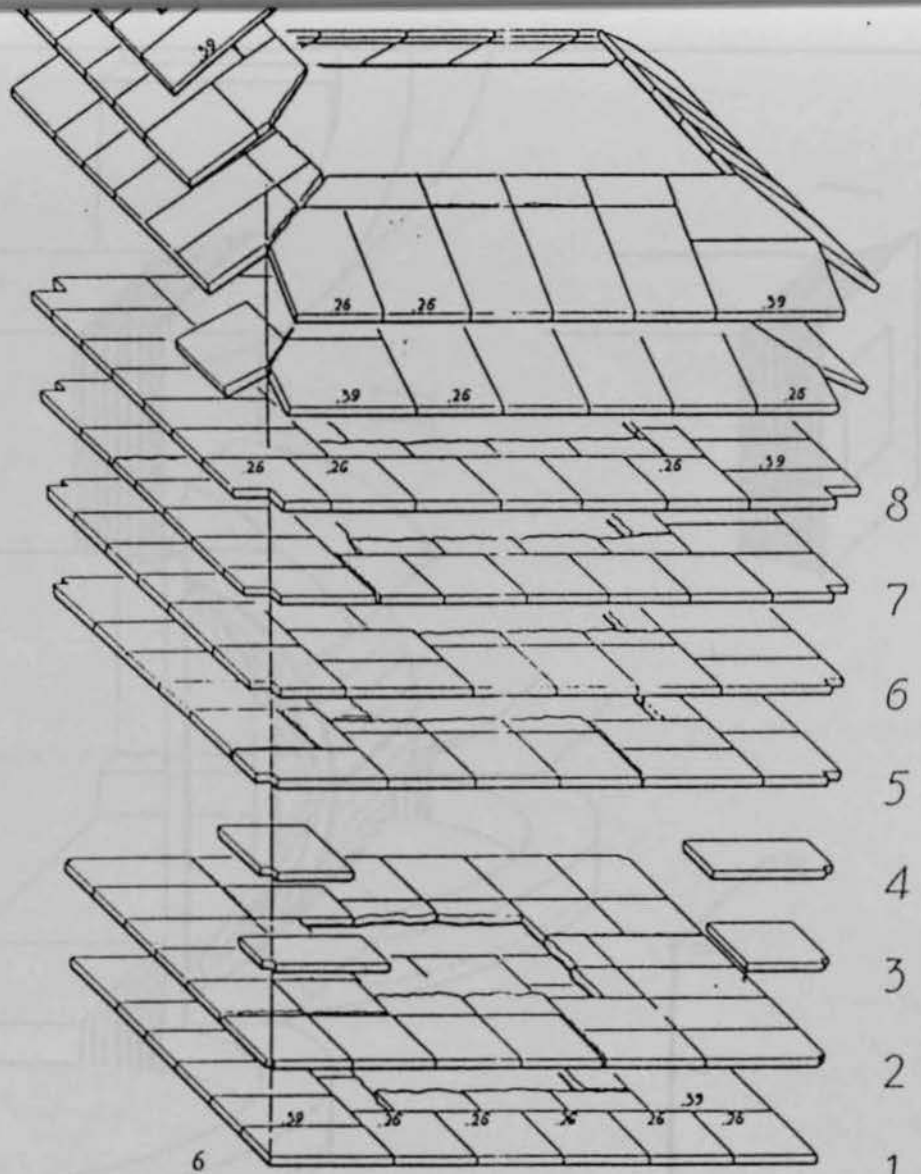

Ιυθίου: Κύρια μετρικά στοιχεῖα τῶν μεγάλων τόξων καὶ θόλων τοῦ κεντρικοῦ πύργου (ἀποσπασματικὴ τομὴ κατά τόν κεντρικοῦ πεσσοῦ, κλίμαξ 1:80).

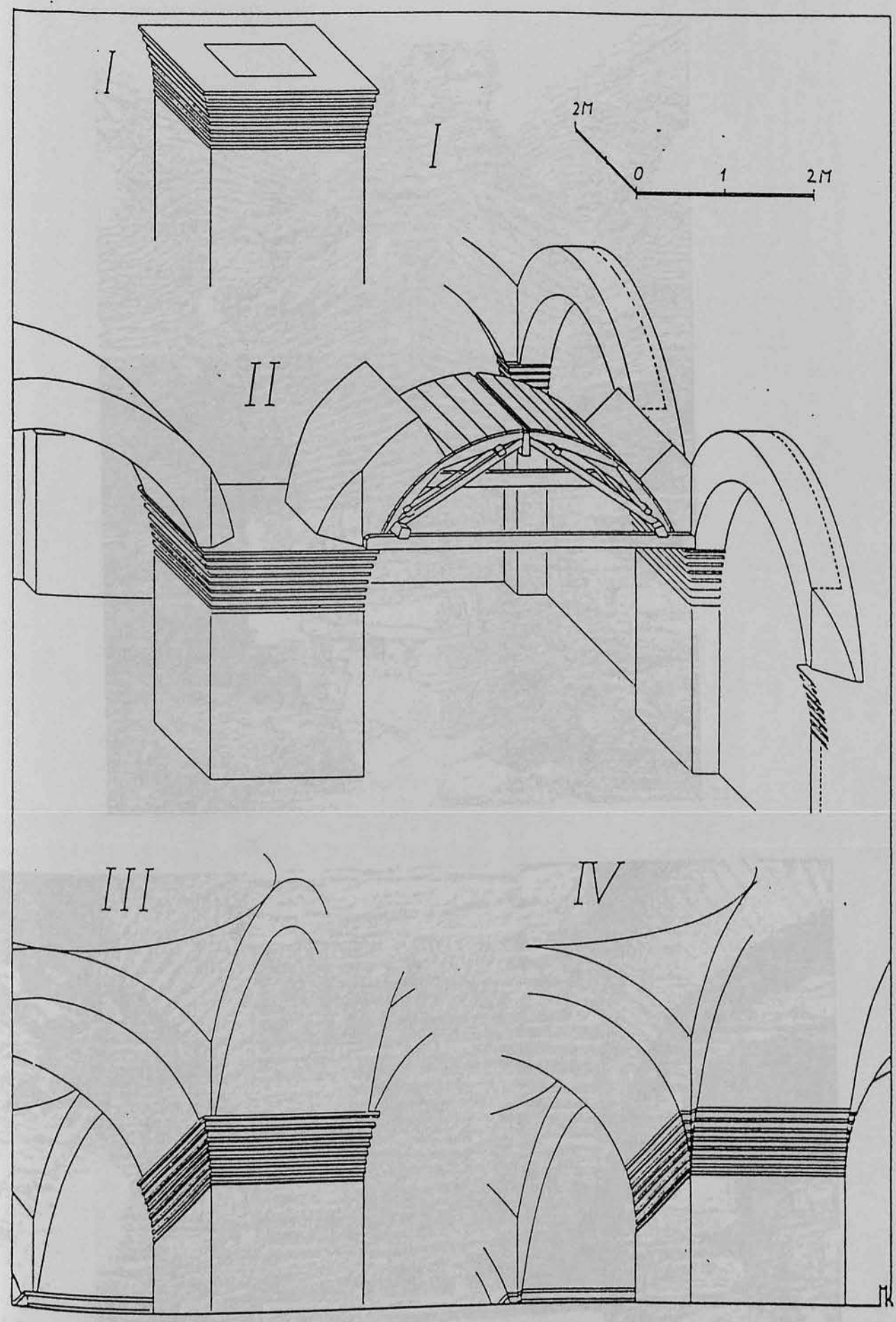
Πυθίου, πλινθοδομικές λεπτομέρειες: 1: ἀπό τόν τρίτο ὀροφο τοῦ νοτίου πύργου, 2: ἀπό τόν δεύτερο ὀροφο τοῦ πυλῶνος, πό τά μεγάλα τόξα τοῦ κεντρικοῦ πύργου, 4: ἀπό τά παράθυρα τοῦ κεντρικοῦ πύργου, 5: ἀπό τίς ὁριζόντιες ζῶνες τοῦ πύργου (κλίμαξ 1:20).

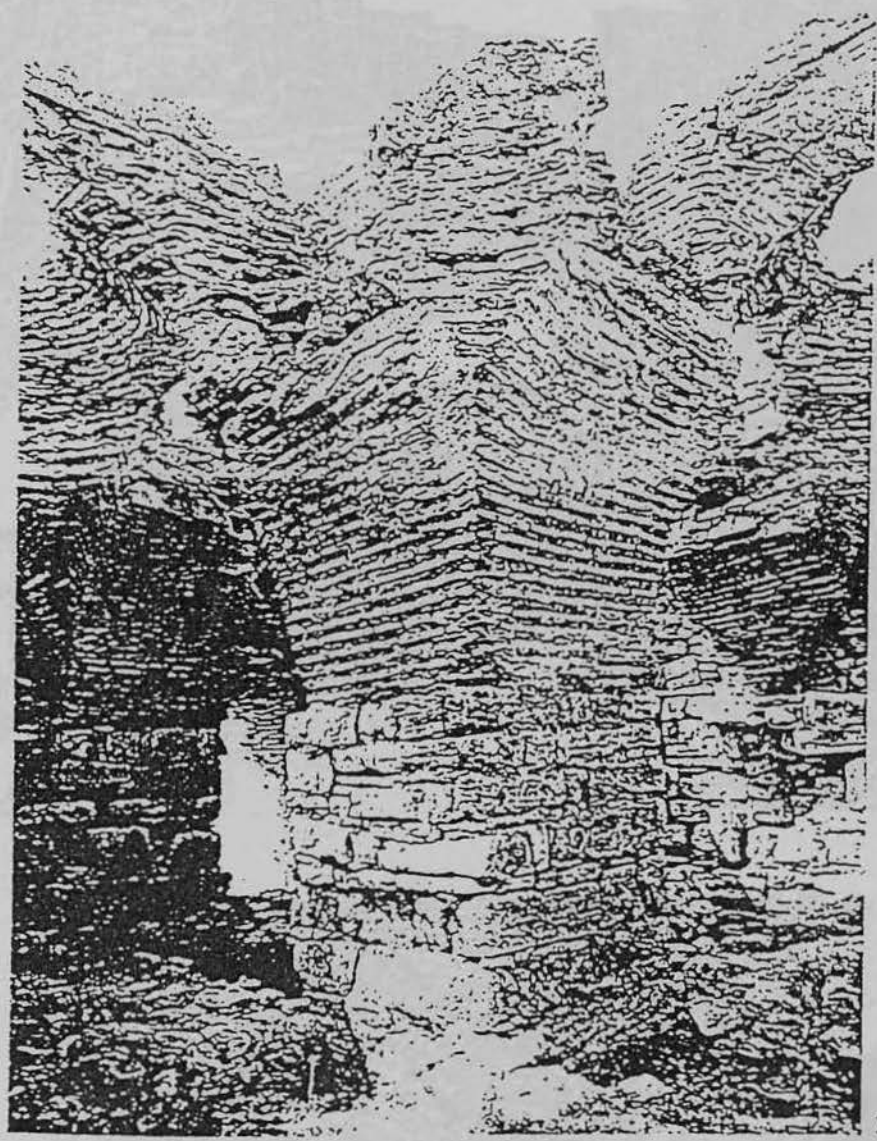

5. Φρούριον Πυθίου, κεντρικός πύργος: Τά τόξα στίς τέσσερεις πλευρές τοῦ κεντρικοῦ πεσσοῦ (κλίμαξ 1:25).

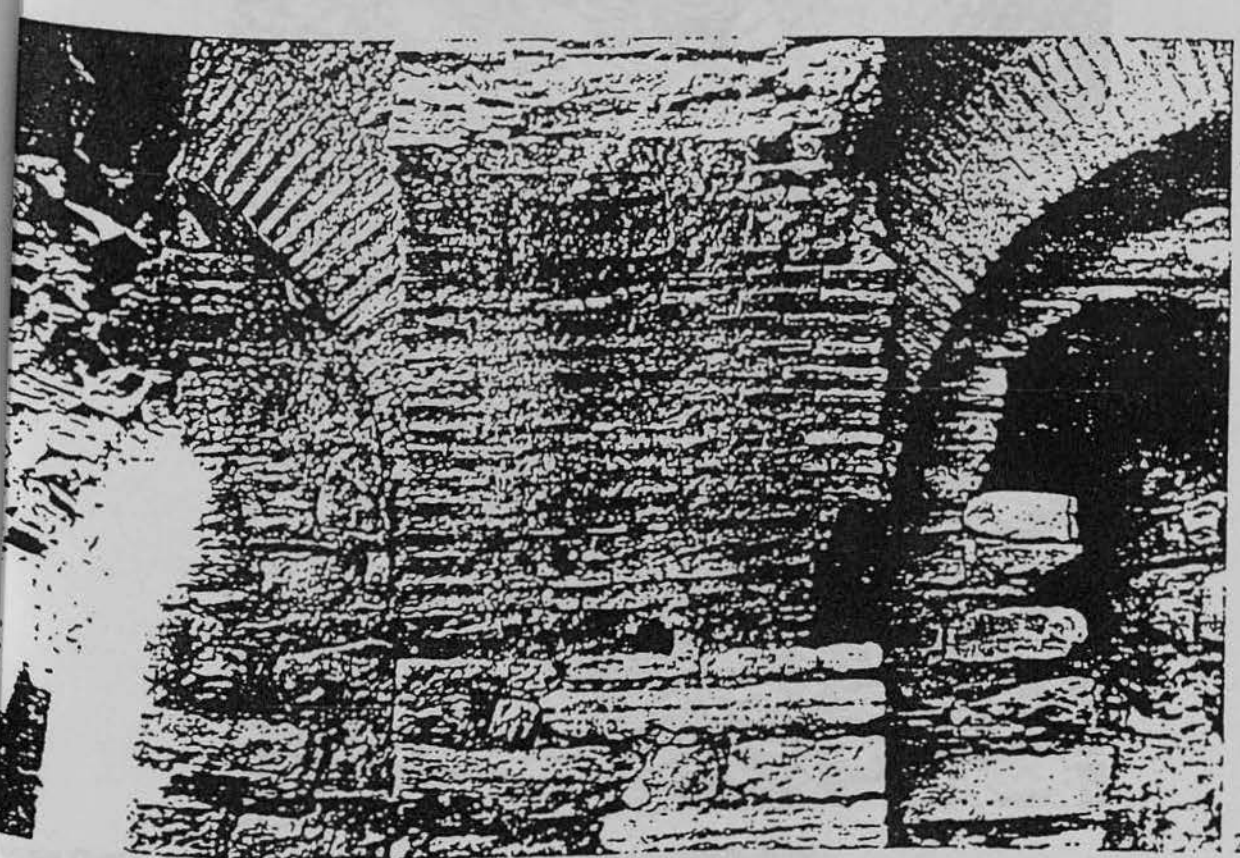
6. Φρούριον Πυθίου, κεντρικός πύργος: Ἀναλυτική παράσταση τῆς διατάξεως τῶν ὁριζοντίων καί τῶν κεκλιμένων στρώσεων τῶν πλίνθων κατά τήν συνάντηση τῶν τόξων στίς τέσσερεις πλευρές τοῦ κεντρικοῦ πεσσοῦ (κλίμαξ 1:25).

ριον Πυθίου: Στάδια τῆς κατασκευῆς τῶν τόξων τοῦ κεντρικοῦ πύργου (κλίμαξ 1:66,6).

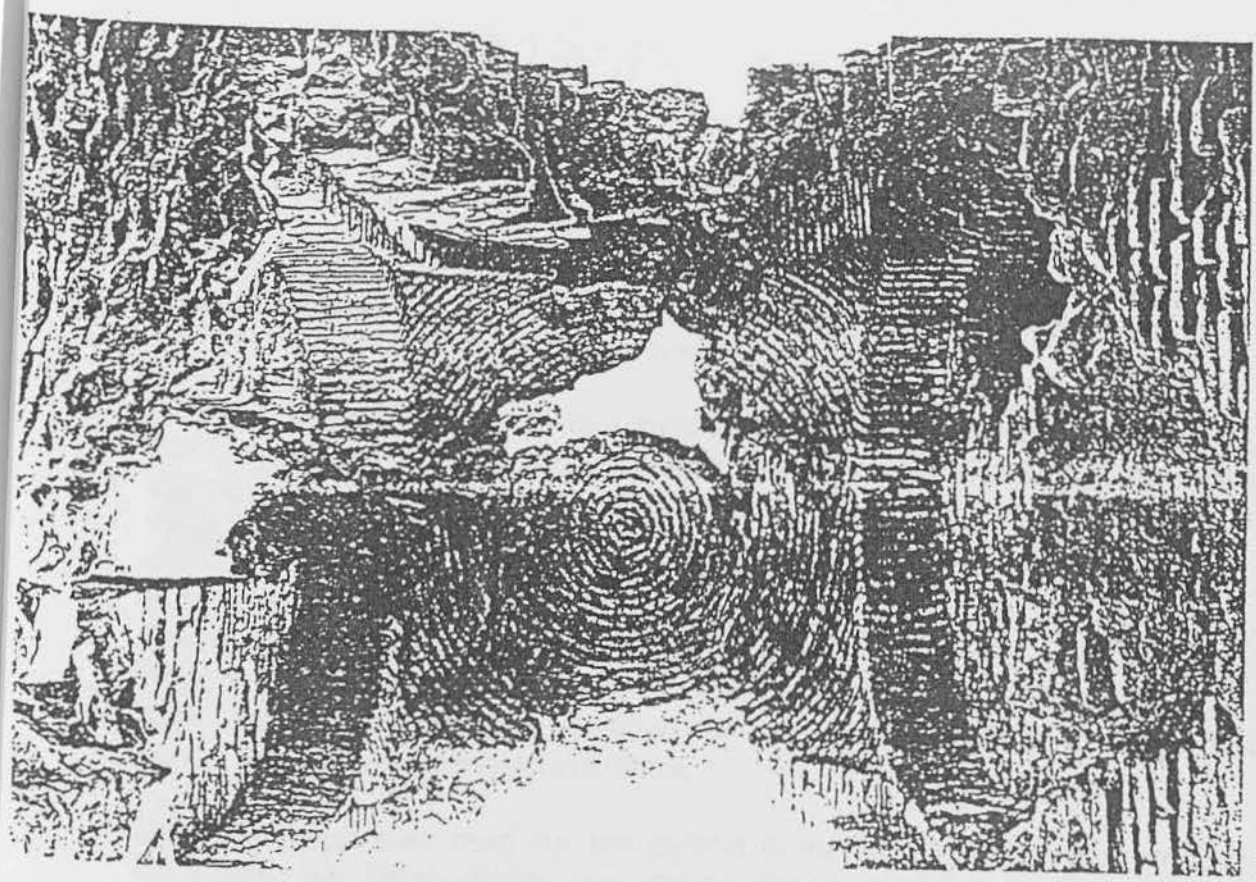

22

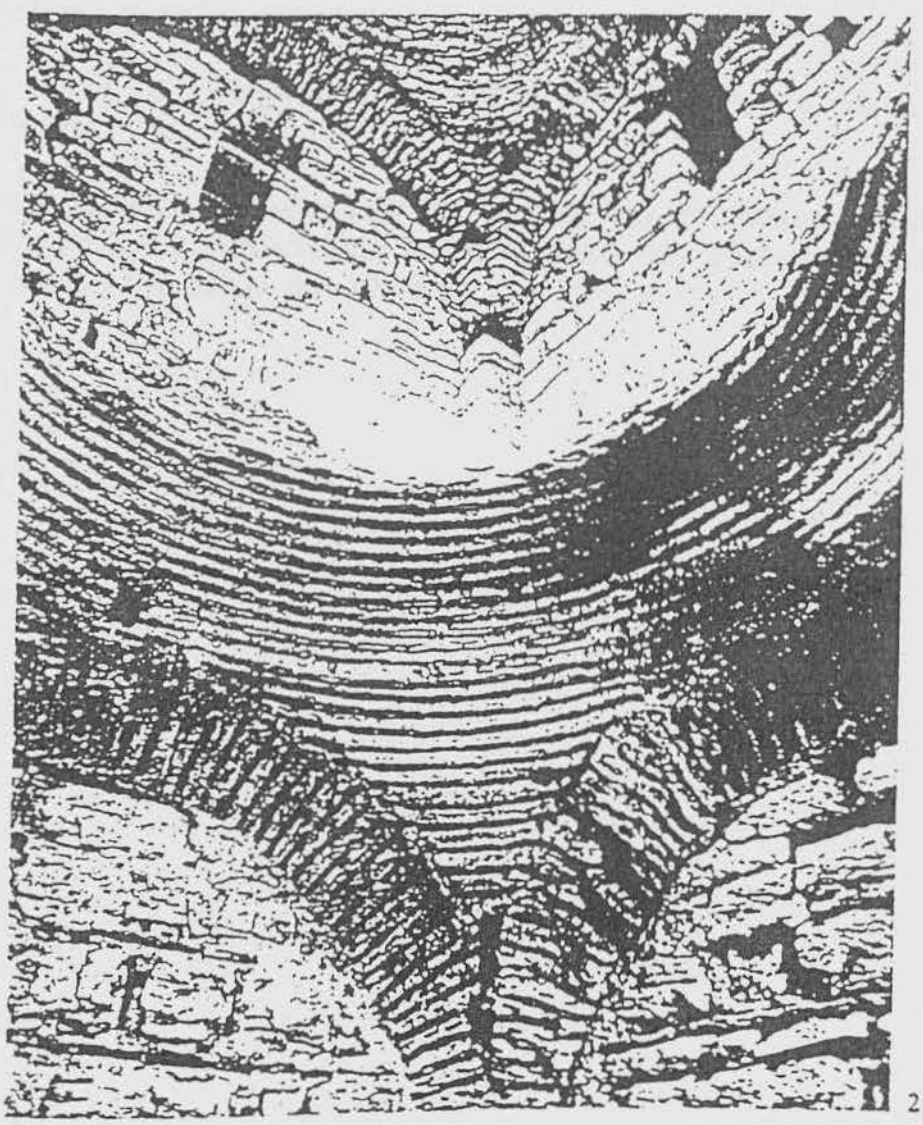

23

γ Πυθίου: Μέρος τοῦ τρίτου ὀρόφου τοῦ κεντρικοῦ πύργου.
γ Πυθίου: Λεπτομέρεια ἀπό τό ἐσωτερικόν τοῦ δευτέρου ὀρόφου.

20

21

ριον Πυθίου: Τόξα καί θόλος τοῦ δευτέρου ὀρόφου τῆς ἐσωτερικῆς πύλης.
ριον Πυθίου: Μέρος τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ κεντρικοῦ πύργου.

Το φαινόμενο αυτό προδίδει ότι η απότμηση και κατεργασία των οριζόντιων στρώσεων δεν έγινε με τους μεμονωμένους πλίνθους αλλά συνολικά επί τόπου με την ενσωμάτωση τους στην κατασκευή.

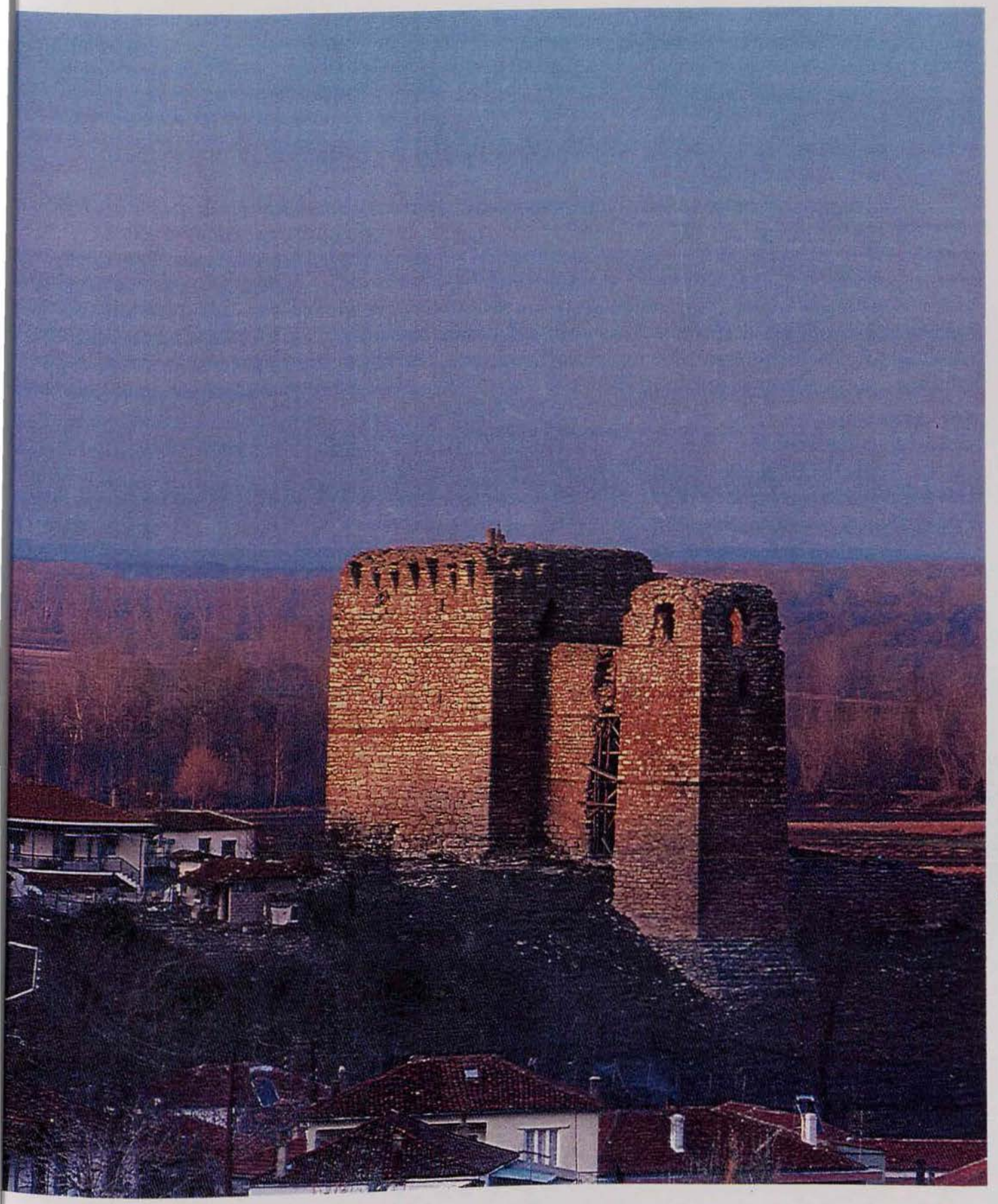
Η όψη του κονιάματος κατά τα εσωρράχια εμφανίζεται μυστρισμένη και με λοξή προς την εσοχή μόνον μεταξύ των οριζόντιων στρώσεων ενώ κατά το υπόλοιπο εμφανίζεται συνεπιφανειακή προς τις πλίνθους και με σποραδικά ίχνη αποτυπωμάτων ξύλινων σανίδων.

Η διάκριση αυτή προδίδει ασφαλώς το όριο μέχρι το οποίο η δόμηση έγινε χωρίς ξυλότυπο. Όμως στις μετωπικές επιφάνειες των τόξων η όψη του κονιάματος παρουσίαζε διαφορετική διάκριση μεταξύ των οριζοντίων πλίνθων και δεν είναι λοξή και εισέχουσα. Αυτό δηλώνει ότι η ορθή απότμηση των οριζοντίων γωνιοπλίνθων έγινε και αυτή επί τόπου.

Επομένως πριν από αυτή την κατεργασία οι γωνίες των οριζόντιων στρώσεων θα πρέπει να παρουσίαζαν μια ισχυρή προεξοχή. Η αντιστοιχία αυτής της προεξοχής προς το όριο του ξυλοτύπου επιτρέπει την υπόθεση ότι η ίδια η προεξοχή ημιτελής μορφή είχε και μια προσωρινή χρησιμότητα:

Τη στήριξη του ξυλοτύπου των τόξων και των θόλων η και των ικριωμάτων εργασίας.

Την περάτωση των εργασιών και τη λύση και απομάκρυνση των ικριωμάτων ακολουθούσε η απολάξευση και κατεργασία των εξωτερικών επιφανειών των οριζοντίων στρώσεων των πλίνθων.

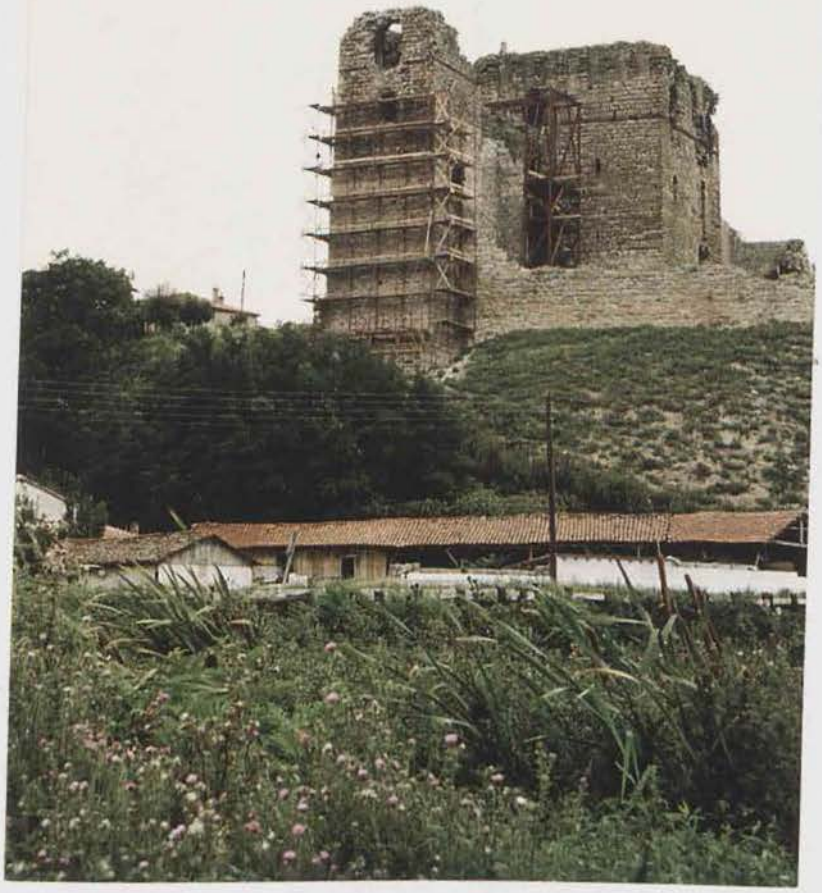
Πρόγραμμα προστασίας του φρουρίου :

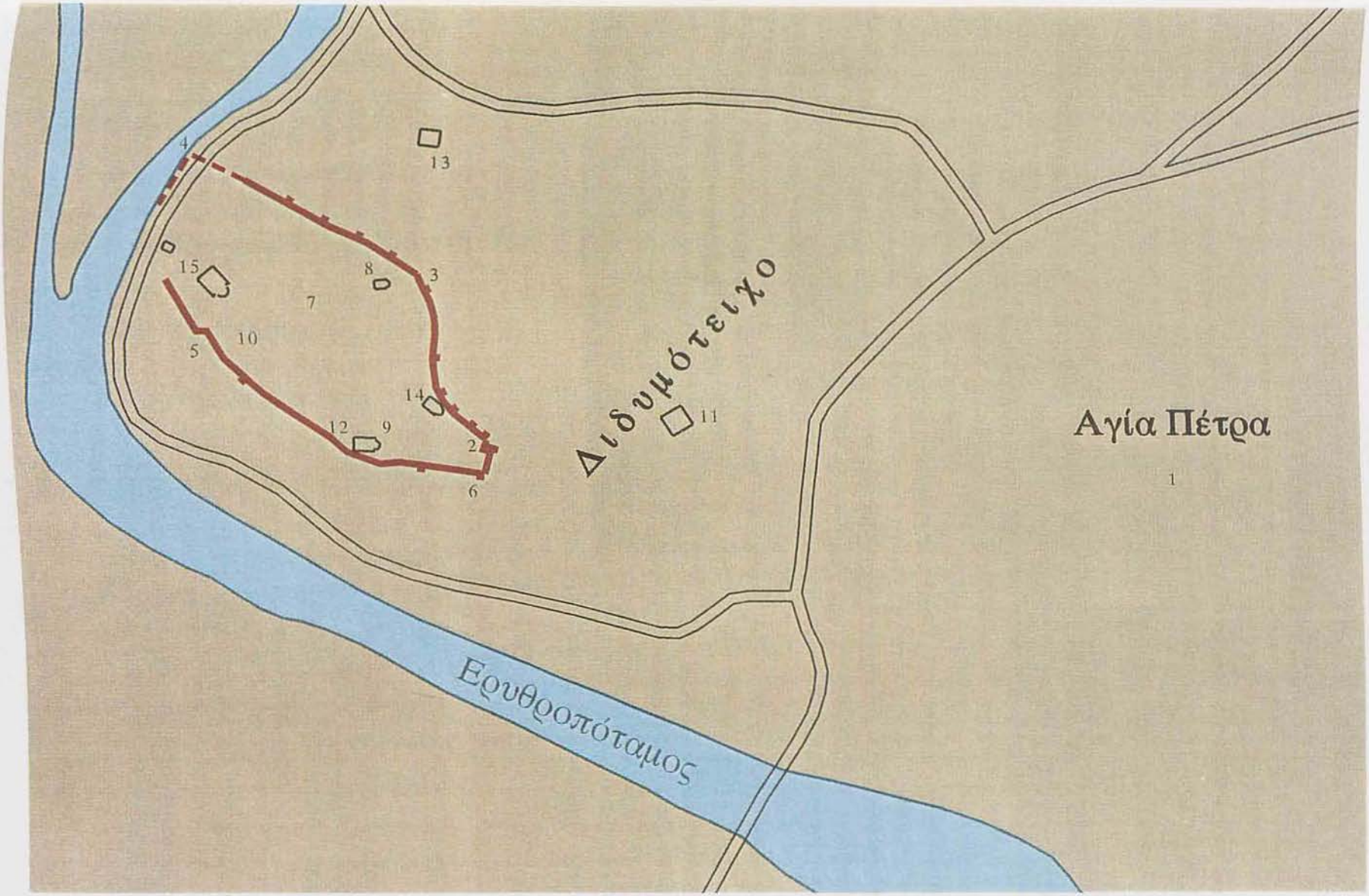
Η σήψη των ξύλινων ενισχύσεων, η διάβρωση των λίθων και η αποσάθρωση των κονιαμάτων κατά μήκος των αρμών και σε βάθος έως 30 εκατοστά από την επιφάνεια.

Εξ αιτίας των ανώτερων φυσικών αλλά και ανθρωπόγενων καταστροφών το εκτεθειμένο σε όλους τους καιρούς μνημείο παρουσιάζει σύνθετα δομοστατικά προβλήματα τελική εκδήλωση των οποίων είναι από καιρούς σε καιρούς πτώση διαφόρων τμημάτων του.

Για την αντιμετώπιση των κρισιμότερων προβλημάτων αλλά και για την εύλογη αποκατάσταση και ανάδειξη του σπουδαίου αυτού ιστορικού μνημείου η 12η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων εφαρμόζει ήδη ένα πολύπλευρο πρόγραμμα κύρια μέρη του οποίου είναι τα εξής :

Περίφραξη του αρχαιολογικού χώρου, προσωρινή εξασφάλιση των ετοιμόρροπων μερών έναντι πτώσεως, οριστική στερέωση των ιδίων μερών, ενίσχυση του βράχου στέγασης των πύργων, ενσφράγιση κατά τμήματα των αρμών των λίθινων και των πλίνθινων μερών με κατάλληλα δομικά κονιάματα και αρμολογήματα συμπλήρωσης πεσσών, τόξων και θόλων στο εσωτερικό των πύργων, όπου απαιτείται, αποκατάστασης της μορφής και λειτουργικής ικανότητος πυλών, θυρών, παραθύρων και βαθμίδων της κλίμακας αποκατάστασης του εντός του φρουρίου εδάφους.

Τοπογραφικό της περιοχής του μάστρου του Διδυμότειχου

ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΟ

Σε απόσταση ενός χιλιομέτρου από το Διδυμότειχο, στον αντικρινό λόφο που ονομάζεται Αγία Πέτρα, βρισκόταν η Πλωτινούπολη, ρωμαϊκή πόλη που κτίσθηκε από τον Τραϊανό.

Ο Τραϊανός, ακολουθώντας μια πολιτική αποκέντρωσης της αυτοκρατορίας και ανάπτυξης της επαρχίας, έκτισε και εξόπλισε πολλές πόλεις. Ο ίδιος αυτοκράτορας φαίνεται να έκανε και τις πρώτες οχυρώσεις στον γειτονικό λόφο του Διδυμοτείχου, εξασφαλίζοντας έτσι από τους δυο λόφους τον έλεγχο της διάβασης Ανδριανούπολης – Τραιανούπολης.

Το κάστρο, εκτός από την νευραλγική του θέση στο δρόμο Ανδριανούπολης – Τραιανούπολης, αποτελούσε μια από τις πόλεις – σταθμούς, Αίνος, Τραιανούπολη, Διδυμότειχο, Πύθιο, Ανδριανούπολη, που έλεγχαν τον ποταμό. Έλεγχε έτσι το δρόμο προς το Αιγαίο αλλά και προς τη Μαύρη θάλασσα μέσω της Ανδριανούπολης.

Η μικρή απόσταση που το χώριζε από την Κωνσταντινούπολη, τέσσερις μέρες πορεία, το καθιστούσε ζωτικής σημασίας και αποτελούσε μαζί με την Ανδριανούπολη την ασπίδα της ενδοχώρας της πρωτεύουσας. Οποιαδήποτε αναταραχή στο κάστρο προκαλούσε άμεσες αντιδράσεις στην πρωτεύουσα

Το τείχος του Διδυμοτείχου έχει μήκος 1800 μ και ανά 50 – 100 μ υψώνεται ένας πύργος. Οι τοιχοποιία και οι πύργοι μαρτυρούν τη μακροχρόνια ζωή του.

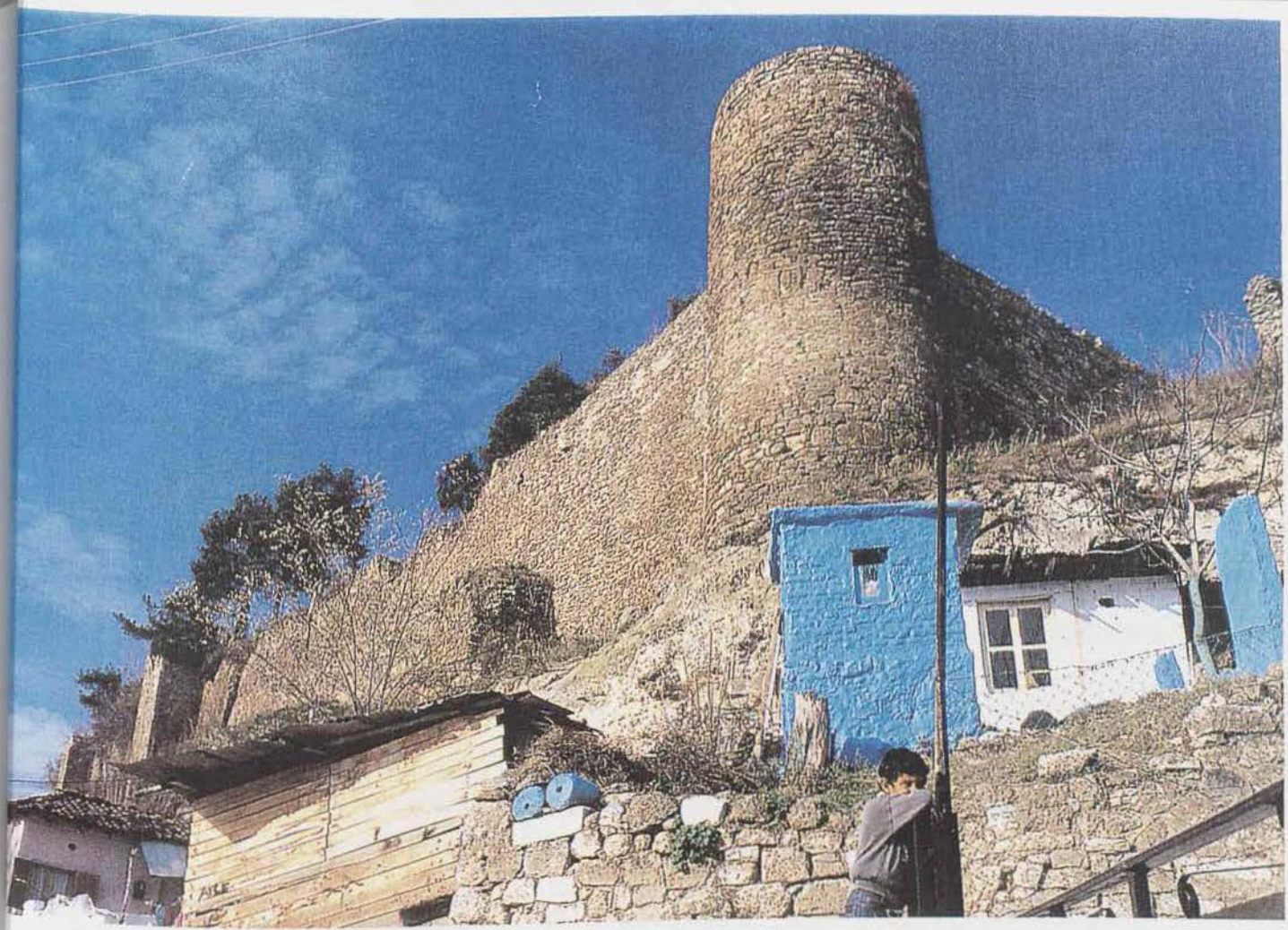
Υπήρχαν δυο κεντρικές πύλες, η ανατολική, οι Καστρόπορτα, και η δυτική οι Νερόπορτες, οι οποίες όριζαν τον κεντρικό άξονα της πόλης.

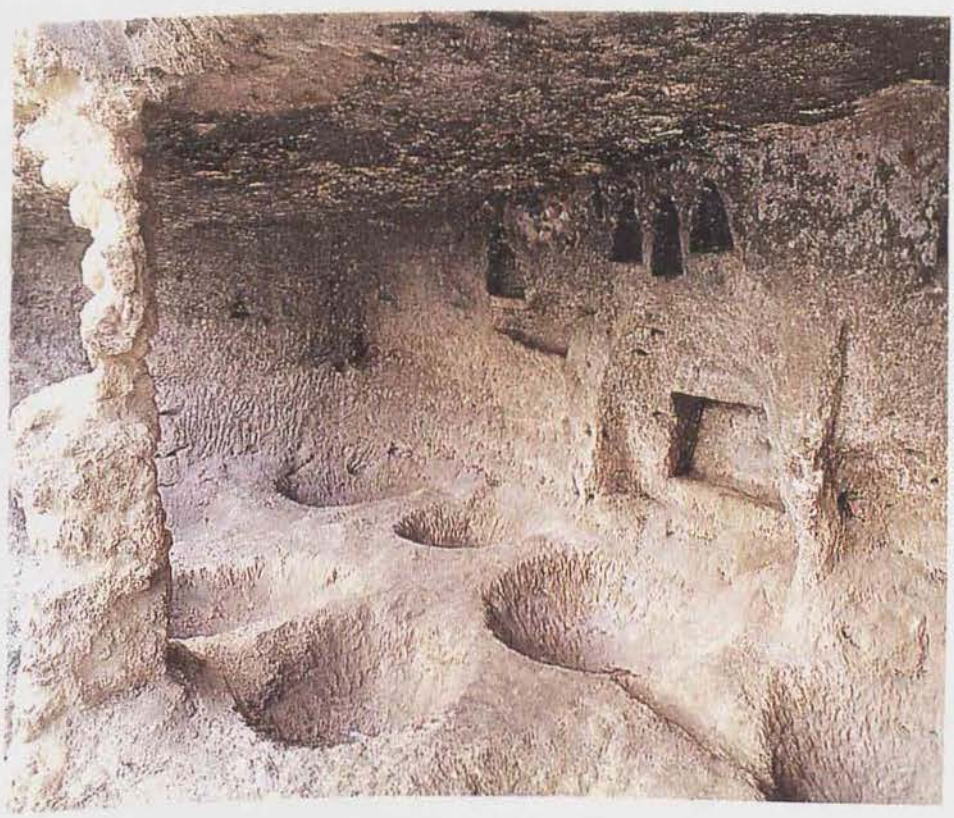
Ένας μεγάλος, σχεδόν κυκλικός πύργος δίπλα στο ποτάμι, το Πεντάζωνο, χρησίμευε ως δεξαμενή νερού και θα πρέπει να εξασφάλιζε το νερό της πόλης από το ποτάμι σε περιόδους πολιορκίας. Μέσα στο κάστρο σώζονται δυο βυζαντινά κτίσματα, η εκκλησία της Αγίας Αικατερίνης, που χρονολογείται στα μέσα του 14ου αιώνα και ένα ταφικό κτίσμα με ιδιαίτερα προσεγμένη τοιχοποιία, επίσης του 14ου αιώνα, πολύ κοντά στο ναό του Αγίου Αθανασίου.

Ο μαλακός βράχος μέσα στο οχυρωμένο λόφο έδωσε τη δυνατότητα στους κατοίκους του να σκάψουν και να δημιουργήσουν αποθήκες και πιθώνες στο πάχος του βράχου. Οι αποθήκες αυτές αποτελούσαν τα υπόγεια σπιτιών που, εκμεταλλευόμενα το ανισόπεδο του λόφου, μπορούσαν να είναι διώροφα ακόμα και τριώροφα από την εξωτερική πλευρά.

Άποψη του Κάστρου

πογη μάστρου

λδυμοτείχου

Η χάραξη του τείχους του Διδυμοτείχου που βλέπουμε σήμερα πρέπει να ανάγεται στην εποχή του Ιουστινιανού, μια εποχή που στην οχυρωματική οι άνθρωποι χρησιμοποίησαν και εκμεταλλεύτηκαν στο έπακρο τη διαμόρφωση του εδάφους για την αποτελεσματικότερη οχύρωση του χώρου.

Μετά τις επιδρομές του 6ου αιώνα η Πλωτινούπολη, κτισμένη σε μικρό έξαρμα γης, δεν πρόσφερε μεγάλη ασφάλειας και για αυτό το λόγο εγκαταλείπεται.
Τον 7ο αιώνα, το κέντρο βάρους φαίνεται να μετατοπίζεται προς το Διδυμότειχο.
Τον 8ο αιώνα, ο Κωνσταντίνος Ε΄ πιθανόν να επισκεύασε το τείχος της πόλης με μια γενικότερη προσπάθεια ενίσχυσης των πόλεων της Θράκης.
Τον 9ο αιώνα ο Κρούμος αρχικός του Βουλαγαρικού κράτους, αποσπά την επιγραφή ορόσημο του κάστρους «Κάστρον Διδυμοτείχου» και τη μεταφέρει στην Πλίσκα.

Κατά τη Βυζαντινή περίοδο πυρήνας της πόλης ήταν το κάστρο όπου έμεινε η κυρίαρχη τάξη της τοπικής αριστοκρατίας της γής ή των ξένων κατακτητών, ο ανώτερος κλήρος και η ηγεσία του στρατού.

Το εσωτερικό τμήμα του κάστρου, η ακρόπολη αποτελούσε το τελευταίο επίπεδο άμυνας και ταυτόχρονα περιέκλεινε τα ανάκτορα όπου θα διέμεναν οι εκάστοτε ηγεμόνες. Σήμερα δεν μπορούμε να μιλήσουμε με σαφήνεια για τη σχέση της ακρόπολης με το υπόλοιπο κάστρο του Διδυμοτείχου αφού δεν έχουν ακόμη αποκαλυφθεί ικανά αρχαιολογικά στοιχεία, αλλά και οι γραπτές πηγές δεν επιτρέπουν την διαπύστωση κάποιας υποθέσεως.

Έξω από τα τοίχη απλώνονται η «έξω κατοικία» ή «έξω πόλις» (που συναντάται και ως «μπούρκος», «εμπόριον», ή «κάτω πόλις») όπου διέμεναν οι κατώτερες τάξεις που συνιστούσαν το Δήμο. Ο τελευταίος ήταν οργανομένος σε φατριές και αποτελούνταν από τη μεγάλη μάζα των αγροτών και σε μικρότερο βαθμό των βιοτεχνών και των εμπόρων.

Στην πραγματικότητα λοιπόν υπήρξαν δυο πόλεις από τις οποίες αυτού του κάστρου εξουσίαξε την έξω.

Η έξω πόλη ήταν απροστάτευτη απέναντι στις εχθρικές απειλές αφού όχι μόνο δεν ήταν τειχισμένη, αλλά ακόμα και η γνωστή τάφρο που την περιέκλεινε δημιουργήθηκε μόλις στα 1342. Λίγο μετά ακολούθησε η εξέγερση του Δήμου εναντίον του Καντακουζηνού και των δυνατών και η καταστροφή της.

Είναι πολύ πιθανό η ανάπτυξη της κάτω πόλης να εκδηλώθηκε μόλις στο δεύτερο μισό του 13ου αιώνα, την εποχή ακριβώς της προβολής του Διδυμότειχου στην ιστορία. Όμως τα ατυχή γεγονότα του 1342 δεν ακολούθησε κάποια περιόδο ηρεμίας και ομαλής οικονομικής ανάπτυξης η οποία θα επέτρεπε την παγίωση της νέας κατάστασης. Το αντίθετο συνέβη : «κατάσταση έκτακτης

Το μάστρο και η σύγχρονη πόλη

ανάγκης» συνεχίστηκε μέχρι την κατάληψη της πόλης από τους Οθωμανούς Τούρκους και τη δημιουργεία της νέας πόλης.
Ουσιαστικά η καταστροφή της βυζαντινής έξω πόλης από το στρατό του Κατακουζηνού επέτρεψε την ίδρυση μιας πραγματικά νέας Οθωμανικής πόλης.

Εάν επισρέψουμε στη μελέτη του κάστρου συναντάμενα ένα μεγάλο πρόβλημα. Ο βράχος κατοικείται συνεχώς και σε κάθε νέο κτίσιμο οι παλιές επιχώσεις, μαζί με όλες τις πολύτιμες πληροφορίες που αυτές θα προσέφεραν στον αρχαιολόγο απομακρύνονται.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΦΡΟΥΡΙΟΥ

Οι προ-ρωμαικές κατασκευές

Κατά τις εργασίες επέμβασης στο ανατολικό τμήμα των τείχων στα 1989 και 1990 αποκαλύφθηκε ότι το κατώτερο μέρος του τείχους σε κάποια μεσοπύργια διαστήματα αποτελούνταν από μεγάλους λίθους, συνδεόμενους εν ξηρό, δηλαδή χωρίς κονίαμα. Το βυζαντινό τείχος πατούσε επάνω στην κατασκευή αυτή. Πιθανότατα έχουμε στην περίπτωση αυτή μέρος ενός προ-ρωμακού οχυρωματικού περιβόλου τον οποίο προς το παρόν είναι αδύνατον να χρονολογήσουμε.

Το παλαιοχριστιανικό – βυζαντινό τείχος

Το κύριο τοίχος έχει μήκος που πλησιάζει τα 1300 μέτρα και ενισχύεται κάθε 30 – 80 μέτρα με πύργους. Ο ερευνητής μπορεί να διακρίνει μεγάλο αριθμό κατασκευαστικών φάσεων. Στην πραγματικότητα όλες τους αποτελούν μεταγενέστερες επεμβάσεις σε ένα μεγάλο έργο των χρόνων του Ιουστινιανού. Οι παλαιοχρηστιανικές τειχοποιίες δεν μεταβάλλονται ουσιαστικά με την πάροδο των αιώνων, αλλά υφίστανται μετασκευές και επισκευές, ιδιαίτερα στην εκτιθέμενη, εξωτερική παρειά των τειχών. Ακόμα και οι θέσεις πύργων και πυλών μοιάζουν να είναι ίδιες με τις αρχικές.

Έχουμε λοιπόν:

1. *Κατασκευή του πρώτου μισού του 6ου αιώνα.*

Χαρακτηρίζεται από υψηλή ποιότητα και επιμέλεια αντίθετα από τις επόμενες φάσεις, όπου παρατηρείται μεγαλύτερη προχειρότητα.

Η τοιχοδομή απαρτίζεται από τον πυρήνα που είναι κατασκευασμένως από χύδην λίθους εντός κονιάματος και τα πρόσωπα που αποτελούνται από ογκώδεις ορθογώνιους καλολαξευμένους λίθους, τοποθετημένους σε σχεδόν ισουψής ζώνες.

Η λιθοδομή αυτή διακόπτεται κατά διαστήματα από διαμπερείς ζώνες από οποτοπλινθοδομή οι οποίες δένουν την τοιχοποιία σε όλο το πάχος της. Πρόκειται για συστηματική και προσεγμένη κατασκευή με ειδικά για το συγκεκριμένο έργο υλικά δόμησης.

Προρωμαϊκές καταβυθές του τείχους

Βυζαντινό τείχος (Νότια πλευρά)

Ιουστινιανό τείχος

2. *Πρώιμες επισκευές της Ιουστινιανής τοιχοποιίας.*

2α Επισκευές 7ου – 8ου αιώνα.

Πιθανών πρόκειται για την επέμβαση του Κωσταντίνου Ε΄, του επονωμαζόμενου Κοπρωνυμου (742), ενταγμένη στο πρόγραμμα της ενίσχυσης της άμυνας της Θράκης και της Κωσταντινούπολης.

2β Επισκευή 9ου αιώνα.

Εάν δεχτούμε ότι ο Κρούμος κατέλαβε την πόλη στα 813 τότε είναι εύλογο να υποθέσουμε ότι τότε το τείχος θα καταστράφηκε σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό και στη συνέχεια θα απαιτήθηκε επείγουσα και εκτεταμένη επισκευή.

Ήδη από τους πρώτους αυτούς βυζαντινούς χρόνους το εσωτερικό του περίβολου θα ήταν καλυμμένο από επιχώσεις. Οι επισκευές που ακολούθησαν πάτησαν εν μέρει επάνω στο μπάζωμα και μια ολόκληρη παλαιοχρηστιανική πόλη θάφτηκε από κάτω.

3. *Περίοδος 1206.*

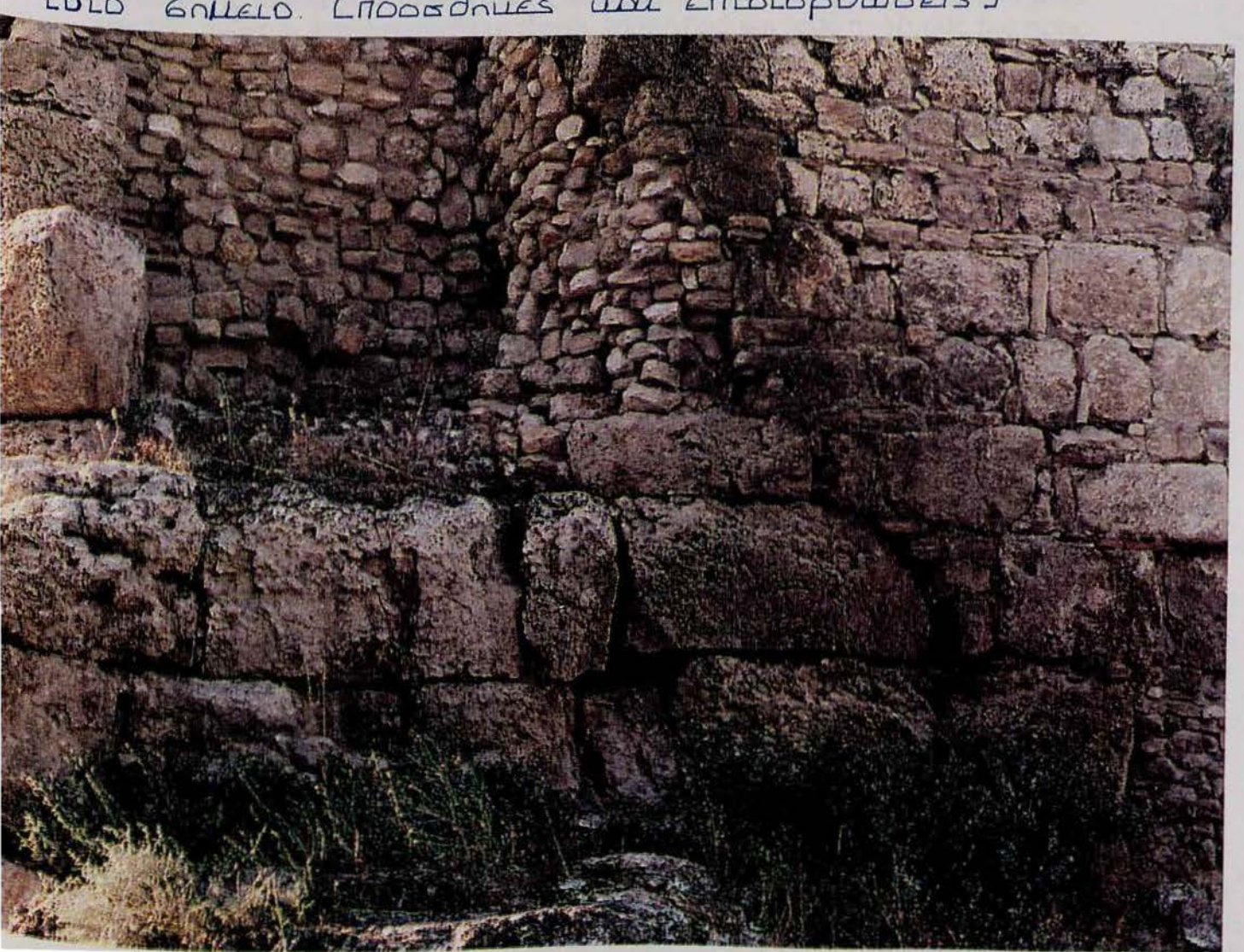
Μετά την ισοπέδωση του κάστρου από τον τσάρο Ιωαννίτσης η συσσώρευση των μπαζών από την εσωτερική πλευρά των τειχών σχημάτισε επίχωση σημαντικού ύψους που ανέβασε κατά πολύ τη στάθμη του εδάφους στο εσωτερικό των τειχών. Η επίχωση αυτή δεν αφαιρέθηκε όταν το τείχος ξανακτίστηκε. Αντίθετα το τείχος πάτησε επάνω σε αυτή στο εσωτερικό του τμήμα.

Η ίδια διαπραγμάτευση ακολουθήθηκε κατά την εκτεταμένη επισκευή των τειχών, πιθανότατα στις αρχές του 14ου αιώνα από τον Γλαβά Ταρχανειώτη.
Τη διαδικασία αυτή μπορούμε να τη διακρίνουμε στα δυο διαδοχικά δάπεδα του αποκατεστημένου στρογγυλού πύργου στο ανατολικό τμήμα των τειχών. Και τα δυο δάπεδα είναι κατασκευασμένα απο τετράγωνες πλίνθινες πλάκες κατευθείαν επάνω στο μπάζωμα του εσωτερικού του πύργου.

Η προχειρότητα με την οποία κατασκευάστηκε το τείχος και η έλειψη συνάφειας, όπως και η καλή ποιότητα της κατασκευής μαρτυρολυν το επείγον της επέμβασης.

Οι δυο διαφορετικοί τύποι τοιχοδομίας στο ίδιο σημείο. (προσθήκες και επιδιορθώσεις)

4. *Επεκταμένη επισκευή του πρώτου μισού του 14ου αιώνα.*

Η επισκευή αυτή είναι εκείνη που σήμερα διατηρείται στο μεγαλύτερο ποσοστό της εξωτερικής παρειάς του τείχους.
Η προχειρότητα είναι έκδηλη στην κατασκευή αφού ο εξωτερικός μανδύας επένδυσε βιαστικά το κατεστρεμμένο κατά το 13ο αιώνα τείχος.

Το προτείχισμα με τη μορφή που το συναντάμε σήμερα κατασκευάστηκε εξαρχής στα υστεροβυζαντινά χρόνια και αποτελούνταν από τμήματα αυτοτελή τα οποία απομονώνοταν μεταξύ τους για προφανείς λόγους ασφαλείας. Το προτείχισμα περιοριζόταν στις πιο ευπρόσβλητες πλευρές του τείχους, δηλαδή την ανατολική και τη δυτική και αναπτυσσόταν σε μικρή απόσταση από το κανονικό τείχος.

Ανάμεσα στο προτείχισμα και στο κυρίως τείχος αναπτυσσόταν βοηθητικές κατασκευές, όπως στρατώνες και επαγγελματικές εγκαταστάσεις, αλλά και πρόχειρα καταλύματα προσφυγών σε έκτακτες καταστάσεις. Σε ανασκαφή που διεξήχθη το 1989 έξω από την ανατολική πλευρά των τειχών αποκαλύφθηκε προσκολλημένο σε αυτά κτίριο, με διαστάσεις κάτοψης 15 Χ 5,20 μ. Το κτίριο αποτελούνταν από τρεις χώρους και ήταν κτισμένο με μικρομεσαίους λίθους και πλίνθους με λάσπη. Πρόκειται πιθανότατα για τμήμα στρατώνων της μεσοβυζαντινής περιόδου.

Την αρχική φροντίδα των Οθωμανών Τούρκων για τη διατήρηση της καλής κατάστασης των τειχών διαδέχτηκε η αδιαφορία όταν, ήδη από το δεύτερο μισό του 15ου αιώνα η Αυτοκρατορία μετέφερε τα συνορά και τους πολέμους της προς τα δυτικά.

Την πιο σημαντική καταστροφή υπέστησαν τα τείχη κατά το σεισμό της Καλλίπολης (7,7 R) στις 14 Σεπτεμβρίου του 1509. Παρά την επισκευή που ακολούθησε αυτά ποτέ δεν επανήλθαν στην προτεραία ους λειτουργική κατάσταση. Σημαντικές καταστροφές έγιναν κατά την πολιορκία των τειχών από τους Ρώσους το 1878, ενώ ακολούθησαν εκτεταμένες καθαιρέσεις από τις οθωμανικές αρχές για τη χρήση του υλικού σε οικοδομικές εργασίες και έργα οδοποιίας. Τότε καταστράφηκαν και οι επάλξεις του κάστρου.

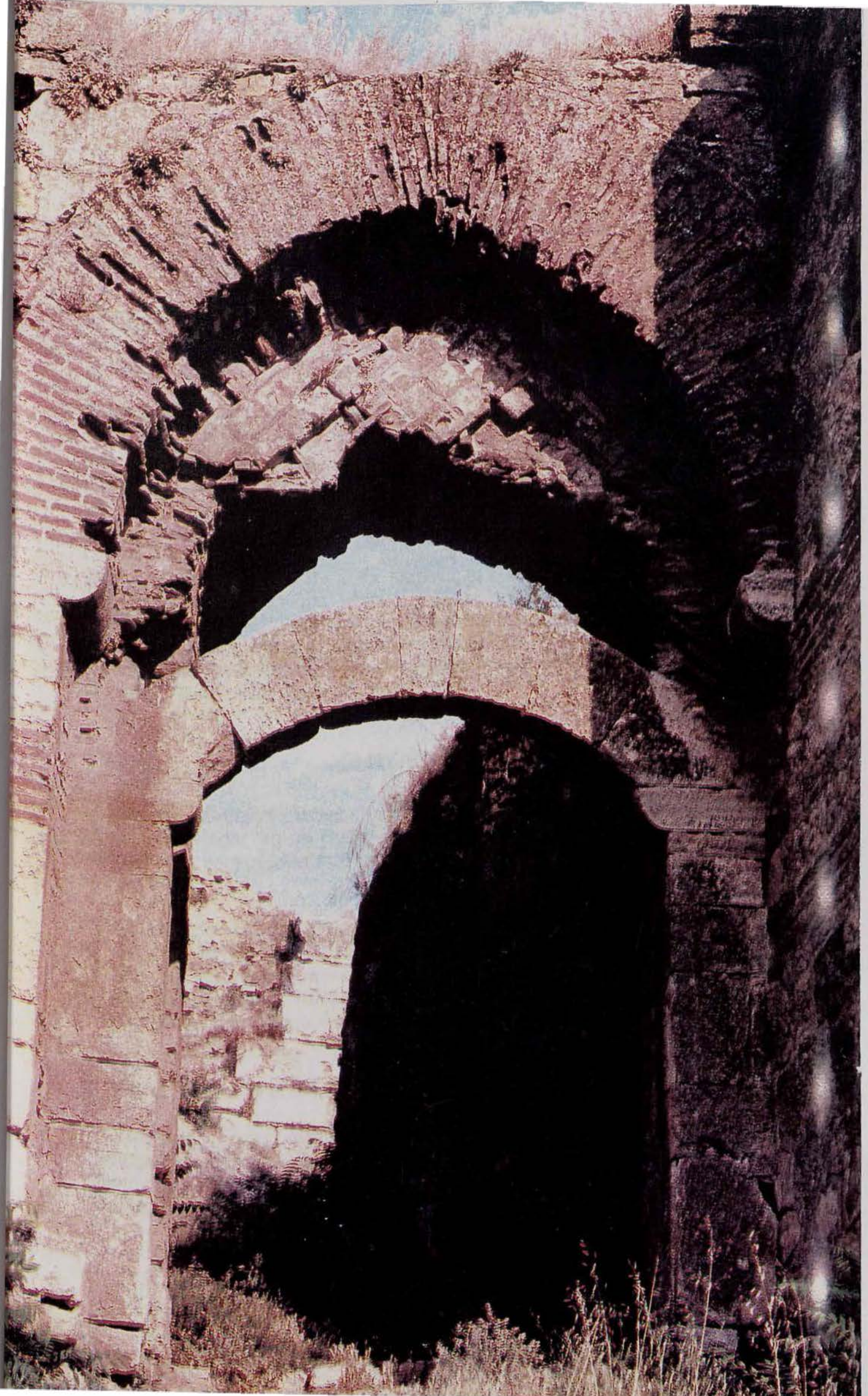
Ορισμένες μόνο διατηρήθηκαν μέχρι λίγο μετά την απελευθέρωση. Ιδιαίτερα το βόρειο τμήμα των τειχών καταστράφηκε κυρίως από τη λειτουργία λατομείων στο χώρο. Επίσης τμήμα του εξωτερικού τείχους ανατινάχτηκε προπολεμικά για προμήθεις λίθων.

Σε ότι αφορά την προέλευση το υλικό κατασκευής, σύμφωνα με τον Μανάκα, μεταφερόταν από τα λατομεία της Θηρέας όπου σώζονται τα σημεία της εξόρυξης.

Εντούτης παλαιά λατομεία βρίσκονται ανάμεσα στο χωριό Πύθιο και Πετράδες, τα οποία σίγουρα είχαν δώσει το υλικό για την ανεγερσή από τον Κατακουζηνό του κάστρου του Πυθίου, και πιθανότατα και του Διδυμοτείχου,όπως άλλοστε αναφέρει και η πετρογραφική έρευνα που είχε γίνει κατά το 1915 – 1918.

Τα ίδια, άλλωστε λατομεία έδωσαν την πέτρα για το κτίσιμο των ναών του 19ου αιώνα. Οι «κώδικες» της Μητρόπολης σώζουν τις συμφωνίες με τους Πετραδιώτες για παράδοση λαξευμένων λίθων με συγκεκριμένες διαστάσεις. Εκτός όμως από αυτά τμήμα του κάστρου θα πρέπει να κτίστηκε με τη μαλακή ασβεστολιθηκή πέτρα του ίδιου του Καλέ, ενώ πιθανή είναι η χρήση υλικού από τα λατομεία του Ζιντάν – Τεπέ των Βρυσικών.

Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΤΕΙΧΟΥΣ

Η πορεία του τείχους κατά τους βυζαντινούς χρόνους είναι σαφής αφού αυτό σώζεται σχεδόν σε ολόκληρο το μήκος του. Ουσιαστικά υπάρχουν μόνο δυο ασαφή σημεία.

Το πρώτο είναι η περιοχή μπροστά από τη νοτιοανατολική Πύλη της Αγοράς στο τέλος της οδού Δημοκρατίας. Σε ανασκαφές στην οδό Αθηνάς, κοντά στο νεότερο κτίριο της αρμένηκης κοινότητας βρέθηκαν ίχνη πιθανώς οχυρωματικού έργου το οποίο σχετιζόταν με τη διαμόρφωση της κύριας πύλης του κάστρου.

Το δεύτερο είναι η πορεία των τειχών στο δυτικό άκρο της πόλης και μέχρι το Πεντάζωνο. Μια υπόθεση είναι το τείχος να ξεκινουσέ από το Πεντάζωνο συνέχιζε μέχρι τον πύργο της Αγίας Μαρίνας με έναν ακόμα ενδιάμεσο πύργο και στη συνέχεια προχωρούσε μέχρι τις Πύλες της Γέφυρας ως ένα δεύτερο εξωτερικό τείχος – προτείχισμα με εισόδους που διακρίνεται και σήμερα μπροστά από τις Πύλες της Γέφυρας. Πιθανότατα παρακλάδι του τείχους ξεκινούσε από τον πύργο της Αγίας Μαρίνας για να σφήσει επάνω στο βράχο, στα βορειοδυτικά του Αγίου Γεωργίουτου Παλαιοκαστρίτη.

ΟΙ ΠΥΛΕΣ

Οι κεντρικές εξωτερικές πύλες των τειχών ήταν τρεις : οι Πύλες της Γέφυρας, εκείνες της Αγοράς και οι Πύλες των ανακτόρων (οι Σαραϊόπορτες). Για την ταύτηση τους βοηθούμεθα από τον Εβλιγιά Τσελεμπή ο οποίος κάνει λόγω για τις εξής πύλες:

- Μια προς το νότο, πύλη του ενδότατου φρουρίου
- Μια προς τα βόρεια, πάλι εσωτερική πύλη του φρουρίου.
- Πύλη της κάτω ζώνης που ανοίγεται προς το μέρος της οδού Τσομπλεκτζιλέρ (των κεραμοποιών). Κατά πάσα πιθανότητα πρόκειται για Σαραϊόπορτρες που οδηγούν στην Αγία Αικατερίνη.

Οι τρεις αυτές ήταν οι σουλτανικές πύλες που οδηγούσαν προς τα ανάκτορα.

- Εκτός αυτών ακόμη αναφέρει ο Εβλιγιά την ύπαρξη στο Δυτικό τμήμα του κάστρου της Κιοπρού Καπουσού, δηλαδή της Πύλης της Γέφυρας και προς το Νότον της Τσάρση – Καπουσού, της Πύλης της Αγοράς. Και οι δυο πύλες ήταν διπλές, οχυρές και στέρεες.

Έχουμε λοιπόν έναν αριθμό πέντε συνολικά πυλών από τις οποίες οι εξωτερικές μεγάλες πύλες θα ήταν οι τρεις τελευταίες, ενώ οι πρώτες δυο θα αποτελούσαν τις κύριες εσωτερικές πύλες της ακρόπολης, οι οποίες σήμερα δεν μπορούν να εντοπιστούν χωρίς ανασκαφές.

Πύλες της αγοράς (Τσαρσή Καπουσού)

Οι πύλες αυτές θα πρέπει να θεωρηθούν ως οι μεγάλες Καλέπορτες.Η ακριβή τους μορφή δεν είναι δυνατόν σήμερα να προσδιοριστεί, όπως δεν μπορεί να εκτιμηθεί και η έκταση στην οποία θα απλωνόταν το συγκρότημα των πυλών μπροστά από τους δυο πύργους που περιέβαλλαν την κύρια είσοδο.

Την εξέχουσα σημασία των πυλών αυτών επιβεβαιώνει η πληροφορία ότι στην κεντρική είσοδο υπήρχαν δυο επιγραφές. Η μία γραμμένη στην αραβική ανέφερε ότι ανεγέρθηκαν και αποπερατώθηκαν τα φέροντα το όνομα του φρουρίου και χρηματοδότησε τις εργασίες ο Τηγή, αρχηγός των ευνούχων του σουλτάνου Αχμέτ το έτος 1051 (δηλαδή 1637). Δευτερη επιγραφή στα δεξιά της πρώτης έδινε τη χρονολογία της κατάθεσης των θεμελίων του φρουρίου στην ελληνική γλώσσα.

Οι πύλες περιβάλλονταν από πύργους. Από αυτούς ο ευρισκόμενος στα δεξιά του εισερχόμενου είναι κτισμένος στην πρώτη του φάση εν μέρει από μεγάλους λίθινους δόμους, τέτοιους που θύμιζαν στους παλαιότερους Πελασγικά ή κυκλώπια κτίσματα.

Ο Δ. Μανάκας αναφέρει ότι στην εποχή του σώζονταν τμήματα του θόλου της θύρας. Ακόμη ότι μέχρι το 19° αϊώνα σώζονταν τα εντυπωσιακά ξύλινα θυρόφυλλα της Πύλης, τα οποία στην συνέχεια μεταφέρθηκαν από τις τουρκικές αρχές στην αγροτική θέση Γκιόλια για την κατασκευή έργων ελέγχου της ροης χειμάρου.

Πύλες της Γέφυρας (Κιοπρού Καπουσί)

Λεγόταν Πύλες της Γεφυρας λόγω της γειτνίασης τους με τη μεγάλη γέφυρα του Ερυθροποτάμου με τα 12 ανοίγματα. Βρίσκεται στο νοτιοδυτικό άκρο του κάστρου. Ήταν η δεύτερη μεγάλη είσοδος του κάστρου, διπλή και αυτή και μάλιστα εκείνη σώζεται μέχρι σήμερα.

Η εσωτερική Πύλη αποτελεί στη σημερινή της μορφή διαμόρφωση των χρόνων των Παλαιολογών, ενώ την περιβάλλουν δυο παλαιοχριστιανικοί πενταγωνικοί πύργοι.

Μεγάλο τμήμα του προσώπου του ανατολικού εχει καταπέσει και μας επιτρέπει να διακρίνουμε τον πυρήνα του: το εσωτερικό του δομείται με χύδην μικρούς και μεσαίους λίθους εντός ισχυρού κονιάματος, κατασκευή η οποία διακόπτεται από διάτονες πλινθινες ζώνες, ενώ οι παρειές δομούνται με ογκώδεις λίθους με περιταίνια.

Τοιχοποιία των πρώιμων οθωμανικών χρόνων η οποία ξεκινάει από τους πύργους δημιουργεί ένα δεύτερο κλειστό μικρό οχυρό οχυρωματικό περίβολο του οποίου οι πύλες αποτελούν το πιο εντυπωσιακό κομμάτι των τειχών.

Κτισμένες στο δεύτερο μισό του 14ου αιώνα κατά τα πρώτα χρόνια της οθωμανικής κατοχής οι πύλες ξεχωρίζουν για το οξυκόρυφο διακοσμητικό τόξο επάνω στη πλινθοπερίκλειστη τοιχοποιία, το καμπύλο λίθινο υπέρθυρο και το αβακωτό διάκοσμο στο υπερκείμενο τύμπανο, μια αντιπροσωπευτική βυζαντινή διακόσμηση, κατασκευασμένη με πλίνθους.

Η Πύλη των ανακτόρων (Σαραϊόπορτα)

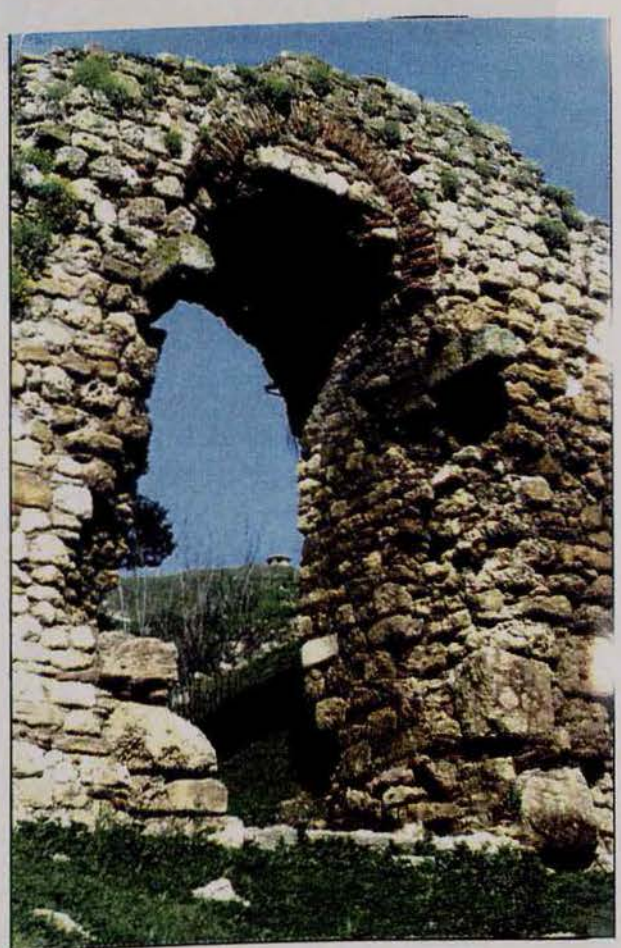
Οι πύλες αυτές διερευνήθηκαν κατά τη διάρκεια ανασκαφών στα μέσα της προηγούμενης δεκαετίας. Η πρόσβαση στο κάστρο γινόταν μέσα από πλατιά κλίμακα η οποία είχε ξανακτιστεί πιθανότατα στις αρχές του 14ου αιώνα, όταν και αναπτύχθηκε ο έξω χώρος της αγοράς επάνω σε πρωιμότερη, παλαιοχριστιανική κατασκευή της οποίας τη μορφή και το μέγεθος δεν γνωρίζουμε.

Η παράδοση θέλει να κλείνουν οι κεντρικές πύλες τη νύχτα με κήρυκα ο οποίος προερχόταν από το χριστιανικό χωριό Θυρέας (Καπουτζή) και καλούσε τον κόσμο να μπει πριν κλεισει η πύλη. Η κατάσταση αυτή συνεχιζόταν μέχρι να κατεδαφιστούν οι κεντρικές πύλες (της Αγοράς) στο δευτερο μισό του 19ου αιώνα.

Η είσοδος στο νότιο πύργο της νοτιοανατολικής πύλης του Κάστρου

Οι διπλές Πύλες της Γερμυρας

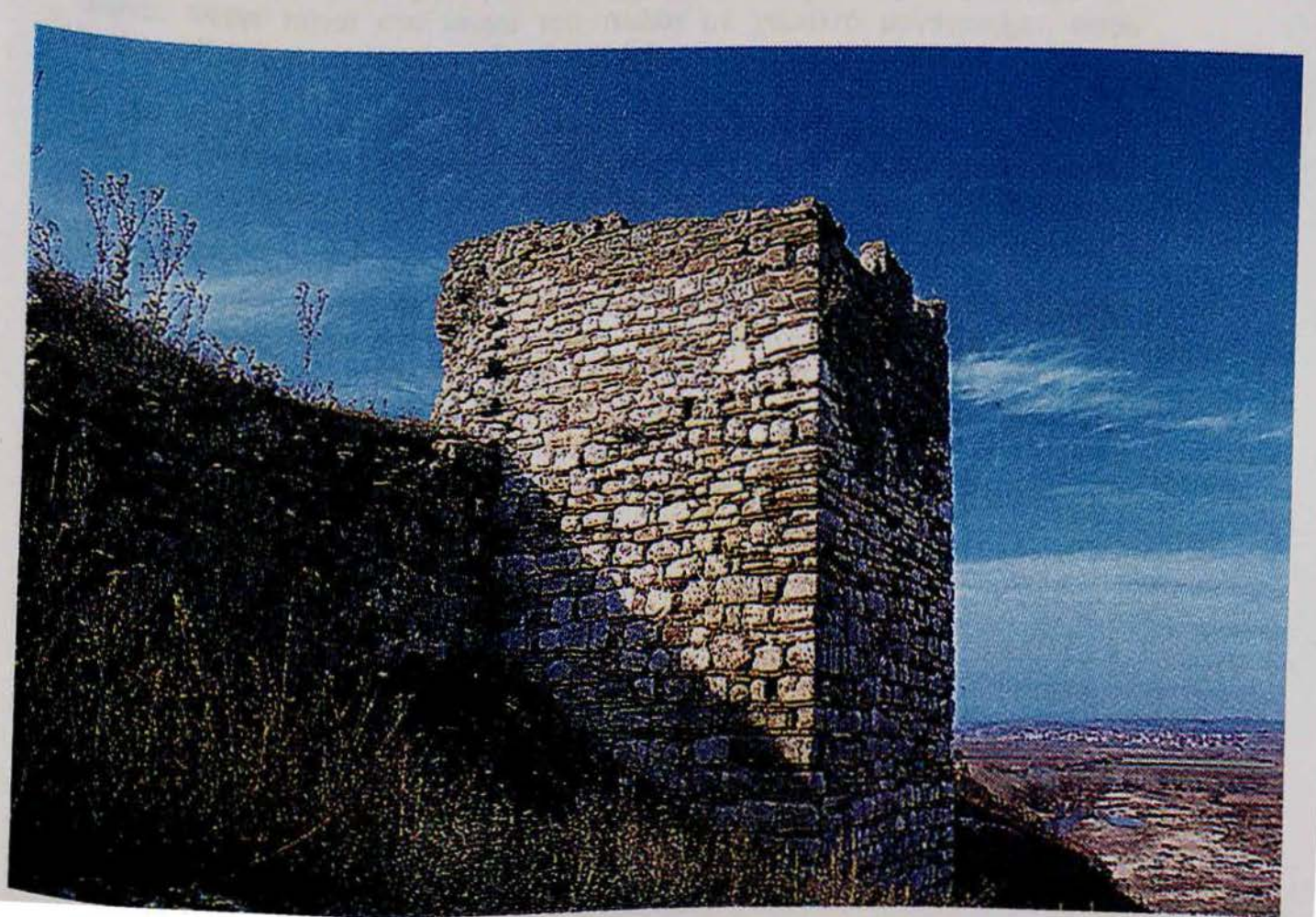

Οι διπλές Πύλες της Γέφυρας

(λεπτομέρεια εξωτερικής Πύλης)

Πύργοι του Κάστρου

ΟΙ ΠΥΡΓΟΙ

Οι πύργοι του εξωτερικού τείχους του Διδυμοτείχου εντυπωσιάζουν με την ποικιλία των μορφών και την ποιότητα της κατασκευής τους. Σήμερα καταμετρώνται εικοσιδύο ενώ αρχικά θα υπήρχαν άλλοι δυο, στρογγυλοί πύργοι ανάμεσα στο Πεντάζωνο και την Αγία Μαρίνα. Τα ερείπια των πύργων αυτών σήμερα είναι θαμμένα κάτω από το οδόστρωμα.

Οι πύργοι ανήκουν και αυτοί σε διάφορες κατασκευαστικές φάσεις. Οι παλαιότεροι είναι οι δυο οι οποίοι περιβάλλουν τις Πύλες της Γέφυρας (Νερόπορτες), πενταγωνικοί σε κάτοψη οι οποίοι μπορούν να χρονολογηθούν στην παλαιοχριστιανική περίοδο. Στην ίδια περίπου ή λίγο αργότερα μπορούμε να θεωρήσουμε ότι ανήκουν και κάποιοι από τους πύργους της νοτιοανατολικής πλευράς.

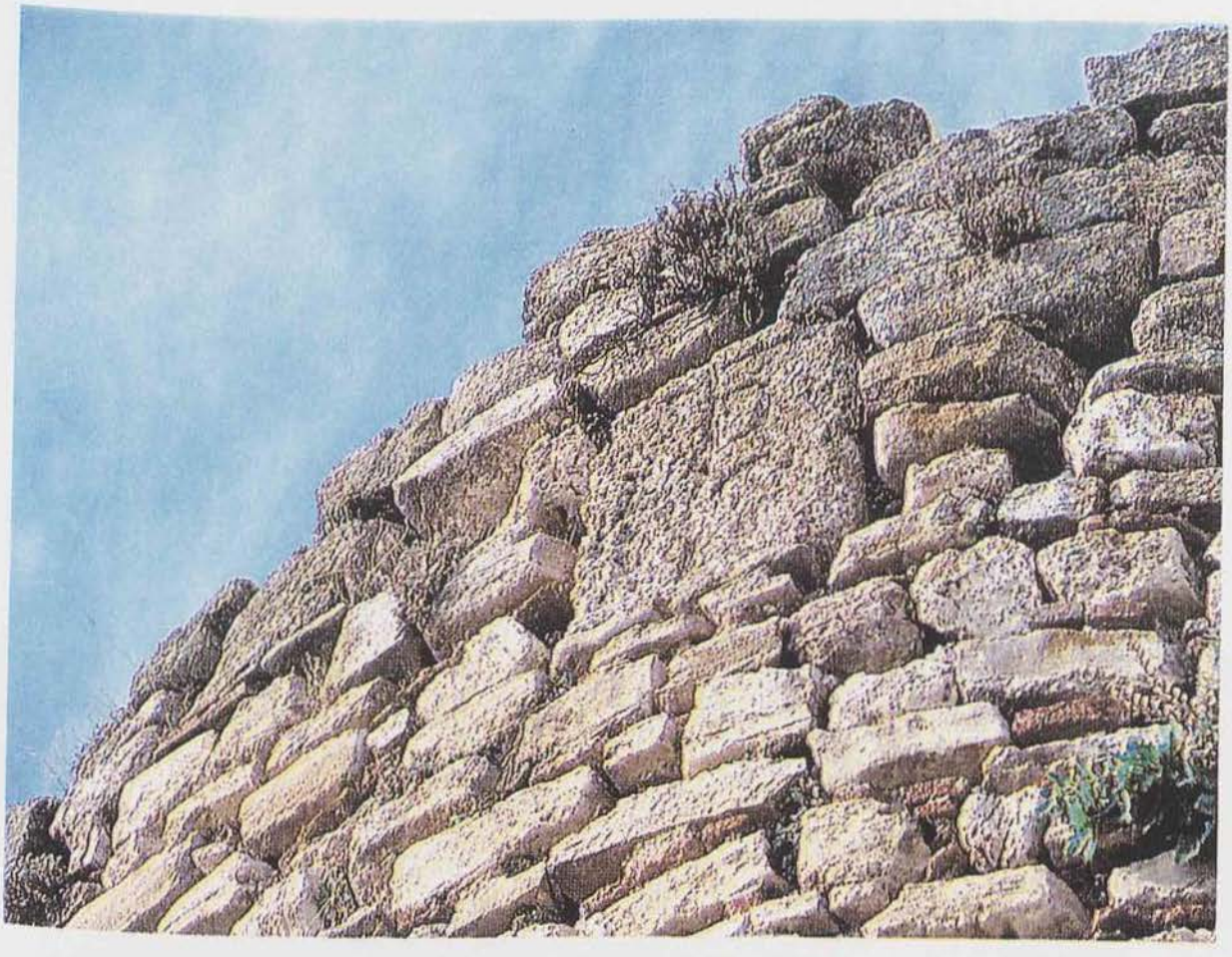
Οι υπόλοιποι πύργοι πιθανότατα έχουν καταρχήν ανεγερθεί κατά την ίδια περίοδο. Εντούτοις στη σημερινή τους μορφή αποτελούν επισκευές των βυζαντινών χρόνων. Από αυτούς οι πλέον αξιόλογοι ως προς την ιστορική, ή κατασκευαστική τους σημασία, ή τον βαθμό στον οποίο σώζονται είναι :

Ο στρογγυλός πύργος της νοτιοανατολικής γωνίας του κάστρου

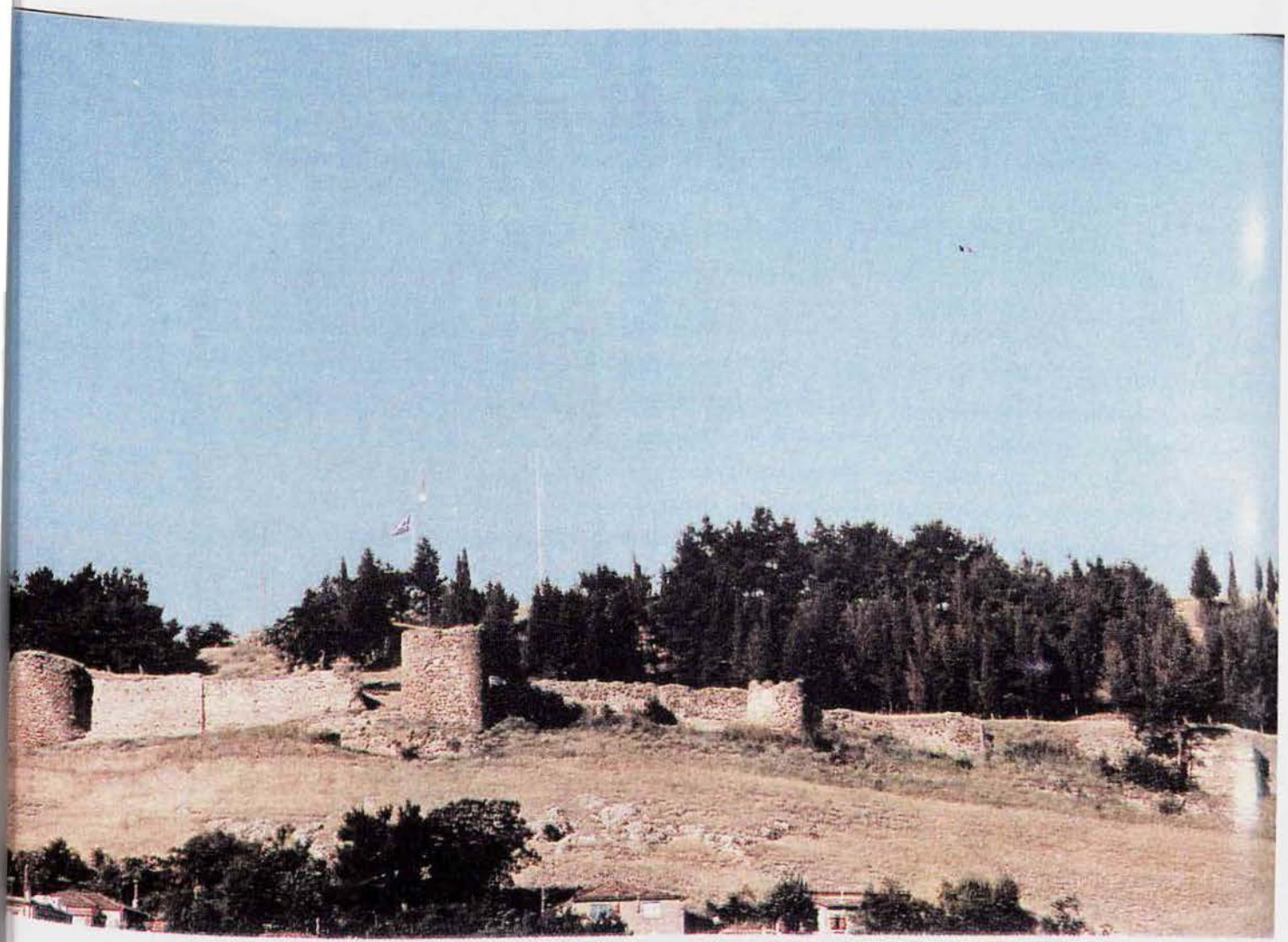
Είναι γνωστός ως πύργος της βασιλοπούλας λόγω του σχετικού μύθου που υπάρχει. Ο πύργος αυτός γνώρισε εκτεταμένη επισκευή στο πρώτο μισό του 14ου αιώνα. Φέρει πάνω στο σώμα του πλάκα με χαρακτό μονόγραμμα, όπου αναγνωρίζονται οι χαρακτήρες T – R – X – S.

Το ίδιο μονόγραμμα συναντάται και σε άλλους πύργους της ανατολικής πλευράς του τείχους. Παλαιότερα θεωρούνταν εσφαλμένα ότι πρόκειται για χριστόγραμμα. Σήμερα είναι γενικά αποδεκτό ότι σημαίνει Ταρχανειώτης. Δυο είναι οι πιθανές ερμηνείες.

Η πρώτη συναντά εδώ των πρωτοστάτορα Κωνσταντίνο Ταρχανειώτη, διοικητή του αυτοκράτορα ναυτικού κατά το 1351 – 52 και στρατιωτικό διοικητή της πόλης του Διδυμοτείχου. Σύμφωνα με τη δεύτερη ο κτήτορας ταυτίζεται με τον πρωτοστράτορα Μιχαήλ Γλαβά Ταρχανειώτη, ο οποίος κατά το 1303 είχε περιοδεία στη Θράκη. Κατά τη διάρκεια της προχώρησε σε εκτεταμένες επισκεύες των τειχών διαφόρων πόλεων, ανάμεσα στις οποίες υποθέτουμε ότι θα συγκαταλεγόταν και το Διδυμότειχο.

Κάποια από τα επτά μονογράμματα
του πρωτοστράτορα Κωσταντίνου
Ταρχανειώτη χαραγμένα σε πέτρες
στο μάστρο του Διδυμότειχου

Οι τρεις κυκλικοί και ο ένας τετράπλευρος πύργος της βόρειας πλευράς των τειχών

Οι δυο καλοδιατηρημένοι κυκλικοί πύργοι
του βορείου τμήματος της οχύρωσης

Ο τετράγωνος πύργος στα βόρεια του πύργου της «βασιλοπούλα»

Σώζεται σε καλή κατάσταση και φέρει κατά παράδοση το όνομα «μπερχανές» σε παραφθορά του **μπαρουτχανές,** δηλαδή πυριτιδαποθήκη, λόγω της ειδικής χρήσης του.

Ο πύργος αυτός μπορεί να χρονολογηθεί στους 7° – 8° αιώνα. Πριν από 35 χρόνια έξω από τον πύργο υπήρχαν «εξόχου τέχνης μαρμαρογλυπτικής» επιτύμβιες πλάκες, πιθανός οι ίδιες με εκείνες που μέχρι πεόσφατα αποτελούσαν τις βαθμίδες της πρόσβασης προς το ναό του Αγίου Αθανασίου.

Το εσωτερικό του πύργου διατειρείται ακόμα και σήμερα. Πρόκειται για ένα μικρό δωμάτιο, τετράγωνο σε κάτοψη το οποίο στεγάζεται με ημισφαιρικό θόλο επί σφαιρικών τριγώνων και μας προσφέρει μια ιδέα για τη χρήση των εσωτερικών των πύργων ως φυλακίων της φρουράς ή ως αποθηκευτικών χώρων.

Ο Μανάκας θυμάται ύπαρξη ξύλινου δαπέδου σε ύψος 1,5 – 2,0 μέτρα από το έδαφος. Στο μέτωπο του πύργου βλέπουμε πλάκα εντοιχισμένη η οποία φέρει σταυρό με τα γράμματα Φ και S.

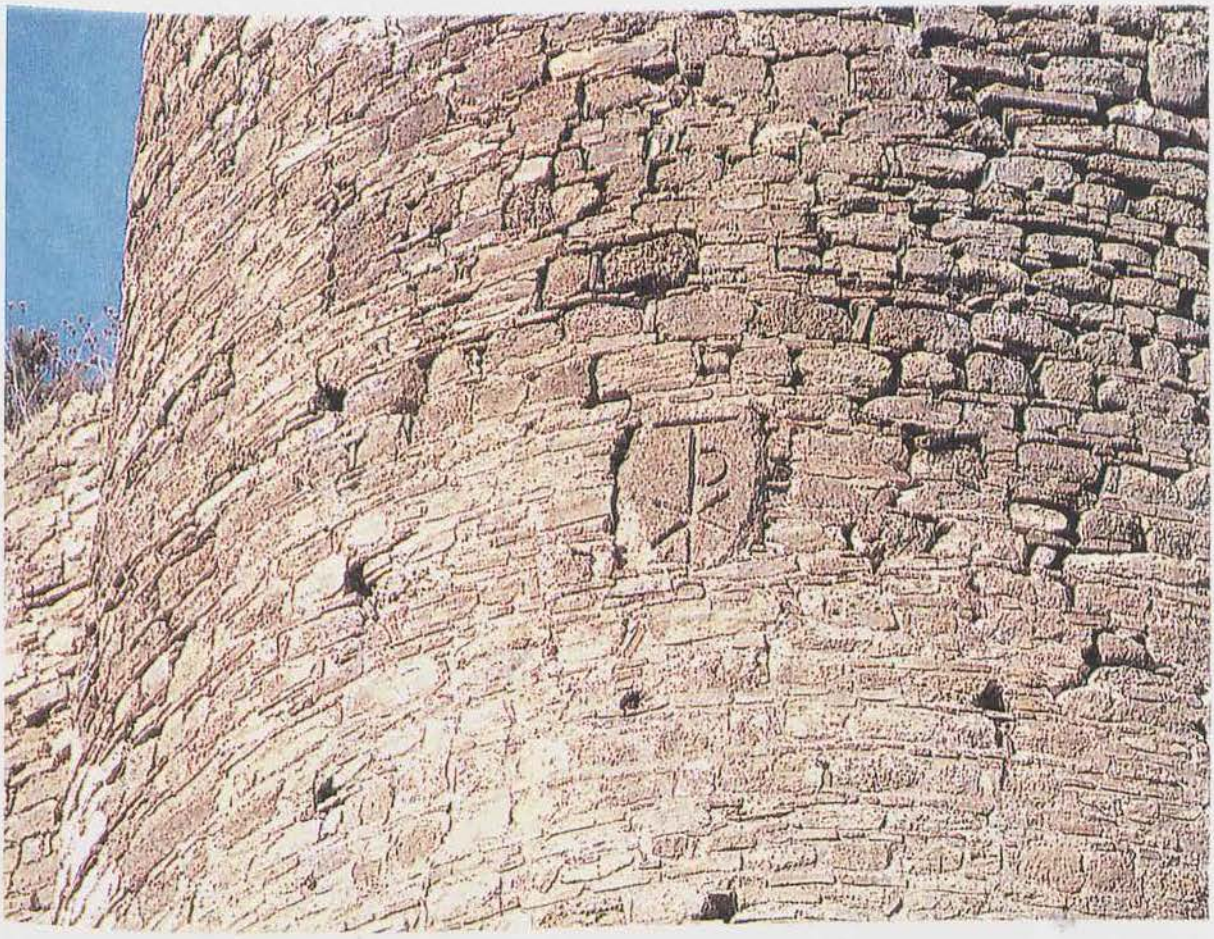
Ο πύργος της εκκλησίας του Χριστού

Ο πύργος στο ανώτερο τμήμα του φέρει εντοιχισμένη πλάκα με αναθύρωση και χαρακτό μονόγραμμα στο οποίο ξεχωρίζουν τα γράμματα Τ – Τ – Φ– λ – S. Κατά πάσα πιθανότητα το μονόγραμμα του πύργου του Χριστού, του Μπαρουτχανέ, αλλά και του τρίτου πύργου της ίδιας πλευράς των τειχών μπορούν να αποδοθούν στο ίδιο άτομο.

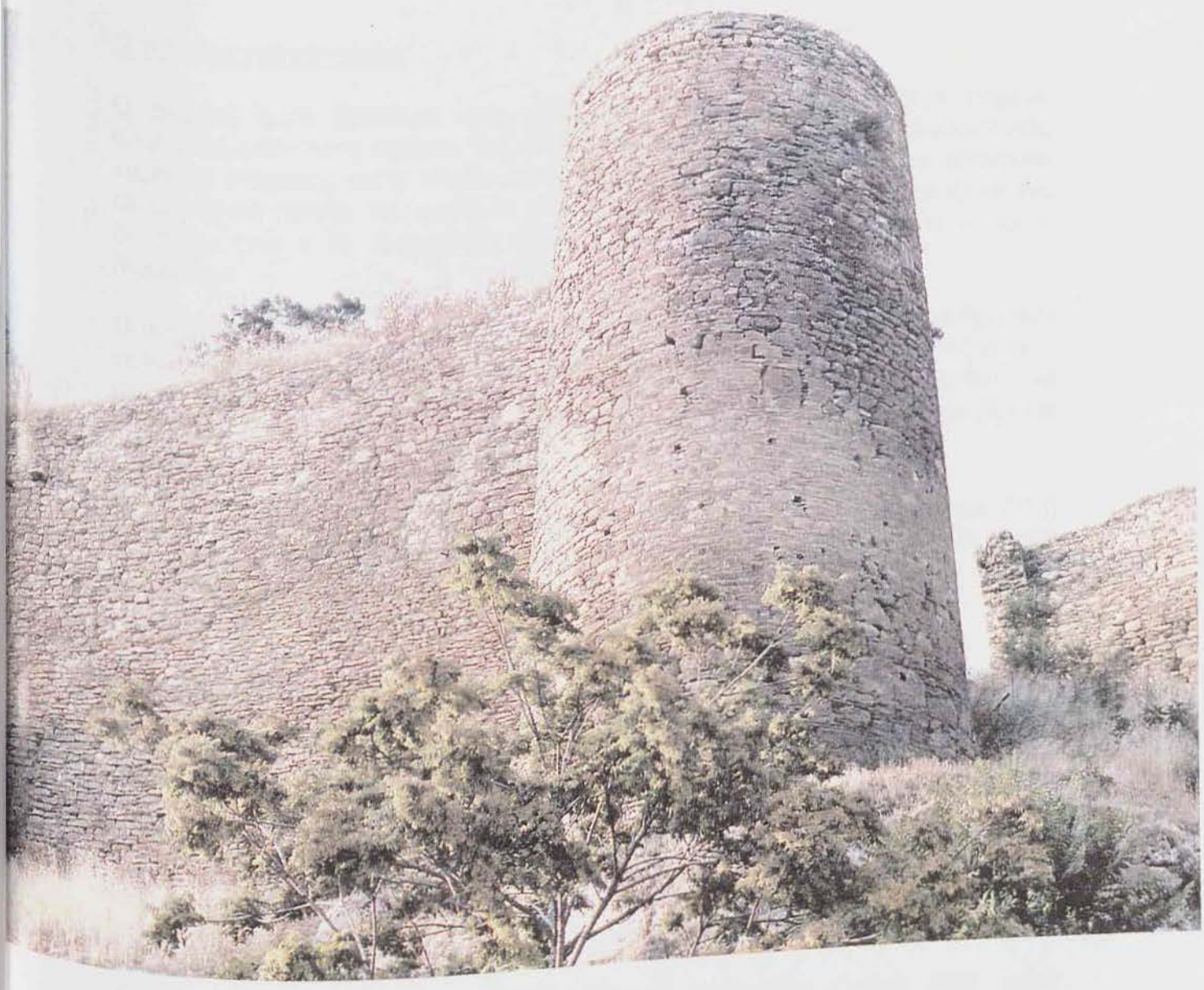
Ο τερτάγωνος πύργος στο βορειονατολικό άκρο του κάστρου.

Ο πύργος είναι γνωστός στους παλαιότερους ως πύργος Κιχρί (κεχρί), λόγω του συγκεκριμένου προϊόντος που σύμφωνα με την παράδοση είχε βρεθεί σε αυτόν. Στο μέτωπο φέρει εντοιχισμένο μεγάλο ορθογώνιο λίθο με σπασμένο το επάνω τμήμα που γράφει ΚΟΜΝΗΝΟΥ.

Αξιόπιστες μαρτυρίες θέτουν στο επάνω τμήμα που σήμερα λείπει να αναγραφόταν το ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ (λιγότερο πιθανό είναι το ΙΩΑΝΝΗΣ). Κατά πάσα πιθανότητα ο αναγραφόμενος Βασίλειος Κομνηνός μπορεί να ταυτιστεί με τον βασίλειο Κουρτίκιο ή Ιωαννάκη Κομνηνό, στρατηγό του αυτοκράτορα Αλεξίου Α΄ Κομνηνού (1081 – 1118) και μέλος της βασιλικής οικογένειας.

Ο πύργος της βασιλοπούλας

Ο Βασίλειος στα τέλη του ενδεκάτου αιώνα, πιθανότατα πριν από τη διέλευση των στραφορών της Α΄ Σταυροφορίας από την περιοχή θα επισκεύασε τμήμα τοίχων του Διδυμοτείχου και μαζί με αυτό και το συγκεκριμένο πύργο.

Ο πύργος ταραπχανές.

Ο πύργος αυτό βρίσκεται στα νότια της Αγίας Μαρίνας. Σωζεται σήμερα εσωτερική λιθόκτιστη κλίμακα της οποίας διατηρείται η γένεση της πλινθοκτιστης καμάρας στέγασης και η οποία κακώς θεωρείται από ορισμένους ότι οδηγούσε σε εξωτερική πυλίδα του κάστρου. Στα αριστερά του κατερχόμενου σώζεται ένα δωμάτιο, ενώ ο Ν. Βαφειάδης αναφέρει εσωτερικούς τοίχους δυο – τριών δωματίων.

Ο πύργος ήταν γνωστός με το όνομα Ταραπχανές και συνδεόταν στη μνήμη των κατοίκων με κοπές νομισμάτων. Έτσι εάν υποθέσουμε ότι ο πύργος αυτός είναι ο μικρός εκείνος πύργος που κατά τον De Broquiere αποτελούσε το θησαυροφυλάκιο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας νομίζω ότι πιθανότατα δεν θα πέσουμε έξω στην εκτίμησή μας.

Μπορούμε μάλιστα να προχωρήσουμε περισσότερο και να θεωρήσουμε ότι η Μικρή Ακρόπολη που αναφέρει ο Εβλιγιά Τσελεμπή είναι η ίδια με τον Μικρό Πύργο του Bertandon και τον ταραπχανέ.

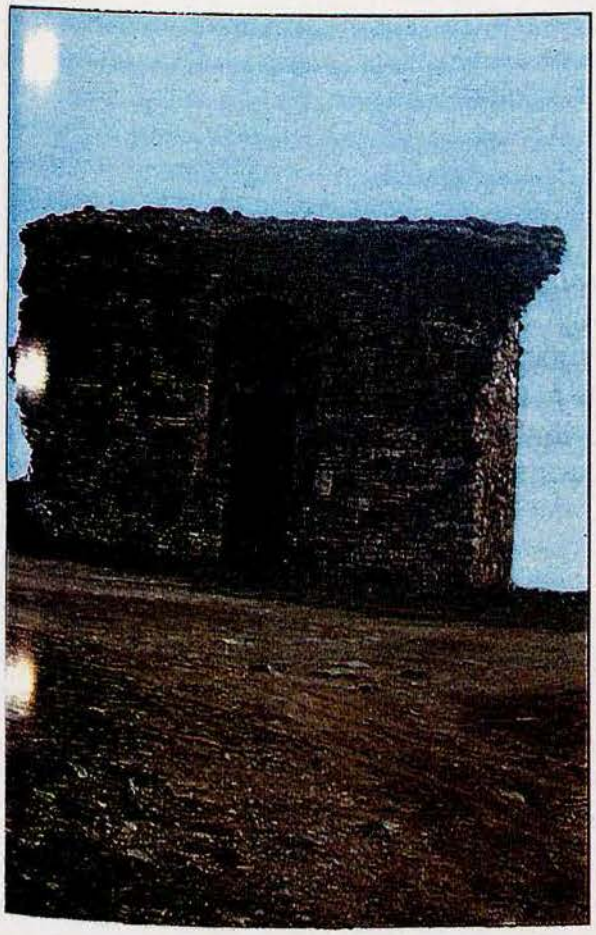
Ο κυκλικός πύργος πεντάζωνο.

Βρίσκεται έξω από το λόφο, στα βόρεια του δίπλα σε παρακλάδι του ρου του Ερυθροποτάμου. Ονομάζεται πεντάζωνο ή Μπες – Κιουσάκ λόγω των πέντε ζωνών πλίνθων οι οποίες αναπτύσσονται στην εξωτερική παρειά του.

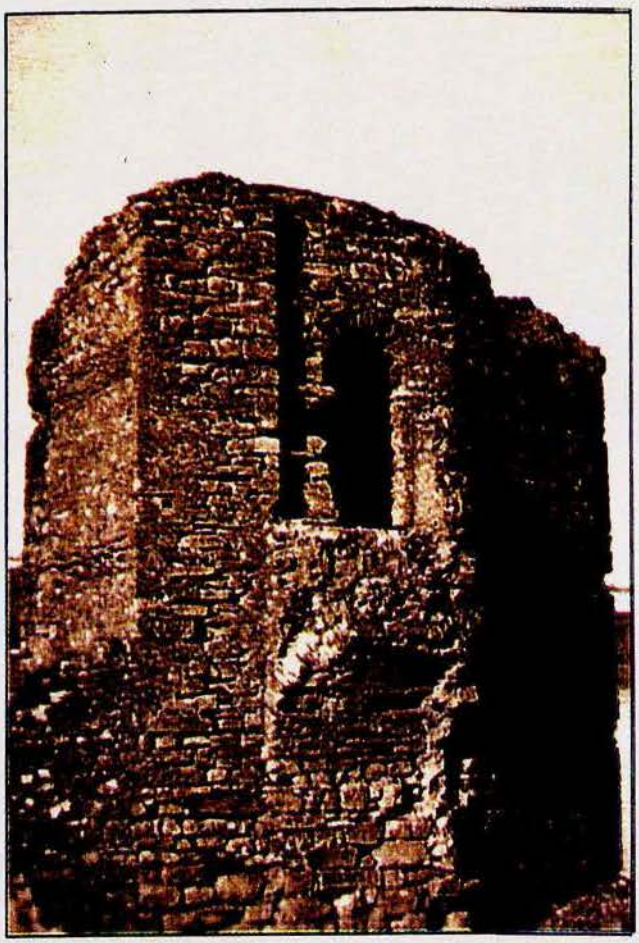
Το εσωτερικό του πύργου είναι κούφιο και διαμορφώνεται ως μια μεγάλη δεξαμενή η οποία χρησίμευε για τη συγκέντρωση του νερού του ποταμού για την υδροληψία των ευρισκομένων μέσα στο κάστρο.

Κατά τους βυζαντινούς χρόνους ο πύργος συνδεόταν επάνω από «μίαν χαράδραν του αποτόμου βράχου άγουσαν προς το Κεχρί» με το κάστρο με τοξωτή τοιχοποιία. Η γένεση του συνδέοντος τόξου διακρίνεται ακόμη και σήμερα στο νότιο άκρο του πύργου. Η ιδιότυπη αυτή γέφυρα οδηγούσε προς το λόφο.

Η διαμόρφωση ήταν βαθμιδωτή, αποτελούμενη από εκατό σκαλοπάτια τα οποία συνέδεαν το Πεντάζωνο με τον Καλέ. Συμφυής λίθινη κλίμακα οδηγεί προς το δώμα του πύργου προς τη δεξαμενή και προς την αρχή του περιπάτου.

Ο "Μπαρουτχανές"

Το "Πεντάγωνο"

Από τη δυτική πλευρά του πενταζώνου συνδεόταν με άλλους δυο πύργους με συνεχές τείχος. Στον ενδιάμεσο χώρο υπήρχαν υπόγειοι καμαροσκέπαστοι θάλαμοι, τα «Πηγαδίτσια» οι οποίοι επίσης γέμιζαν με νερό από το ποτάμι και που σήμερα είναι καταστραμένοι ή θαμμένοι κάτω από τις επιχώσεις πολλών μέτρων του δρόμου της Αγίας Μαρίνας. Στα νότια του Πενταζώνου πιθανότατα υπήρχαν σχυρές πύλες για την προφύλαξη των Πηγαδιτσίων και ολόκληρης της περιοχής.

Άλλές κατασκευές «πηγάδια» υπήρξαν και μέσα στην πόλη, δυστυχώς όμως η άλογη εξέλιξη της πόλης κατέστρεψε και τις ελάχιστες που είχαν απομείνει.
Στην ίδια περιοχή απέναντι από την Αγια Μαρίνα υπήρχε το «Τζιρόμυλο», το οποίο είχε δανείσει το ονομά του στην περιοχή. Το τζιρόμυλο ήταν υδρόμυλος αρχικά και κατόπιν υδρατμόμυλος που άνηκε σε κάποιον Τζιρώνη και στη συνέχεια πουλήθηκε σε αυστριακό ονόματι Μαξ Άικς. Ο μύλος καταστράφηκε κατά τον Πρώτο Παγκόσμιο πόλεμο.

Το Πενταγωνο

Η στέγαση του πύργου

ΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ – ΚΑΣΤΡΟΥ

Ο επισκεπτης ο οποίος συναντά για πρώτη φορά τον Καλέ ξαφνιάζεται από τον τεράστιο αριθμό των υποσκαφών λαξευμάτων που συναντά σε κάθε βήμα, τόσο μέσα στο κάστρο, όσο και στις υπωρειές του. Κάθε σπίτι του Καλέ, ακόμη και τα σημερινά έχουν τέτοιους υπόγειους ή ημιυπόγειους χώρους. Πρόκειται για λαξευμένα στο μαλακό βράχο δωμάτια με διαστάσεις οι οποίες μπορούν να φθάσουν εκείνες ενός μεσαίου μεγέθους σπιτιού, ενώ το σύνηθες ύψος τους είναι περίπου δυο μέτρα, χωρίς να συναντάται σπάνια η περίπτωση να είναι αρκετά μεγαλύτερο.

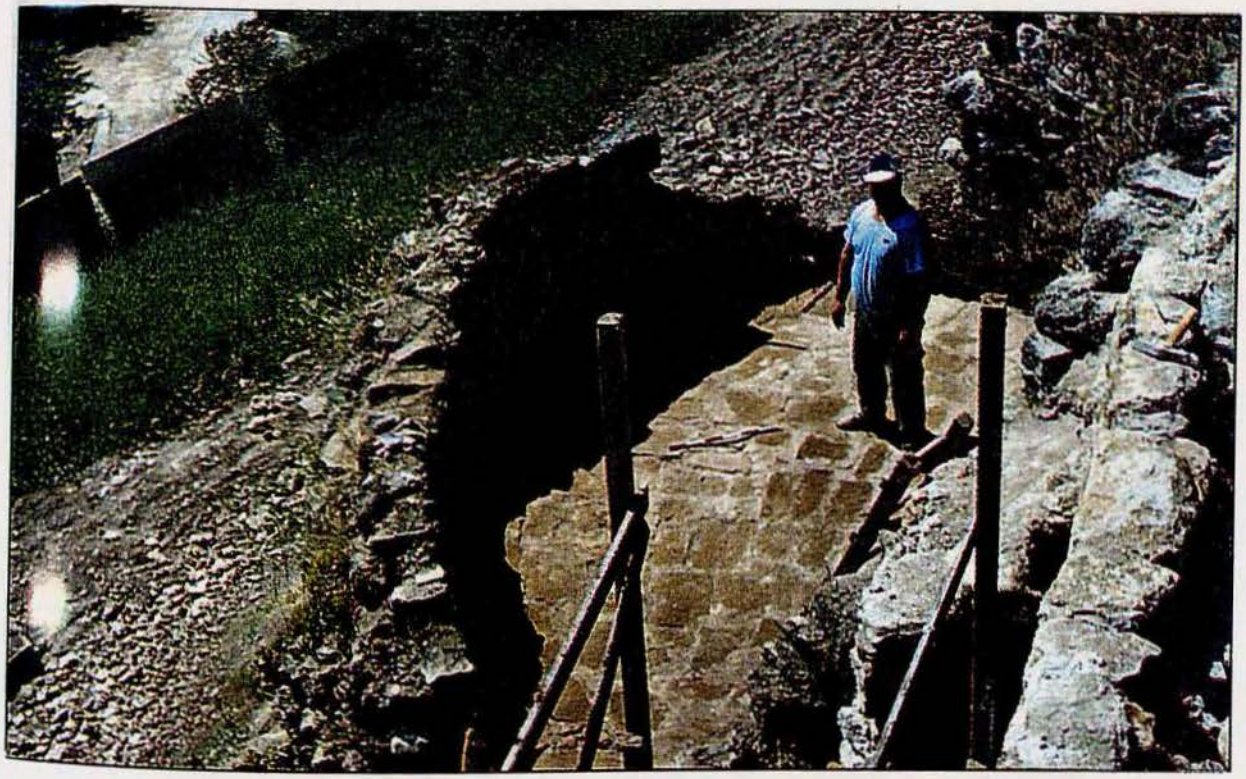
Στα δωμάτια αυτά παρατηρούνται μικρότερες λαξεύσης, οπές, κοιλώματα και μικρές δεξαμενές. Τα σπήλαια είναι από παλιά γνωστά ως αποθήκες «διατηρήσεως τροφών και πόσιμου ύδατος ... κατάδηλα τα σημεία τα σημεία επί των οποίων ετοποθετούντο δοκοί δρύινοι και επ' αυτών εκτίζοντο κατοικίαι ωραίαι». Τη χρήση τους αυτή πιβεβαιώνει ο βυζαντινός συγγραφέας του 14ου αιώνα Νικηφόρος γρηγοράς.

Οι λόγοι που οδήγησαν στην δραστηριότητα αυτή δείχνουν να είναι δυο : η έλειψη επαρκούς χώρου και η σπάνις του ύδατος. Η τελευταία απασχολούσε μέχρι και πρόσφατα τους κατοίκους της πόλης. Ακόμα και κατά το μεσοπόλεμο το νερό μεταφερόταν επί πληρωμή επάνω σε γαϊδούρια σε βυτία, το μεν χειμώνα από το ίδιοτο ποτάμι, το Δε καλοκαίρι από λάκους ανοιγμένους στην όχθη του. Ακόμη χρησιμοποιούνταν και το βρόχινο νερό που συγκεντρώνονταν από στέγες και βράχο.

Η συστηματική ανασκαφή του βυζαντινού τμήματος του οικισμού το οποίο είχε εγκαταλειφθεί όταν οι τούρκοι κατέλαβαν την πόλη κα είναι γνωστό ως «παληό» διεξήχθη κατά την προηγούμενη δεκαετία από τη 12η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων και είχε ιδιαίτερα ενδιαφέροντα αποτελέσματα.

Αποκαλύφθηκαν λαξεύματα για πιθάρια, δοκοθήκες, άπειρες λαξευσης για περισυλλογή νερού, εσωτερικές κλίμακες, λαξευμένοι τοιχοβάτες «ραφια» για τοποθέτηση κηροπηγίων, μικρών αγγείων κ.λ.π, η λαξευμένα «σεντούκια» και μικρές δεξαμενές, πολύ συχνά αλειμμένες με υδραυλικό κονίαμα και με χαρακτό σταυρό εξωτερικά.

Οι δεξαμενές αυτές είχαν οπή απορροής που κατέληγε σε γούρνα για τον περιοδικό καθαρισμό τους. Αναπτυσσόταν διαδοχικοί χώροι οι οποίοι είτε επικοινωνούσαν μεταξύ τους με λαξευμένες στο βράχο εσωτερικές ή πρόσθετες ξύλινες κλίμακες, η χωριξόταν από στενότατους δρομισκούς και αυτούς λαξευμένους στο βράχο με τρόπο τέτοιο που διαμόρφωναν ένα τμήμα οικισμού, εξαιρετικά «στενάχωρο» με συνεχόμενους όγκους σπιτιών και χωρίς αύλειους χώρους.

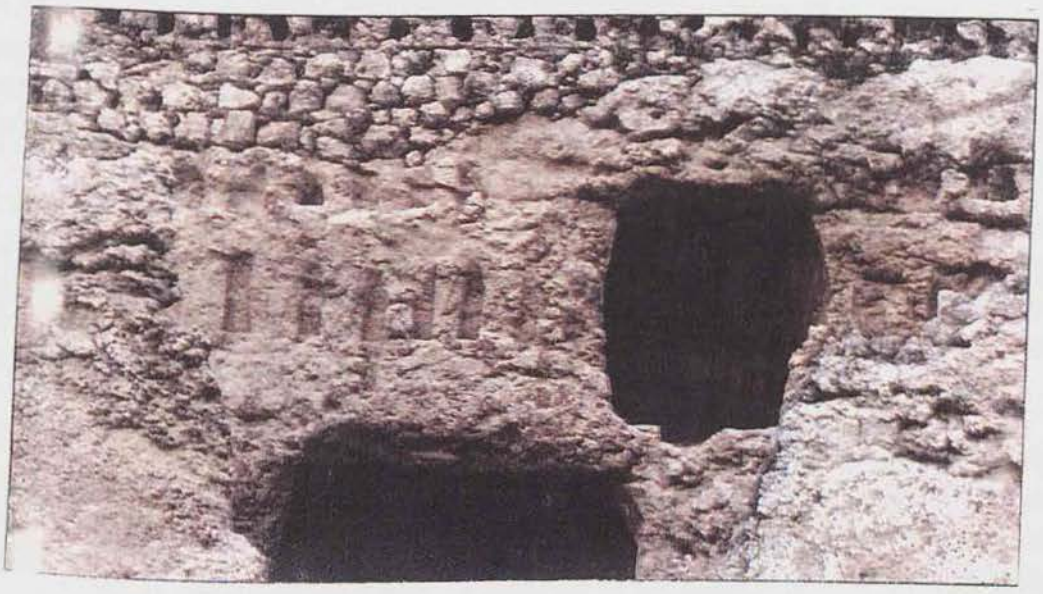
Δάπεδο Βυζαντινού πύργου

Οι ανωδομές των σπιτιών ήταν κατασκευασμένες από ευτελή υλικά, πλιθία, λίθους και με λάσπη ως συνδετικό υλικό, ενώ ιδιαίτερα εκτεταμένη ήταν η χρήση του ξύλου. Αυτός άλλωστε είναι και ένας από τους λόγους για τους οποίους η ανασκαφή του οικισμού δεν αποκάλυψε ανωδομές.

Σε κάτοψη δεν υπάρχουν κανονικά σχήματα, συχνά ούτε καν ευθείες γραμμές, αφού τα κτίσματα ακολουθούσαν την πορεία των ακανονιστιών των βράχων. Βέβαια συχνά οι ανωδομές ήταν αποδεσμευμένες από τους περιορισμούς των ισογείων και γινόταν άλλοτε μεγαλύτερες και άλλοτε μικρότερες από αυτά.

Μεγάλη πυρκαγιά κατά το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα κατέστρεψε το νοτιοανατολικό τμήμα του Καλέ και στέρησε τη δυνατότητα να διατηρηθεί η παλιά συνοικία η οποία σε μεγάλο βαθμό κρατούσε τη μορφή της βυζαντινής.

Λαξεύματα μέσα στο μάστρο

Η ΑΚΡΟΠΟΛΗ ΚΑΙ ΤΑ ΑΝΑΚΤΟΡΑ

Η κορυφή του λόφου ήταν όπως μας φανερώνουν οι πηγές οχυρωμένη με τείχος, αποτελούσε δηλαδή την Ακρόπολη ήδη από τα βυζαντινά χρόνια. Μέσα στην Ακρόπολη θα υπήρξαν τα «βασίλεια», δηλαδή τα Ανάκτορα. Δεν είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε την ακριβή μορφή και επέκταση των Βυζαντινών «βασιλείων», αφού εκτός από ορατές κατασκευές δεν υπάρχουν ούτε περιγραφές τους.

Την κατάκτηση της πόλης από του Οθωμανούς Τούρκους ακολουθεί η κατασκευή «σαραγιών». Δεν γνωρίζουμε σε ποιο βαθμό ο Μουράτ χρησιμοποίησε τις υπάρχουσες κατασκευές τις οποίες θα επισκεύασε ή έκτισε εξαρχής τα καταλύματα της σουλτανικής οικογένειας.

Πάντως φαίνεται ότι η διαμόρφωση της περιοχής της περιοχής της Ακρόπολης θα ακολουθούσε σε γενικές γραμμές την περιγραφή του Εβλιγιά με το χωρισμό σε πέντε τμήματα και την εξέχουσα θέση κάποιων από τους πύργους.

Σήμερα το μόνο που συναντά κανείς επάνω στην κορυφή του λόφου είναι μια σειρά από ίχνη τοιχοποιών και οπές, ή τα λαξευμένα στο βράχο, αλλά σήμερα επιχωμένα υπόγεια. Μια από τις πλιθόκτιστες καμαροσκεπείς εισόδους φημολογήται ότι είναι η αρχή για τις «40 Κάμαρες», τη σήραγγα που απαρτίζεται από σαράντα συνεχόμενους θαλάμους και βγάζει έξω από το κάστρο.

Απαιτείται στην περιοχή μια συστηματική ανασκαφή η οποία θα απομακρύνει τις επιχώσεις και θα αποκαλύψει την εικόνα των διαδοχικών φάσεων των ανακτόρων. Θα διευκολήνει την έρευνα το γεγονός, ότι μετά την εγκατάλειψη των ανακτόρων στο δεύτερο μισό του 17ου αιώνα τα ανάκτορα δεν κατοικήθηκαν ξανά.
Επομένως οι πληροφορίες που θα δώσουν θα είναι απαλλαγμένες από υστερότερα στοιχεία.

Στο βορειοδυτικό μέρος του πλατώματος, «επί του τελευταίου άκρου του λόφου» δέσποζε πύργος «τερταπούς». Ο πύργος έμεινε στη μνήμη των ντόπιων ως Κούσκουλας, παραφθοράς της λέξεις Κιζ – κουλέ ήτοι πύργος της κόρης. Από τον πύργο ολόκληρη η περιοχή πήρε το όνομα Κούσκουλας.

Πύργος αναφέρεται ότι ήταν πολύ ψηλός, πληροφορία που επιβεβαιώνει η χαλκογραφία του Desarnod. Αναλυτική περιγραφή του πύργου έχει δώσει ο Δ. Μανάκας, ελπίζουμε ακολουθώντας προφορικές μαρτυρίες γερόντων της εποχής του:

Ο πύργος ήταν «τετράπους κατά το 1/3 και κυλινδρικός εις το άνω μέρος. (ή 4πους και κατά το 1/3 κυλινδρικός) καταλήγων σε εξαγωνικό εξώστη, παρατηρητήριον με έξη ανοίγματα. Η στέγη ήταν θολωτή και με δεύτερο εξώστη

με χαμηλά κράσπεδα πιο πάνω , διαμόρφωση που θυμίζει κωδωνοστάσιο . Η άνοδος επιτυγχανόταν με συμφυή λίθινη ελικοειδή κλίμακα.

Ο πύργος αποτελούσε τμήμα της βυζαντινής Ακρόπολης και υφίστατο μέχρι και το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, όταν και καθαιρέθηκε μετά από επικίνδυνο ρήγμα από το σεισμό, είτε του 1863, ή του 1877. Η καθαίρεση του πύργου, όπως και πλήθους άλλων ιστορικών κτιρίων θα έγινε γύρω στο 1885 – 1886, όταν και επιστρώθηκαν με λίθους οι δρόμοι του Διδυμοτείχου από τις τουρκικές αρχές.

Στην περιοχή γύρο από τα ανάκτορα σωζόνταν μέχρι και το 19ο αιώνα σειρά κτισμάτων. Στα νοτιοανατολικά, εκεί όπου σήμερα υπάρχει αλσύλλιο πεύκων ήταν το Τοπ – χανέ, το πυροβολείο όπου κατά τους παλαιούς βρισκόταν μικρό τηλεβόλο που έδινε μεταξύ άλλων το σύνθημα για την κατάλυση της νηστείας του ραμαζανίου. Ακριβώς επάνω από αυτό υπήρχε ανεμόμυλος.

Οι λόγιοι της εποχής αναφέρουν επίσης την ύπαρξη του «Λουτρού» των ανακτόρων. Ο Λουτρός θα πρέπει να ταυτίζεται με συγκρότημα, άλλως γνωστός ως Καγιάνια το οποίο βρισκόταν στα νότια του χώρου των ανακτόρων και σωζόταν μέχρι το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα. Σύμφωνα με τη μαρτυρία του Δημητρίου Μανάκα, είχαν απομείνει ως το 1963 θολωτές αίθουσες «εν τη θέσει ταύτη», γούρνες και βρύσες.

ΣΑΜΟΘΡΑΚΗ ΚΑΣΤΡΑ CATTILUZI

Η νήσος Σαμοθράκη ακολουθεί κατά τους Βυζαντινούς χρόνους τη δική της πολύπαθη πορεία. Απο την ύστερη μεσαιωνική περίοδος του νησιού ξεχωρίζουν και σήμερα οι στιβαρές οχυρώσεις των Cattiluzi από το πρώτο μισό του 15ου αιώνα επί του απόκρημνου λόφου στο άκρο του οικισμού της χώρας αλλά και της Τραιανούπολης.

Οι Cattiluzi ήταν γενοβέζοι και εμφανίζονται στο προσκύνιο των γεγονότων απο τα τέλη του 12ου αιώνα. Ατρόμητοι πολεμιστές, ριψοκίνδυνοι ναυτικοί, με την άδεια των Βυζαντινών, οι οποίοι θέλανε και τη συμμαχία τους, ιδρύουν μικρές αποικίες.

Με τις ευλογίες των Παλαιολόγων έρχεται στην εξουσία τους το νησί της Σαμοθράκης όπου και ο Παλαμήδης Γατερούλης είναι ο ιδρυτής των κάστρων της Σαμοθράκης σαν εκπρόσωπος , τυπικά και ουσιαστικά, των Βυζαντινών.

Απο μακρυά κάνουν της εμφανισή τους τα τείχη της Σαμοθράκης (Παλαιάπολης). Αποτελούν ένα απο τα πιο εντυπωσιακά δείγματα οχυρωματικών περιβόλων αρχαίων Ελληνικών πόλεων. Δεν έχουν όμως τύχει μέχρι σήμερα συστηματικής μελε΄της με συνέπεια οι γνώσεις μας να είναι περιορισμένες.

Είναι κτισμένα με λιθόπλινθους πολύχρωμων ηφαιστιοφενών πετρωμάτων, πορφυρίτη και ερυθρού, πράσινους και λευκόφαιου τραχείτη. Αριστερά του Ιερού Χώρου των μυστηρίων, εκει στην Παλαιάπολη η πολυγωνική τοιχοποιία τους θυμίζει "κυκλώπεια" τείχη.

Διατειρούνται συχνά σε ένα αξιόλογο ύψος, ιδίως στις πύλες Α και Β που φτάνει τα 5 - 6 μέτρα.

Ο περίβολος έχει μήκος 2350 μέτρα και περικλείει μια έκταση γύρο στα 250 εκτάρια.

Ο οικισμός όμως είχε μικρότερη οικοδομιμένη έκταση. Οι λόγοι που περιέκλεισαν στον περίβολο μια κορυφή του βουνού, ήταν καθαρά οχυρωματικοί. Έτσι εκτός απο την εξασφάλιση της πόλης από το υψηλότερο σημείο δημιουργήθηκε και μια ισχυρή ακρόπολη από όπου έλεγχαν ανεμπόδιστα όλο τον χώρο του βορείου Αιγαίου.

Στο υψηλότερο μέρος του οικισμού δεν κτίστηκαν οικοδομές λόγω της μεγάλης κλίσεως του εδάφους. Εκεί υπήρχε και μια πύλη για είσοδο και έξοδο σε ώρα κινδύνου.

Τα τείχη περιέλαβαν τον οικισμό από τις τρείς πλευρές, βόρεια, δυτικά, και νότια, δίνοντας ένα σχήμα ακανόνιστο. Η απόκρυμνη κορυφογραμή του Αγίου Γεωργίου που σαν ραχοκοκκαλιά κατεβαίνει ως τη θάλασσα παρείχε αρκετή προστασία απο την ανατολική πλευρά, στα πιο ασθενή σημεία της οποίας, όπως και ψηλά στην ακρόπολη, έχουν κτιστεί τμήματα μόνο τείχους.Αυτά τα τμήματα φράσουν τα κενά ματαξύ των απόκρημνων βράχων.

Ξεκινώταν από μια ψηλή κορυφή (286 μέτρα) που χρησίμεψε σαν ακρόπολη, ο περίβολος προχωρά στις απότομες πλαγιές του βουνού με βορειοδυτική κατεύθυνση. Περνά μια βαρειά χαράδρα που είναι κοίτη χειμάρου και παίρνοντας νοτιο - δυτική κατεύθυνση φθάνει στην πύλη Α, που οι παλαιότεροι μελετητές της Σαμοθράκης θεωρούν ως την κύρια πύλη της πόλης, απο όπου ξεκινούσε η Ιερά Οδός. Κάνοντας έπειτα γωνία έπαιρνε βόρεια κατεύθυνση προς την θάλασσα, ακολουθώντας την κορυφογραμμή του υψώματος που σχηματίζεται ανάμεσα στην πόλη και το Ιερό των Μεγάλων Θεών. Τέλειωνε στα πιο χαμηλά σημεία του λόγου κοντά στην θάλασσα, και σχηματίζοντας γωνία έπαιρνε ανατολική κατεύθυνση κατά μήκος της θάλασσας. Ακολουθώντας την κατεύθυνση αυτή έφτανε στις απόκρημνες πλαγιές του λόφου που δεσπόζει του χώρου του αρχαίου λιμανιού. (Τώρα υψώνονται τα ερείπια των μεσαιωνικών οχυρώσεων των GATELUZZI).

Από εκεί προχωρούσε εσωτερικά από τις βραχώδεις πλαγιές που υψώνονται κατά μήκος του όρμου για να συναντήσει το ανατολικό σκέλος. Τα τείχη αποτελούνται από δυο τείχους. Τον εσωτερικό και τον εξωτερικό. Ανάμεσα τους είχαν γέμισμα από λοθιρριππή χώμα και βράχους. Το πάχος του άρχισε από 2.30 μέτρα και έφθανε ως τα 4 μέτρα. Μόνο στη βόρεια πλευρά το πάχος είναι 1.50 μέτρα.

Οι μεγαλύτεροι από τους λιθόπλινθους είναι ογκόλιθοι, οικοδομημένοι σύμφωνα με την «κυκλώπειο» τοιχοδομία, με μήκος που ποικίλλει. Ορισμένοι ογκόλιθοι φτάνουν τα δυο μέτρα μήκος. Η αδρά πολυγωνική εμφάνιση των τειχών, οφείλεται μάλλον στο εξαιρετικά σκληρό υλικό των λιθοπλίνθων που δεν επιδέχεται μεγάλη κατεργασία.

Υπάρχουν όμως και νεότερα τμήματα ισοδομικής με τετράπλευρους λιθόπλινθους που στις κάθετες αιχμές τους που βρίσκονται στις γωνίες φέρουν διπλή ταινία σαν ανθύρωση. Αυτή η τεχνική λεπτομέρεια επικρατεί κυρίως στον 4° αιώνα π.χ.

Στα τείχη του έχουν διαπιστωθεί μέχρι τώρα πέντε πύλες Α, Β, C, D, και μια μικρή η Ε.

Ως κύρια πύλη της οχύρωσης της οχύρωσης θεωρείται η Α. δυο παράλληλοι πρόβολοι στο σημείο αυτό, κάθετοι στο άλλο τείχος με πάχος 3.60 και 2.80 μέτρα σχηματίζουν διάδρομο πλάτους 2.60 μέτρα και μήκους 12.70 μέτρα. Ο διάδρομος εσωτερικά είναι ανοικτός ενώ εξωτερικά οδηγεί σε μια τετράγωνη κατασκευή 10.70 Χ 8.80 μέτρα που θεωρείται ότι ήταν ένας εξαιρετικά οχυρός προμαχώνας

Η πύλη Β έχει πλάτος 4.70 μέτρα. Την προστάτευε ένας δυνατός πύργος που υψωνόταν σε μια μικρή απόσταση νοτίως απ΄αυτή. Ένας δεύτερος πύργος διασώζεται νοτιότερα κοντά στην πύλη C η οποία έχει πλάτος 1.90.

Η πύλη D βρίσκεται στο Ν.Α. τμήμα του οικισμού και διατηρείται ανέπαφη. Έχει πλάτος 1.30 μέτρα και ύψος 3.15 μέτρα.

Κοντά στην Β.Δ. γωνία του περιβόλου είναι ορατοί δυο άλλοι πύργοι που μαζί με τις προεξοχές και τις γωνίες, που υπάρχουν σε όλο το μήκος του περιβόλου, αύξαιναν την οχυρότητα του.

Στο κάστρο της χώρας αξιοσημείωτο γεγονός αποτελούν οι τεχνικές που φαίνεται ότι υλοποιήθηκαν μετά από μελέτη αλλά και εκμετάλλευση της μορφολογίας του εδάφους. Σε αυτό το φεουδαρχικό οχυρό, οχυρώσανε με πύργους και τείχη το χωριό Βατό το οποίο ήταν επίφοβο να δεχθεί τις εχθρικές επιθέσεις.

Στο κάστρο της χώρας σώζεται σήμερα ένας μισογκρεμισμένος στρογγυλός πύργος που έχει έξι ζωνάρια με τριπλό ή διπλό κυκλικό κεραμικό διάκοσμο, όπως σε πολλά άλλα βυζαντινά κάστρα.

ΦΕΡΡΕΣ

Το μοναστήρι της παναγιάς της κοσμοσωτήρας και η οχύρωσή του.

Ιδρύθηκε από τον Ισαάκιο Κομνηνό. Ο ίδιος συνέταξε το Τυπικό της μονής στο οποίο περιγράφεται η αρχιτεκτονική του ναού, τα κτίρια και οι λειτουργίες του μοναστηριού.

Το καθολικό της μονής είναι ιδιαίτερα εντυπωσιακό και έχει γίνει με αρχιτέκτονικα πρότυπα του 12ου αιώνα της πρωτεύουσας. Ο κεντρικός επιβλητικός τρούλος πλαισιόνεται από τέσσερις μικρότερους και ο τρόπος στήριξης του στο εσωτερικό της εκκλησίας, με τα τόξα και τα σφαιρικά τρίγωνα που μεταφέρουν το βάρος στους εξωτερικούς τοίχους και σε τέσσερις πεσσούς, δηνιουργούν ένα ευρύχωρο κεντρικό χώρο. Ο τρούλος, διάτρητος από παράθυρα, στεφανώνει με φως το χώρο αυτό.

Το μοναστήρι προστατευόταν με οχυρωματικό περίβολο. Δυο τετραγωνικοί πύργοι σώζονται στη νότια πλευρά του. Η τοιχοποιία των πύργων είναι προσεγμένη, με ορθογώνιες λαξευμένες πέτρες και σειρές πλίνθων σε τακτά διαστήματα. Το 13° – 14° αιώνα αναπτύχθηκε αγροτικός οικισμός γύρω από το μοναστήρι.

ΤΡΑΙΑΝΟΥΠΟΛΗ - ΧΑΝΑ

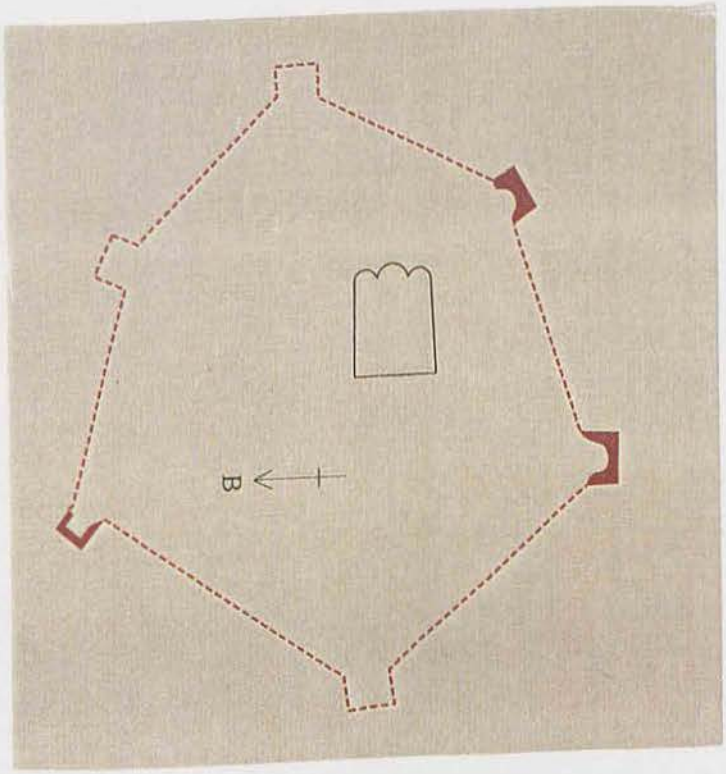
Η Τραιανούπολη υπήρξε το πιο σημαντικό κέντρο της Θράκης από την εποχή του Ιουστινιανού μέχρι το 14° αιώνα. Από την πόλη που έχτισε ο Ιουστινιανός τίποτα δεν είναι σήμερα ορατό και ούτε έχουν γίνει συμαντικές ανασκαφές. Μόνο ελάχιστα τμήματα του οχυρωματικού περιβόλου διακρίνονται στο χαμηλό λόφο, πάνω από τη Χάνα.

Γνωρίζουμε όμως από πηγές ότι ήταν σημαντικό κέντρο. Ο ιστορικός Νικηφόρος Βρυέννιος μιλά για την πόλη που είχε τείχος με επάλξεις και αναφέρει ότι ο συνονόματος παππούς του, διοικητής του Δυραχίου και διεκδικητής του θρόνου, είχε στρατοπεδεύσει έξω από την πόλη.

Η ανίχνευση όμως του βυζαντινού περελθόντος είναι πολύ δύσκολη. Σπαράγματα συγκεντρωμένα με πολύ κόπο από το χώρο της αρχαίας πόλης, που βρίσκονται τώρα στο Μουσείο Κομοτηνής, μαρτυρούν τις μέρες δόξας αλλά και τη μεταγενέστερη δύσκολη ιστορία του τόπου, τις απότομες και βίαιες αλλαγές των πολιτιστικών και ιστορικών παραγόντων.

Το καθολικό της μονής 12ος αι.

Το καθολικό της μονής και ο οχυρωματικός περίβολος

Τραϊανούπολις - Χάνα

Μαυρόστενο οοδωγόνιο ιτίρι. ιτιομένο
με επιμελημένη τοιχοποΐία τη λεγόμενη χάνα
(Ζενιώνας)

ΜΑΚΡΗ – ΜΕΣΗΜΒΡΙΑ

Στην παραλία της Θράκης, σε μια απόσταση 10 χιλιομέτρων από την Αλεξανδρούπολη, βρίσκεται η Μάκρη, ένα σύγχρονο χωριό μέσα σε εύφορο κάμπο και πολύ κοντά στη θάλασσα.

Στο κέντρο του οικισμού σώζονται τα ίχνη του οχυρωματικού περιβόλου της βυζαντινής Μάκρης με κυκλικούς και ορθογωνικούς πύργους.

Όταν άρχισε η έρευνα στην περιοχή της αρχαίας πόλης, ήταν είδη γνωστή η ύπαρξη του οχυρωματικού περιβόλου και μάλιστα στο μεγαλύτερο μέρος του.

Το τείχος αυτό περιβάλει την πόλη από τα δυτικά, τα βόρεια και τα ανατολικά. Δεν μας είναι γνωστό το τι συνέβαινε με το νότιο τμήμα της πόλης, που τώρα πλέον έχει διαβρωθεί σε όλο του το μήκος.

Το δυτικό σκέλος του τείχους αρχίζει από την παραλία και ανεβαίνει σε ευθεία γραμμή, σχεδόν κάθετα στους πρόποδες του λόφου. Έχει μήκος 500 περίπου μέτρα και στο επάνω άκρο του στρέφεται προς τα ανατολικά, έτσι ώστε στην ουσία δεν υπάρχει βόρειο τμήμα του τείχους.

Το ανατολικό σκέλος του κατηφορίζει απότομα με διεύθυνση σχεδόν από βορρά προς νότο και είναι θεμελιωμένο ακριβώς επάνω στον αυχένα, εξασφαλίζοντας έτσι άριστη προστασία.
Σε απόσταση 260 μέτρα από την κορυφή διχοτομείται και έτσι δημιουργούνται δυο σκέλη που ορίζονται σαν το εσωτερικό και το εξωτερικό.

Για τη θεμελίωση αυτού του τείχους χρησιμοποιήθηκε σχεδόν παντού αραιός ασβεστόλιθος, λόγω της μεγαλύτερης σκληρότητας και αντοχής του πετρώματος.

Έχει πλάτος που κυμαίνεται από 1,5 έως 2,5 μέτρα και αποτελείται από δυο παρειές, με δόμους από υπόλευκο ή κιτρινωπό ασβεστόλιθο και ελάχιστο από το αραιό. Το εσωτερικό είναι γέμισμα από χώμα, πέτρες και λατύπες.

Η δομή των παρειών παρουσιάζει πολλές διαφοροποιήσεις. Στο νότιο άκρο του δυτικού σκέλους η εξωτερική όψη είναι δομημένη κατά μήκος 30 μέτρων με λέσβιο σύστημα, που θεωρείται από τις παλαιότερες μορφές τοιχοδομίας. Σήμερα σώζεται σε ύψος που ξεπερνά τα 2 μέτρα.

Κατά μήκος της παρειάς του το τείχος όπως ήδη αναφέραμε ενισχύεται με πύργους ή με υποκατάστατα πύργων που δημιουργούν γωνίες, μετατοπίζοντας τον άξονα του ώστε να διευκολύνεται ο πλευρικός έλεγχος. Οι αποστάσεις μεταξύ τους και μεταξύ των πύργων είναι περίπου ίσες. Αυτό παρουσιάζεται

Το νότιο τμήμα του δυτικού τείχους της πόλης, χτισμένο με λέσβιο σύστημα δόμησης, θεωρείται από τις παλαιότερες μορφές τοιχοδομίας.

Στο βάθος η μορφή του λόφου, όπου ήταν η ακρόπολη του οικισμού

Ο δεύτερος δυτικός πύργος με τις εγχάραυτες επιγραφές ΜΥΡΣΙΝΗ ΑΛΚΕΒΙΑΔΟ και ΑΔΑΜΑΣ ΒΟΣΤΑΔΟΣ.

Χρονολογούνται στον 4ο π.χ. αι

Τουλάχιστον στα τμήματα που σώζονται τα οποία κυμαίνονται από 30 – 35 μέτρα.

Στη συνέχεια και σε απόσταση 33,80 μέτρα αποκαλύφθηκε κατασκευή που διαφέρει αισθητά σε σχήμα, μέγεθος και προσανατολισμό από τους δυο προηγούμενους πύργους.

Οι φανερές διαφορές στη δόμηση των τεσσάρων πλευρών του υποδηλώνουν ότι έχει υποστεί κατά καιρούς προσθήκες και τροποποιήσεις, που αλλοιώνουν την αρχική μορφή του.

Δίπλα ακριβός σε αυτή την κατασκευή και στη συμβολή της νότιας πλευράς με ο τείχος αποκαλύφθηκε τοιχοβάτης με σιβαθμιδοτό κρηπίδωμα από καλά δουλεμένο λευκό ασβεστόλιθο.

Η διαμόρφωση ενός ανοίγματος με όλμο στην βόρεια παρειά δηλώνει ύπαρξη μονόφυλλής θύρας πλάτους 2,60 μέτρα όπως προκύπτει και από τα σωζόμενα τείχη στην νότια παρειά.

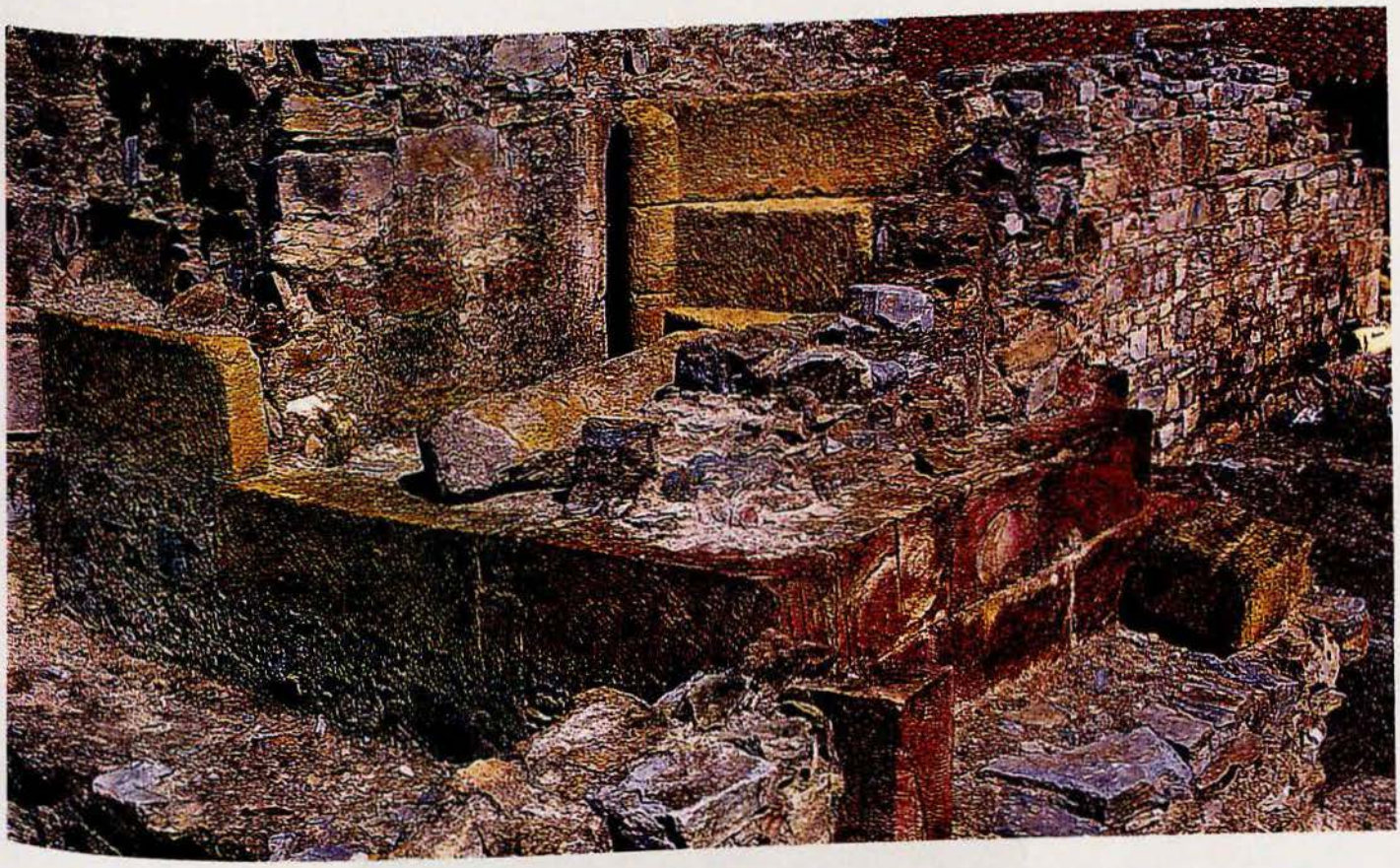
Είναι φανερό ότι πρόκειται για πόλη, καθώς μάλιστα βρίσκεται στο σημείο τομής του βασικότερου οριζόντιου δρόμου της πόλης με την οχυρωματική περίβολο.

Αξιοπρόσεκτο είναι ότι σε κανένα άλλο σημείο του τείχους, εκτός από τη δυτική πύλη που αναφέρθηκε δεν σώζεται κάποιο ίχνος που να δηλώνει είσοδο και έξοδο από την πόλη.

Η οχυρωματική περίβολος της Μάκρης Μεσήμβριας περικλείει μια έκταση 73 περίπου στρεμμάτων.

Υπήρξε σταθμός της Εγνατίας Οδούς. Ως βυζαντινός οικισμός – κάστρο είναι γνωστός από τον 9° αιώνα και αναφέρεται στις ιστορικές πηγές μέχρι το 14° αιώνα.

Μέσα στην οχυρωματική περίβολο σώζονται τα ίχνη του επισκοπικού ναού, Τρικλίτης μεσοβυζαντινής βασιλικής.

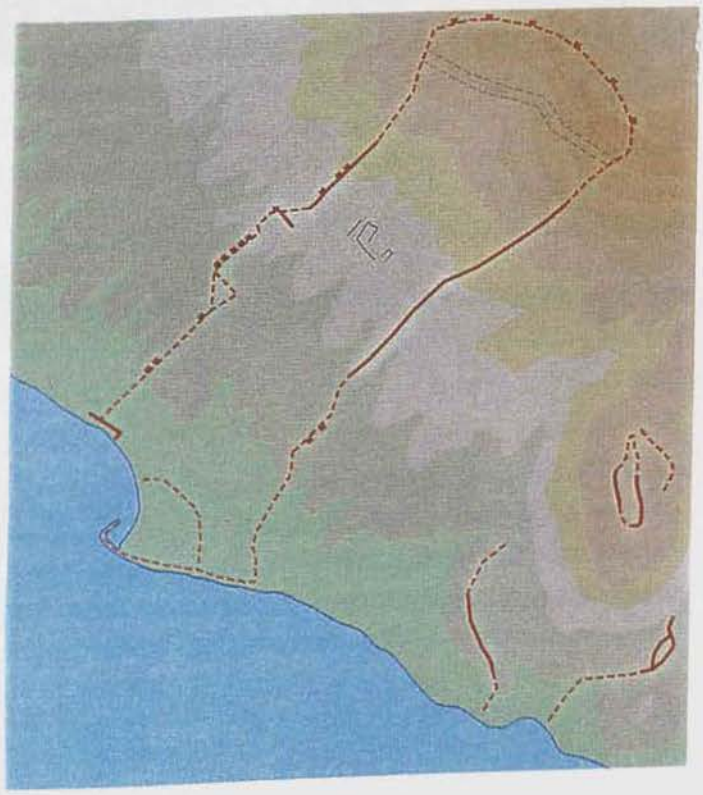

Ίχνη του παλαιότερου οικισμού σε κεντρικό σημείο του σύγχρονου χωριού της Μάιρη

ΜΑΡΩΝΕΙΑ

Στη Θρακική ακτή, κοντά στη Μάκρη, βρίσκεται η Μαρώνια, πόλη – λιμάνι γνωστή από την αρχαιότητα. Αποτελούσε σταθμό της Εγναντίας Οδού ανάμεσα στην Τραιανούπολη και την Κομοτηνή. Η πόλη επιβίωσε στην παλαιοχριστιανική εποχή και έφθασε σε νέα ακμή το 12° αιώνα.

Η αρχαία ακρόπολη βρισκόταν στην κορυφή του Ίσμαρου, στον Άγιο Αθανάσιο. Δυο μακρά τείχη, μήκους 4,1 χλμ. Κατέβαιναν μέχρι τη θάλασσα, όπου βρισκόταν και το λιμάνι στη θέση του σημερινού οικισμού του Αγίου Χαραλάμπους. Η πόλη καταλάμβανε έκταση 4.240 στρ. Σε αυτή την περιοχή του λιμανιού του Αγίου Χαραλάμπους, στο λιμάνι περιορίσηκε ο οικισμός στα μεσοβυζαντινά χρόνια και εδώ σώζονται πύργοι τετράπλευροι και στρογγυλοί και το περιτείχισμα της βυζαντινής οχύρωσης. Παλαιοχριστιανικές επιτύμβιες επιγραφές, αρχιτεκτονικά μέλη από βασιλικές, λουτρό της εποχής του Ιουστινιανού, ψηφιδωτά δάπεδα, εικονομαχικός ναός, ναός του 11ου αιώνα, ίχνη αποθηκών, καταστημάτων, ληνών για το πάτημα των σταφυλιών δίπλα στους πύργους, μαρτυρούν τη διαχρονικότητα της πόλης και μας δίνουν πληροφορίες για τη ζωή της.

Τοπογραφικό Μαρώνειας

Οκταγώνιος Βυζαντινός πύργος με επιμελημένη τοιχοποιία. Στις γωνίες τα αγωνάρια είναι κατασκευασμένα από μαρμάρινους αρχαίους δόμους ξαναχρησιμοποιημένους

ΚΟΜΟΤΗΝΗ

Αν αφήσουμε πίσω μας τη Θρακική ακτή και κατευθυνθούμε βόρεια, φθάνουμε σε μια εύφορη πεδιάδα, όπου σήμερα έχει αναπτυχθεί η Κομοτηνή.
Ένας τετράπλευρος οχυρωματικός περίβολος σώζεται στο κέντρο της σύνχρονης πόλης. Η Κομοτινή υπήρξε σταθμός για της Εγναντία Οδού με την οποία συνδεέται ο οχυρωματικός της περίβολος. Θεωρείται κτίσμα του Θεοδοσίου του Α΄ (379 – 395)

Οι στρογυλοί γωνιακοί πύργοι και οι συνδιάμεσοι τετράπλευροι μαρτυρούν την παλαιότητα της οχύρωσης. Νέες επεμβάσεις του 10ου – 12ου αϊώνα πραγματοποιήθηκαν στο κάστρο.

Μετά την παρακμή των μεγάλων πόλεων της Θράκης, το παλαιό φρούριο αποκτά νέα σημασία. Ο Κατακουζινός την αναφέρει ως Κουμουτζήνα: *Κουμουτζήνα πόλισμα της Θράκης ου πολύ απωκισμένον της θαλάσσης*, από την οποία συχνά περνούσε στη διάρκεια των εκστρατειών του ο βυζαντινός αυτοκράτορας.

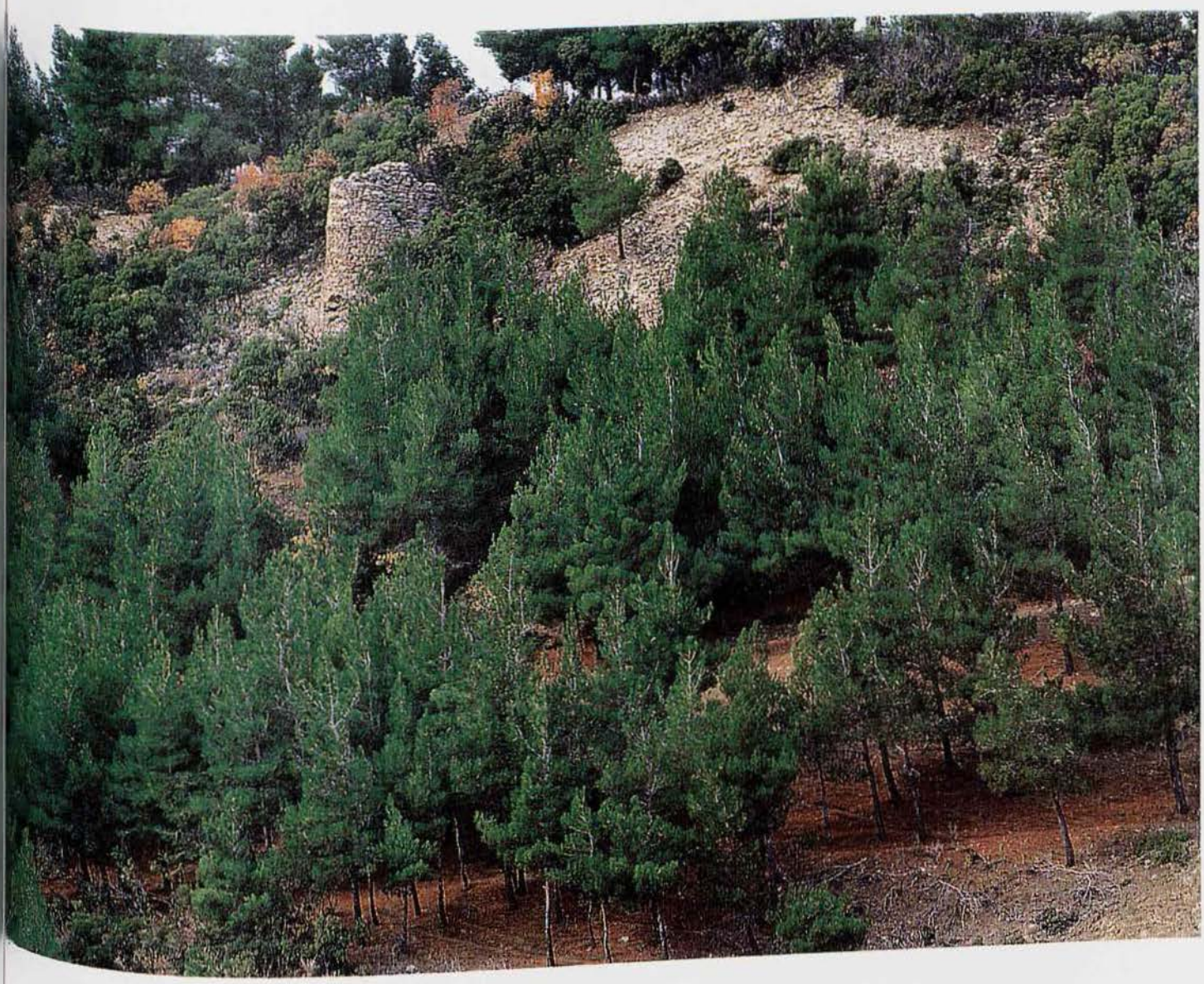
Το φρούριο της Κουμουτζήνας είναι μια όμορφη και στέρεη κατασκευή από τούβλα και πέτρες. Η περίμετρός του είναι περίπου χίλια βήματα. Το μισό τουλάχιστον αποτελείται από χάνια, που χρησιμοποιούνται από τους περαστικούς για ξενοδοχεία.

Δεν έχει τάφρο και επικοινωνεί με τον εξω κόσμο με δύο πύλες : η μία είναι σραμμένη στο Νότο και η άλλη στην Ανατολή. Σε μερικά σημεία το φρούριο είναι κατεστραμμένο.

Δεν έχει οπλοστάσιο ούτε κανόνια και επειδή βρίσκεται στο εσωτερικό της χώρας, δεν έχει ούτε πυριτιδαποθήκη ούτε φρουρά ούτε φρούραρχο.
Το 1363, μετά την Οθωμανική κατάκτηση, εγκαταστάθηκαν οθωμανοί άποικοι.

Η εξωτερική πλευρά του τείχους της Κομοτηνής με οδοφώνιο πύργο. Η επιμελημένη τοιχοποΐα αποτελείται από αργούς λίθους και τακτές σειρές

Ο Στρογγυλός πύργος του οχυρωματικού περίβολου της Γραζίνης

ΓΡΑΤΙΝΗ

Βορειότερα της Κομοτινής μέσα στον ορεινό όγκο της Ροδόπης, σε ένα μικρό λόφο με έντονη βλάστηση πάνω από το χωριό Γρανίτης κρύβεται το κάστρο της

Γρατιανού, που έπεζε σημαντικό ρόλο το 13° και το 14° αιώνα στο χώρο της Θράκης. Μετά την καταστροφή της Μοσυνόπολης αποτέλεσε το σπουδαιότερο οικισμό στην Ροδόπη.

Υπήρξε έδρα του Μανθαίου Κατακουζινού, γιού του Ιωάννη Στ΄, τον οποίο ο πατέρας του είχε κάνει άρχοντα της περιοχής 1341 – 54. Ίχνη από τον οχυρωματικό περίβολο και μια δεξαμενή νερού σώζονται μέχρι σήμερα.

Ο οικισμός εκτεινόταν και έξω από το κάστρο.

ΜΑΞΙΜΙΑΝΟΥΠΟΛΙΣ - ΜΟΣΥΝΟΠΟΛΙΣ

Ξαναγυρίζοντας στην πεδιάδα 7 χλμ δυτικά από την Κομοτηνή, μέσα σε ένα εκτεταμένο κάμπο 7 χλμ. Δυτικά από την Κομοτινή, μέσα σε ένα εκτεταμένο κάμπο δακρίνει κανείς τα σπαράγματα του οχυρωματικού περίβολου και των πύργων μιας μεγάλης και αρχαίας πόλης που στην αρχαιότητα ονομαζόταν Porsulis ή Παισούλαι, στην Ρωμαϊκή εποχή Μαξιμιανούπολη, στη Βυζαντινή Μοσυνόπολη και μετά την οθωμανική κατάκτηση Μεσσίνε – Καλέ.

Το τείχος της δεν έχει ανασκαφεί πλήρως. Το μικρό έξαρμα γης και η έκταση, όπου είναι δυνατόν να εντοπιστούν όστρακα και άλλα ευρήματα, φαίνεται να εκτείνεται σε μια έκταση 400 στ.

Οι πλίνθοι από την πρώτη σειρά της τοιχοποιίας χρησιμοποιήθηκαν στα γειτονικά σπίτια. Η Μαξιμιανούπολη υπήρξε και αυτή σταθμός της Εγνατίας Οδού. Άκμασε την παλαιοχριστιανική περίοδο και από τον 9° αιώνα αναφέρεται στις πηγές ως Μοσυνόπολη.

Ίχνη από τον οχυρωματικό περίβολο της Μαξιμιανούπολης

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥΠΟΛΙΣ - ΠΕΡΙΘΕΩΡΙΟΝ

Η Αναστασιούπολης σταθμός της Εγναντίας Οδού, ήταν κτισμένη στο κέντρο μια εύφορεις πεδιάδας, στους πρόποδες της Ροδόπης. Στα ρωμαικά οδοιπορικά ονομαζόταν Stabulo Diomedis, γιατί κατά την ομηρική παράδοση εκεί έβοσκαν τα άλογα του Διομήδη. Ο ιστορικός Προκόπιος αναφέρει για πρώτη φορά το όνομα Αναστασιούπολη, που πρέπει να της δόθηκε την εποχή του αυτοκράτορα Αναστασίου (491 – 518).

Η οχύρωση της πόλης ενισχύθηκε από τον Ιουστινιανό κυρίος από την πλευρά της θάλασσας. Την ίδια εποχή κτίσθηκε το υδραγωγείο που μετέφερε το νερό από τους πρόποδες της Ροδόπης, ενώ συγχρόνως έκλεινε τη διάβαση που

δημιουργούνταν ανάμεσα στο τείχος και στα υψώματα της Ροδόπης. Ο Ιωαννίτζης κατέστρεψε την πόλη το 1206. Ο Ανδρόνικος Γ΄ την επανίδρυσε το 1341 και της εδωσε το νέο όνομα Περιθεώριο.

Η πρώτη ένδειξη που αντικρύξεις από το κάστρο είναι τα ερείπια του υδραγωγείου, που ξεκινά σχεδόν από τον κεντρικό δρόμο και προχωρά προς νότο για να συναντήσει την πόλη. Το κάστρο είναι κρυμμένο μέσα σε πυκνή βλάστηση, που δημιουργείται από τα νερά του κοντινού ποταμού, που καταλήγουν στη λίμνη της Βιστωνίδας.
Αυτό το ποτάμι με τις προσχώσεις του, απομάκρυνε την Αναστασιούπολη από την λιμνοθάλασσα της Βιστωνίδας.

Το σχήμα του κάστρου είναι πολυγωνικό, οι πύργοι που σώζονται σε αρκετά μεγάλο ύψος είναι ελλειψοειδής και τετράπλευροι. Οι μεγαλύτερες διαγώνιες του πολύγωνου είναι 250 μ. και 300 μ. Η κεντρική πύλη, που οδηγούσε στο λιμάνι, είναι τοξωτή και είχε δεξιά και αριστερά εγχάρακτα μονογράμματα των Παλαιολόγων. Ανάλογα κεραμοπλαστικά μνογράμματα υπάρχουν και σε τρεις πύργους.

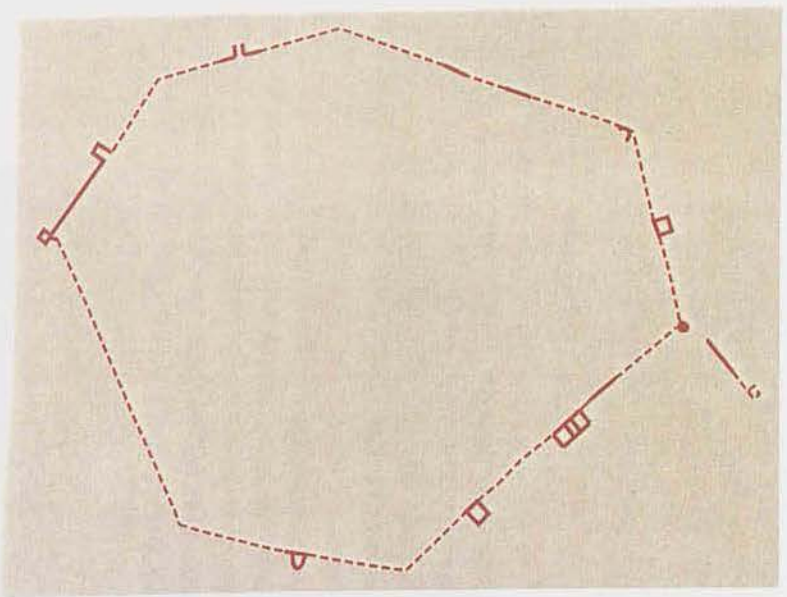

Πύργοι με τοιχοποιία από αργούς λίθους με ελάχιστους πλίνθους

Το μονόγραμμα των Παλαιολόγων εκτιμάται
με πλίνθους στην τοιχοποιία δεξιά και
αριστερά από την κύρια πύλη του κάστρου

Κάστρο του Μυστρά.
Χ. Μπαμπής

Τοιχοποιία με αργούς λίθους και
θείρες πλίνθων κατά διαστήματα

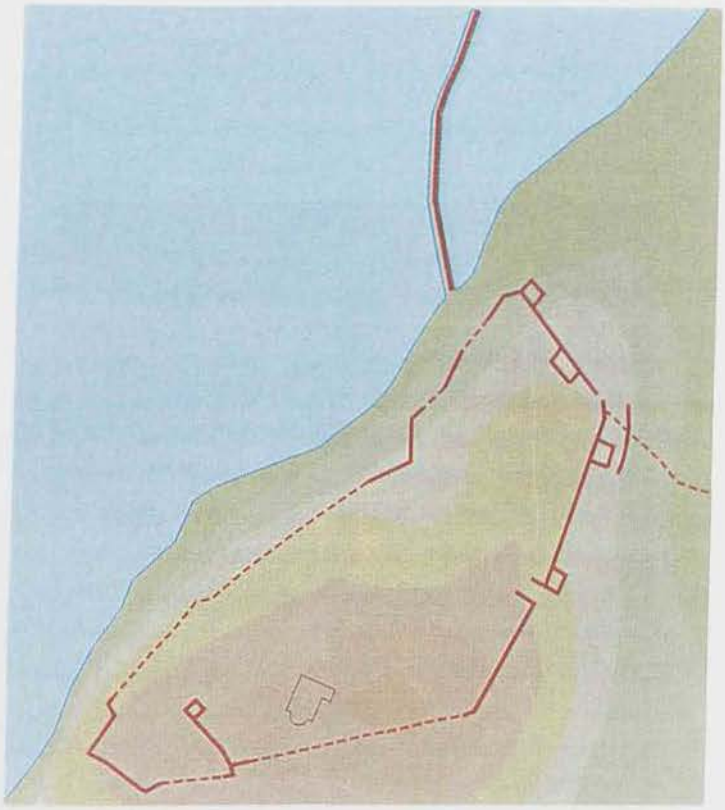

ΑΒΔΗΡΑ - ΠΟΛΥΣΤΥΛΟΝ

Ξαναγυρίζοντας στη Θρακική ακτή κοντά στο σημερινό οικισμό βρίσκονται τα Αβδηρα. Μεγάλη και εύποροι αποικία των Τηίων που αναπτύχθηκε από τον 6° αιώνα π.χ. Ήταν μεγάλο λιμάνι, γνωστό από την αρχαιότητα. Μετά την καταστροφή που υπέστη τον 4° αιώνα, στην εποχή του μεγάλου Κωσταντίνου, δεν έχουμε άλλη μαρτυρία μέχρι τον 6° αιώνα. Στη βυζαντινή εποχή η πόλη περιορίστικε στο λιμάνι και απόμεινε μικρή κωμόπολη.

Από τον 9° αιώνα η πόλη άλλαξε όνομα και αναφέρεται ως Πολύστυλο, πιθανόν λόγω των αρχαίων κιόνων που ήταν ορατοί στο χώρο.

Το τείχος της πόλης είναι κτισμένο από τις πέτρες του αρχαιότερου οικισμού και σε μερικά σημεία δεν χρεισιμοποιούνται πλίνθοι.
Πιθανόν να κατασκευάσθηκε τον 7° ή τον 8° αιώνα. Το βυζαντινό τείχος πάτησε πάνω στο κλασσικό και κατασκευάσθηκε προτείχισμα.

Τοπογραφικό σχέδιο.
Χ. Μπαμπαζής

Το νεκροταφείο γύρω από την ολυμπιακή βασιλική. χρονολογείται ανάμεσα στον 6ο με 9ο αιώνα.

ΞΑΝΘΕΙΑ

Έξω από τη σημερινή Ξάνθη, πάνω σε γειτονικό λόφο, έχει εντοποιστεί ένας οχυρωματικός περίβολος, που ελέγχει την δίοδο της ορυνής και πεδινής ενδοχώρας.

Τραπεζοειδής, με στρογγυλούς και τετράπλευρους πύργους, μεταπύργια διαστήματα, πυλίδες, θολωτές δεξαμενές νερού και ακρόπολη στην κορυφή του λόφου, είναι η Ξάνθεια των βυζαντινών χρόνων.

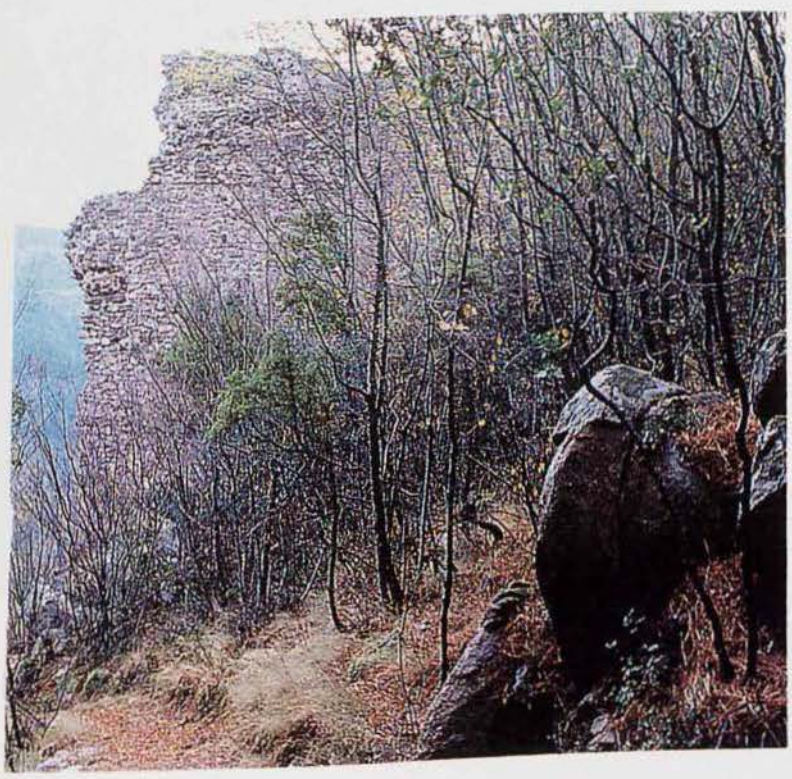
Κάποιος οικισμός μαρτυρείται από τον 9° αιώνα. Ο Γρηγόριος Πακουριανός το 1083 μιλά για χωριό της Ξάνθειας στο τυπικό της Μονής Παναγιάς Πετριτζονίτσης. Απέκτησε ιδιαίτερη σημασία το 13° και 14° αιώνα. Πρέπει λόγω της προστατευόμενης θέσης της να μετατράπηκε σε στρατηγείο και βάση στρατιωτικών επιχειρήσεων κατά τη διάρκεια του εμφυλίων πολέμων του Ανδρόνικου Γ΄. Η οχύρωση της πρέπει να ολοκληρώθηκε την εποχή των Παλαιολόγων.

Βόρεια της Ξάνθης ξεκινάει ο δρόμος για το Εχίνο, σε μικρή απόσταση από την πόλη. Πάνω σε αυτό το δρόμο βρίσκεται το χωριό Γλαύκη. Το τοπίο και τα περάσματα σε προετοιμάζουν για αυτά τα κάστρα αετοφωλιές, που ελέγχουν τις διαβάσεις και αποτελούν ιδανικά κρησφύγετα.

Το κάστρο της Γλαύκης βρίσκεται σε απόσταση 2 χλμ. ΝΔ από το χωριό. Στην κορυφή ενός οχυρού λόφου σώζεται το βυζαντινό φρούριο με ορθογώνια κάτοψη και με περίμετρο 225 μ. Δυο πύργοι, ένας τετράπλευρος και ένας κυκλικός, σώζονται στις δυο γωνίες του. Κεραμεική υστερο – βυζαντινή και μεταβυζαντινή, που βρέθηκε στο χωριό, δίνει μια πρώτη χρονολόγηση, έτσι τουλάχιστον αναφέρουν στα χρονικά τους οι Έλληνες αρχαιολόγοι.

Το χώριο Κομνηνά βρίσκεται και αυτό στο ορεινό όγκο της Ροδόπης, στην ανατολική όχθη του Νέστου. Έξω από το χωριό σώζεται ένας οχυρωματικός περίβολος με περίμετρο 240 μ. Ένας κυκλικός π'υργος και μια πύλη διακρίνονται σε κάποιο ύψος.

Ο οχυρωματικός περίβολος της Ξανθέλας

Απομεινάρια βυζαντινού τείχους της αρχαίας πόλης Τόπειρο

ΤΟΠΕΙΡΟΣ

Στον κεντρικό δρόμο που ενώνει την Ξάνθη με την Καβάλα, ξαφνιάζεσαι από τα απομεινάρια ενός βυζαντινού τείχους που μοιάζει να κατευθύνεται προς τη μεριά σου. Ο σύνχρονος αυτοκινητόδρομος φαίνεται να πέρασε πάνω από το τείχος. Αυτή είναι η αρχαία Τόπειρος, μια πόλη του 11^{ου} αιώνα.

Το τείχος της ανοικοδομήθηκε επί Ιουστινιανού ο οπίος πρόσθεσε μεγάλο ύψος στον περίβολο, ώστε έγινε τόσο ψηλότερος από το λόφο όσο χαμηλότερος από αυτόν ήταν προηγουμένος ο περίβολος.
Ύψωσε επίσης θολωτή πάνω στο τείχος στοά από όπου οι υπερασπιστές της πόλης αγωνιζόταν, χωρίς μεγάλο κίνδυνο, κατά τον πολιορκητών. Διαμόρφωσε μάλιστα τον κάθε πύργο σε φρούριο ισχυρό και ενίσχυσε με αμυντικό τείχος το τμήμα ανάμεσα στον περίβολο και τον ποταμό.

Κατά μήκος του περίβολου υπάρχουν πύργοι διαφορετικών εποχών.

Τοίχος (Δύση της Χαλκούλας)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Γιαννόπουλος Φ. Διδυμότειχο, Ιστορία ενός Βυζαντινού οχυρού.
2. Κορρές Μ. «Θολοδομικά ζητήματα στο φρούριο του Πυθίου» .
3. Μουστόπουλος Ν. Κ. «Ανασκαφικές εργασίες και έρευνες σε βυζαντινούς οικισμούς και κάστρα της Μακεδονίας και της Θράκης».
4. Μπακιρτζής Χ. «Η ημέρα μετά την καταστροφή στους Φιλίππους».
5. Του ίδιου «Βυζαντινή Θράκη».
6. Μπακιρτζής Χ. Τριαντάφυλλος Δ. «Θράκη».
7. Τσουρής Κ. «Κομοτηνή».
8. Του ίδιου «Νέα ευρήματα από το Διδυμότειχο».
9. Α. Μουστοξύδη Ελληνομνήμων ή Σύμμικτα Ελληνικά.